

परमात्म्याच्या नामाची प्राप्ती होते. ॥३॥ हे मन मनातील विकार अत्यंत बलवान आहेत. कितीही उपाय केले तरी त्यांच्यापासून सुटका होणे महाकर्म- कठीण आहे. हे महाबलवान मन हेच माणसाच्या दुःखाचे मूळ कारण आहे. ते जीवाला संकल्प विकल्पाद्वारे द्वैतभावात अडकवून अपार क्लेश देते. नानक सांगतात, जो गुरुद्वारा प्रभुनामात लीन झाला त्याचा उद्धार होतो. प्रभुनामामुळे अहंकार नष्ट होतो ॥४॥१८॥५१॥

॥सिरीरागु महला ३॥

किरपा करे गुरु पाईए हरिनामो देइ द्रिडाइ ॥
 बिनु गुर किनै न पाइओ बिरथा जनमु गवाइ ॥
 मनमुख करम कमावणे दरगह मिलै सजाइ ॥१॥
 मन रे दूजा भाउ चुकाइ ॥
 अंतरि तरै हरि वसै गुर सेवा सुखु पाइ ॥ रहाउ ॥
 सचु बाणी सचु सबदु है जा सचि धरे पिआरु ॥
 हरि का नामु मनि वसै हउमै क्रोधु निवारि ॥
 मनि निरमल नामु धिआईए ता पाए मोखदुआरु ॥२॥
 हउमै विचि जगु बिनसदा मरि जंमै आवै जाइ ॥
 मनमुख सबदु न जाणनी जासनि पति गवाइ ॥
 गुर सेवा नाउ पाईए सचे रहै समाइ ॥३॥
 सबदि मंनिऐ गुरु पाईए विचहु आपु गवाइ ॥
 अनदिनु भगति करे सदा साचे की लिव लाइ ॥
 नामु पदारथु मनि वसिआ नानक सहजि समाइ ॥४॥१९॥५२॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ३३)

शब्दार्थ : द्रिडाई – दृढता; किनै – कोणी; दरगह – प्रभू परमेश्वराचा दरबार; दुजा भाउ – द्वैतभाव; पाइ – प्राप्त होते; सचु – सत्य; निवारि – निवारण करतो; बिनसदा – विनाश पावते, नष्ट होते; आवै जाइ – जन्म-मरणाच्या फेऱ्यात फिरत राहतो; न जाणनी – जाणत नाही; जासनि – निघून जातो; नाउ – नाव, कीर्ती; मंनिऐ – मनन करून; विचहु – अंतःकरणातून; आपु – अहंभाव; गवाइ – घालवले; लिवलाइ – एकाग्रचित्त.

भावार्थ : प्रभू परमात्म्याच्या कृपेने जीवास सतगुरूची प्राप्ती होते. सतगुरूच्या उपदेशाने जीवाच्या मनात हरिनाम दृढ होते. सतगुरूशिवाय कोणास काहीही प्राप्त होत नाही. त्याचे जिणे व्यर्थ होते. स्वेच्छाचारी जीव आपल्या मनाप्रमाणे वागतो, म्हणून त्याला प्रभू परमात्म्याकडून त्याच्या कर्माची शिक्षा मिळते. ॥१॥ हे मना ! प्रथम तू तुझ्या मनातील द्वैतभाव नष्ट कर. तुझ्या अंतःकरणात प्रभू परमात्मा सुप्त रूपाने वास करत आहे. सतगुरूच्या सेवेने त्यास प्राप्त करून सुखी हो ॥ रहाउ ॥ जर जीव त्या सत्यरूप परमेश्वरावर अंतःकरणपूर्वक खरेखुरे प्रेम करील, तर अशा जीवाने उच्चारलेला प्रत्येक शब्द, केलेला उपदेशही सत्यरूपी परमेश्वराचेच प्रतिबिंब असते. त्याच्या मनातील अहंकार क्रोध आदी विकार नष्ट होतात. ज्याच्या मनात हरीनामाचा वास असतो, त्याचे मन निर्मळ होते, पवित्र होते. नामाचे ध्यान करून तो मोक्षाचे द्वारी जाऊन पोहोचतो. ॥२॥ जगातील सर्व जीव अहंकारामुळे नष्ट होतात. ते सदैव जन्म-मरणाच्या फेऱ्यात अडकून पडतात. स्वेच्छाचारी जीव सतगुरूच्या उपदेशास, त्याच्याकडून त्या सत्यरूप परमेश्वराचे ज्ञान प्राप्त करून घेण्यास पारखा

होतो व त्यामुळे प्रभूच्या दरबारी आपली पत, आपले स्थान गमावून बसतो. सतगुरू सेवेनेच सत्यरूप परमेश्वराच्या नामाचे ज्ञान प्राप्त होते. नामात भाव जडतो व असा जीव सत्स्वरूप परमेश्वरात सामावून जातो, प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होऊन जातो. ॥३॥ सतगुरूच्या उपदेशाचा स्वीकार केल्याने मनातील अहंकार समूळ नष्ट होतो. व परमेश्वराची प्राप्ती होते. हे जीवा ! अहर्निश, सदासर्वकाळ तू प्रभू परमात्म्याची भक्ती कर, त्या सत्यस्वरूप परमात्म्याचे ठायी आपले चित्त एकाग्र कर. नानक सांगतात, मनामध्ये प्रभू परमात्म्याचे नाम दृढपणे धारण कर. त्यातूनच तुला सहजावस्था, ती चतुर्थावस्था, ती तूर्यावस्था प्राप्त होईल. ॥४॥१९॥५२॥

॥सिरीरागु महला ३॥

जिनी पुरखी सतगुरु न सेविओ से दुखीए जुग चारि ॥
घरि होदा पुरखु न पछाणिआ अभिमानि मुठे अहंकारि ॥
सतगुरू किआ फिटकिआ मंगि थके संसारि ॥
सचा सबदु न सेविओ सभि काज सवारणहारु ॥१॥
मन मेरे सदा हरि वेखु हदूरि ॥
जनम मरन दुखु परहरै सबदि रहिआ भरपूरि ॥१॥ रहाउ ॥
सचु सलाहनि से सचे सचा नामु अधारु ॥
सची कार कमावणी सचे नालि पिआरु ॥
सचा साहु वरतदा कोइ न मेटणहारु ॥
मनमुख महलु न पाइनी कूडि मुठे कूडिआर ॥२॥
हउमै करता जगु मुआ गुर बिनु घोर अंधारु ॥
माइआ मोहि विसारिआ सुखदाता दातारु ॥
सतगुरु सेवहि ता उबरहि सचु रखहि उरधारि ॥
किरपा ते हरि पाईए सचि सबदि वीचारि ॥३॥
सतगुरु सेवि मनु निरमला हउमै तजि विकार ॥
आपु छोडि जीवत मरै गुर के सबदि वीचार ॥
धंधा धावत रहि गए लागा साचि पिआरु ॥
सचि रते मुख उजले तितु साचै दरबारि ॥४॥
सतगुरु पुरखु न मंनिओ सबदि न लगो पिआरु ॥
इसनानु दानु जेता करहि दूजै भाइ खुआरु ॥
हरि जीउ आपणी क्रिपा करे ता लागै नाम पिआरु ॥
नानक नामु समालि तू गुर कै हेति अपारि ॥५॥२०॥५३॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ३४)

शब्दार्थ : जिनी – ज्या; से – ते; दुखीए – दुःखी; अभिमानि मुठे अहंकारि – अहंकाराने फसलेले; फिटकिआ – धिक्कारले; मंगि – मागून; सवारणहारु – सावरणारा; वेखु – पाहतो; हदूरि – प्रत्यक्ष परमेश्वर; परहरै – परिहार होतो, नाश होतो; सलाहनि – स्तुती करणे; कमावणी – कर्म करणे; नालि – बरोबर;

सचासाहु – सत्यस्वरूप परमेश्वर; वरतदा – वागतात; मेटणहारु – नष्ट करणारा; पाइनी – पोहोचणे, प्राप्त करणे; कूडि – असत्य; मुठे – लुटणे; उबरहि – रक्षण होते, उद्धार होतो; तजि – त्यागून; धंधा – संसारातील व्याप; तितु – त्याचे; न मंनिओ – मानले नाही; लगो – आवडते, वाटते; इसनानु – स्नान; जेता – जेवढा; दुजै – द्वैतभाव; समालि – स्मरण; हेति अपारि – अपार प्रेम; घरि होदा – शरीरातच वसत असलेला प्रभू परमात्मा; फटकिआ – फटकारलेला, धिक्कारलेला.

भावार्थ : ज्या जीवाने सतगुरूची सेवा केली नाही, सतगुरूच्या उपदेशानुसार आचरण केले नाही, तो सदासर्वदा चारही युगांत दुःखच भोगतो. ज्या जीवाने स्वतःच्या अंतरातच वसत असलेल्या प्रभू परमात्म्यास ओळखले नाही, तो अहंकारात बुडून जातो. स्वच्छंदी जीव सतगुरूकडून झिडकारला जातो. त्याच्या हालास पारावार राहत नाही. सुखाची याचना करत तो दारोदार हिंडून थकून जातो. जो सर्व कार्यात जीवाचे रक्षण करतो, सर्व कार्ये निर्विघ्नपणे पार पाडण्याची शक्ती ज्याचे ठायी आहे, अशा शब्दरूप, नामरूप, परब्रह्माची सेवा करण्याची त्या जीवास इच्छाही होत नाही. ॥१॥ हे माझ्या मना ! तो प्रत्यक्ष प्रभू परमात्मा अन्यत्र कुठेही नाही. तो तुझ्या अंगप्रत्यंगात, रोमरोमात स्थित आहे. तो तुझ्या अंतरातच वास करत आहे. हे सत्य तू जाणलेस तर तुझ्या मनात तो शब्दब्रह्म परमात्मा जागृत होईल व तुझी जन्म-मरणाच्या चक्रातून मुक्तता होईल आणि तू सदैव त्या प्रभू परमात्म्याच्या नामात रममाण होऊन राहशील. ॥१॥ रहाउ ॥ जो जीव सत्यस्वरूप प्रभू परमात्म्याचे गुणगान करतो, तो प्रभुनामाच्या आश्रयाने त्या सत्यस्वरूप प्रभू परमात्म्याचे चरणी लीन होऊन जातो. प्रभू परमात्म्यावर त्याचे मनात प्रगाढ प्रेमभाव उत्पन्न होतो व त्याचे हातून सदैव सत्कर्मच घडते. त्या प्रभू परमात्म्याच्या आज्ञेनेच सृष्टीत सारे काही घडत असते. त्याच्या आज्ञेची अवहेलना करण्याचे सामर्थ्य कोणातही नाही. पण असे असूनही स्वच्छंदी माणूस परमेश्वरास शरण जात नाही, त्यामुळे त्यास प्रभू दरबारात स्थान प्राप्त होत नाही. तो ह्या संसाराच्या मोहमायेतच सदैव गोते खात राहतो. ॥२॥ काय दुदैव आहे पाहा ! सारे जग अहंभावाने व्याप्त झाले आहे. सतगुरूशिवाय अज्ञान अंधकारात बुडून गेले आहे. मोहमायेत लिप्त झाल्यामुळे सर्व सुखाचे दान देणाऱ्या त्या दानी प्रभू परमात्म्याचाच त्याला विसर पडला आहे. अशा ह्या जीवांनी जर सतगुरू सेवेचा मार्ग धरला आणि सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण ठेवले, त्या सत्यरूप प्रभू परमात्म्यास आपले हृदयात स्थानापन्न केले, तरच त्यांचा उद्धार होईल. सतगुरूच्या कृपेनेच शब्दब्रह्मरूपी प्रभू परमात्म्याची प्राप्ती होते. ॥३॥ सतगुरू कृपेने प्रभुनामाची प्राप्ती झाल्यावर आपोआपच अहंकार गळून पडतो. जीव कामक्रोधादी विषयविकारातून मुक्त होतो व मन शुद्ध, पवित्र, निर्मळ होते. गुरूचा उपदेश ग्रहण करून त्याप्रमाणे आचरण करून जेव्हा जीवाच्या ठायीचा अहंभाव नष्ट होतो, तेव्हा तो जीव जीवन्मुक्त अवस्था प्राप्त करतो. असा जीवन्मुक्त संसारात राहूनही संकल्प-विकल्पापासून दूर राहून मनःशांती प्राप्त करतो व त्याचे सत्यस्वरूप प्रभू परमात्म्यावर प्रेम जडते. सत्यरूप प्रभू परमात्म्यावर उत्कट प्रेम जडल्याने भक्ताचे मुख उज्ज्वल होते व प्रभूच्या दरबारात सन्मानाचे स्थान प्राप्त होते. ॥४॥ जे सतगुरूला परमेश्वरस्वरूप मानत नाहीत त्यांच्या मनात गुरुपदेशास आदराचे स्थान प्राप्त होत नाही. अशा जीवांनी स्नान दानादी कितीही पुण्यकर्मे केली तरीही त्यांच्या मनात वसत असलेल्या द्वैतभावामुळे ते जीवनभर कष्ट, दुःखच भोगत राहतात. हरिकृपा झाली तर अशाही माणसाचे मनात प्रभुनामाबद्दल प्रीती उत्पन्न होऊ शकते. नानक सांगतात, हे जीवा ! तू सतगुरूवर अपार श्रद्धा ठेव व त्याच्या सांगण्याप्रमाणे सदैव प्रभू परमात्म्याचे नामस्मरण कर. ॥५॥ २० ॥ ५३ ॥

॥सिरीरागु महला ३॥

किसु हउ सेवी किआ जपु करी सतगुरु पूछउ जाइ ॥

सतगुरु का भाणा मंनि लई विचहु आपु गवाइ ॥

खंड १ [१०१]

एहा सेवा चाकरी नामु वसै मनि आइ ॥
 नामै ही ते सुखु पाईऐ सचै सबदि सुहाइ ॥१॥
 मन मेरे अनदिनु जागु हरि चेति ॥
 आपणी खेती रखि लै कूंज पडैगी खेति ॥१॥ रहाउ ॥
 मन कीआ इछा पूरीआ सबदि रहिआ भरपूरि ॥
 भै भाइ भगति करहि दिनु राती हरि जीउ वेखै सदा हदूरि ॥
 सचै सबदि सदा मनु राता भ्रमु गइआ सरीरहु दूरि ॥
 निरमलु साहिबु पाइआ साचा गुणीगहीरु ॥२॥
 जो जागे से उबरे सूते गए मुहाइ ॥
 सचा सबदु न पछाणिओ सुपना गइआ विहाइ ॥
 सुंजे घर का पाहुणा जिउ आइआ तितु जाइ ॥
 मनमुख जनमु बिरथा गइआ किआ मुहु देसी जाइ ॥३॥
 सभ किछु आपे आपि है हउमै विचि कहनु न जाइ ॥
 गुर कै सबदि पछाणीऐ दुखु हउमै विचहु गवाइ ॥
 सतगुरु सेवनि आपणा हउ तिन कै लागउ पाइ ॥
 नानक दरि सचै सचिआर हहि हउ तिन बलिहारै जाउ ॥४॥२१॥५४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ३४)

शब्दार्थ : किसु - कोणाची; हउ - मी; करी - करू; सेवी - सेवाकरू; पुछउ - विचारू; भाणा - इच्छा;
 विचहु - मधून; सुहाइ - शोभादायी; जागु - जागे होऊन; चेति - चिंतन; खेति - आयुष्यरूपी शेती;
 कूंज - मृत्युरूपी कीड; भै - भय; भाइ - प्रेम, प्रेम भक्ती; वेखै - पाहतो; राता - अनुरक्त;
 गुणीगहीरु - गुणांचा सागर; सुते - झोपी गेलेला; मुहाइ - लुटले गेले; विहाइ - वाया, व्यर्थ;
 सुंजे - ओसाड; किआमुख - कोणत्या तोंडाने; किछु - काही; विचहु गवाइ - अंतरातून, मनातून घालवले;
 दरि - दरबारात.

भावार्थ : जर मी सतगुरुला विचारले, की मी कोणाची सेवा करू ? कोणत्या नामाचा जप करू ? तर उत्तर मिळेल की
 सतगुरुची इच्छा नम्रतापूर्वक स्वीकारून आपल्या मनातील अहंभाव प्रथम नष्ट कर. निष्ठापूर्वक केलेल्या सतगुरु सेवेने
 मनात नामाविषयी प्रेम उत्पन्न होते व ह्या नामजपानेच सुखाची प्राप्ती होते व सत्यरूप शब्दब्रह्माच्या प्राप्तीने मनाचे
 समाधान होते. ॥१॥ हे माझ्या मना, सदैव जागृत राहून हरीचे चिंतन कर. ह्या आयुष्यरूपी शेतीचे डोळ्यांत तेल घालून
 रक्षण कर. इतस्ततः भटकू नकोस. थोडा जरी गाफील राहिलास तरी विकाररूपी कीड तुझ्या जीवनरूपी शेतीचा नाश
 करील. ॥१॥ रहाउ ॥ शब्दब्रह्म मनात व्यापून राहिल्यावर मनातील सर्व इच्छा, सर्व मनोकामना पूर्ण होतात. असा भक्त
 मग परमेश्वराविषयीच्या आदरयुक्त भीतीने व भक्तीभावाने मनःपूर्वक रात्रंदिवस प्रभू परमात्म्याचे नामस्मरण करतो व
 त्यास आपल्या आसपास सर्वत्र प्रभूचाच वास आहे ह्याची प्रचिती येते. जेव्हा भक्त प्रभुनामात सदैव रंगून जातो, तेव्हा
 त्याच्या मनातील सर्व भय, सर्व भ्रम दूर पळून जातात. त्याचे मन मोहमायेपासून विषयविकारातून मुक्त होऊन निर्मळ,
 पवित्र होते. तो त्या गुणसागर प्रभू परमात्म्यास प्राप्त करतो. ॥२॥ जो अखंड सावधान असतो, कामक्रोधादी विकारांना

खंड १ [१०२]

आपल्या मनातून दूर करतो, त्याचा उद्धार होतो. जो बेसावध राहतो, तो विषयविकारांकडून लुटला जातो. जो शब्दरूप परमेश्वरास ओळखू शकत नाही, त्याची स्थिती ओसाड घरच्या पाहुण्यासारखी होते. तो जसा आला तसाच निघून गेला. त्याचे जीवन स्वप्नासारखे व्यर्थ होते. हाती काहीही लागत नाही. स्वेच्छाचारी व्यक्ती ह्या मायेच्या पसान्यात आपले जीवन व्यर्थ घालवते. मग मृत्यूनंतर प्रभू परमात्म्याच्या दरबारात तोंड दाखवायला त्याला जागाच राहत नाही. ॥३॥ हे सारे विश्व, ही सारी सृष्टी परमेश्वराचीच रचना आहे. पण मनात अहंकार बाळगणाऱ्यास हे समजण्याची कुवतच नसते. मनातील अहंकार व दुःख नष्ट झाल्यावर त्यास गुरूच्या उपदेशानेच हे जाणता येते. जे भक्त सतगुरू सेवेत लीन होऊन गेले आहेत ते खरोखर आदरणीय होत. जे लोक प्रभू परमात्म्याच्या प्रेमास पात्र झाले आहेत, त्यांच्या मी पाया पडतो. गुरूनानक सांगतात. ज्यांना प्रभू परमात्म्याने आपले दरबारात सन्मानाने स्थान दिले आहे, अशांवरून मी माझा जीव ओवाळून टाकतो ॥४॥२१॥५४॥

॥सिरीरागु महला ३॥

जे वेला वखतु वीचारीऐ ता कितु वेला भगति होइ ॥
 अनदिनु नामे रतिआ सचे सची सोइ ॥
 इकु तिलु पिआरा विसरै भगति किनेही होइ ॥
 मनु तनु सीतलु साच सिउ सासु न बिरथा कोइ ॥१॥
 मेरे मन हरि का नामु धिआइ ॥
 साची भगति ता थीऐ जा हरि वसै मनि आइ ॥१॥ रहाउ ॥
 सहजे खेती राहीऐ सचु नामु बीजु पाइ ॥
 खेती जंमी अगली मनूआ रजा सहजि सुभाइ ॥
 गुर का सबदु अंघ्रितु है जितु पीतै तिख जाइ ॥
 इहु मनु साचा सचि रता सचे रहिआ समाइ ॥२॥
 आखणु वेखणु बोलणा सबदे रहिआ समाइ ॥
 बाणी वजी चहु जुगी सचो सचु सुणाइ ॥
 हउमै मेरा रहि गइआ सचै लइआ मिलाइ ॥
 तिन कउ महलु हदूरि है जो सचि रहे लिव लाइ ॥३॥
 नदरी नामु धिआईऐ विणु करमा पाइआ न जाइ ॥
 पूरै भागि सतसंगति लहै सतगुरु भेटै जिमु आइ ॥
 अनदिनु नामे रतिआ दुखु बिखिआ विचहु जाइ ॥
 नानक सबदि मिलावड़ा नामे नामि समाइ ॥४॥२२॥५५॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ३५)

शब्दार्थ : जे - जर; वेला - वेळ; वखतु - वेळ; वेला वखतु - काळवेळ; विचारिऐ - विचार करतो; कितु - कोणत्या; इकु - एक, तिलु - तिळभर, क्षणभर; विसरै - विसरणे; किनेही - कशी; सीतलु - शांतता; साच - सत्य; सिउ - बरोबर; सासु - श्वास.

भावार्थ : जर आपण वेळ-काळ पाहत बसलो तर प्रभुभक्ती केव्हा करणार ? बालपण खेळण्या-बागडण्यात गेले. तारुण्य मोहमायेच्या मागे लागून वाया घालवले व शेवटी म्हातारपणी शरीर साथ देईनासे झाल्यावर हातून काही होत

नाही. मग प्रभू परमात्म्याची भक्ती आयुष्यात करणार तरी कधी? वास्तविक सदैव, क्षणोक्षणी नामजपात मग्न होऊन, ज्ञानयुक्त होऊन प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होऊन जावे. आपण त्या प्रभू परमात्म्यास क्षणभर जरी विसरलो तरी प्रभुभक्तीस पारखे होऊ. खरा भक्त तोच जो तन-मन शांत ठेवून एक क्षणही प्रभू भक्तीशिवाय वाया घालवत नाही. ॥१॥ हे माझ्या मना ! तू सदैव त्या सत्यरूप प्रभू परमात्म्याचे ध्यान कर. खरी भक्ती तीच की ज्यामुळे स्वयं प्रभू परमात्मा तुमच्या मनात वास करू लागतो. ॥१॥ रहाउ ॥ आपल्या जीवनरूपी शेताची नीट कसून मशागत करा, अवगुणांना निखंडून टाका. अहंकार, विकार नांगरून टाका. तन-मन शुद्ध पवित्र करा आणि अशा शरीररूपी शेतात मग प्रभुनामरूपी उत्तम बीजाची पेरणी करा. त्यातूनच प्रभुभक्तीचे अमाप पीक प्राप्त होईल. असे केल्याने मन तृप्त होते व ते सहजपणे, प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होते. गुरूचा शब्द म्हणजे अमृत आहे. ज्याने ते प्राशन केले त्याची भौतिक गोष्टींची हाव नष्ट होते. मग मनात सत्याचा प्रकाश पडतो. असा जीव सत्यरूपी प्रभू परमात्म्यात विलीन होऊन जातो. ॥२॥ अशा जीवाचे बोलणे-चालणे गुरुपदेशाप्रमाणे असते व ते सारे सारे काही शब्दब्रह्मात एकरूप होऊन जाते. त्याला सर्वत्र प्रभू परमात्म्याची सत्य वाणी, तो अनाहत नाद ऐकू येतो. त्याच्या मनातील अहंभाव समूळ नष्ट होतो, तो कायावाचामने प्रभू परमात्म्यात विलीन होऊन जातो. जो अशा प्रकारे सत्यरूप परमेश्वरात निमग्न होतो, तो परमेश्वराचे हृदयात वास करतो. ॥३॥

प्रभू परमात्म्याच्या कृपादृष्टीनेच प्रभुनामाचे ध्यान करण्याची बुद्धी प्राप्त होते व ही प्रभुकृपा पूर्वसुकृतामुळे पूर्व-जन्मी केलेल्या सत्कर्मामुळे प्राप्त होते. महाभाग्यवान माणूसच, जन्माला येऊन संतसंगत प्राप्त करतो. त्या सतगुरूच्या सत्संगतीत राहून हरिनामाची प्राप्ती करतो. तो रात्रदिवस सदासर्वकाळ प्रभुनामात निमग्न राहतो. त्याच्या मनातील विषय विकार, त्यामुळे होणाऱ्या दुःख यातना सारे सारे नष्ट होतात. नानक सांगतात, असा भक्त शब्दब्रह्मात लीन होऊन जातो व मग नामस्मरण करणारा भक्त व ज्याचे नामस्मरण केले जाते तो प्रभू परमात्मा यांमध्ये कोणताच भेद उरत नाही. भक्त व प्रभू परमात्मा एकरूप होऊन जातात. ॥४॥२२॥५५॥

॥ सिरीरागु महला ३ ॥

आपणा भउ तिन पाइओनु जिन गुर का सबदु बीचारि ॥
 सतसंगती सदा मिलि रहे सचे के गुण सारि ॥
 दुबिधा मैलु चुकाईअनु हरि राखिआ उरधारि ॥
 सची बाणी सचु मनि सचे नालि पिआरु ॥१॥
 मन मेरे हउमै मैलु भर नालि ॥
 हरि निरमलु सदा सोहणा सबदि सवारणहारु ॥१॥ रहाउ ॥
 सचै सबदि मनु मोहिआ प्रभि आपे लए मिलाइ ॥
 अनदिनु नामे रतिआ जोती जोति समाइ ॥
 जोती हू प्रभु जापदा बिनु सतगुरु बूझ न पाइ ॥
 जिन कउ पूरबि लिखिआ सतगुरु भेटिआ तिन आइ ॥२॥
 विणु नावै सभ डुमणी दूजै भाइ खुआइ ॥
 तिसु बिनु घड़ी न जीवदी दुखी रैणि विहाइ ॥
 भरमि भुलाणा अंधुला फिरि फिरि आवै जाइ ॥
 नदरि करे प्रभु आपणी आपे लए मिलाइ ॥३॥

सभु किछु सुणदा वेखदा किउ मुकरि पड़आ जाइ ॥

पापो पापु कमावदे पापे पचहि पचाइ ॥

सो प्रभु नदरि न आवई मनमुखि बूझ न पाइ ॥

जिसु वेखाले सोई वेखै नानक, गुरुमुखि पाइ ॥४ ॥२३ ॥५६ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ३५)

शब्दार्थ : भउ – भय; पाइओनु – प्राप्त केले; सबदु विचारी – उपदेशाचा विचार करतो; मिलि रहै – एकत्रित बसणे; सारि – स्मरण करून; दुविधा – द्वैत; मैलु – मळ; चुकाईअनु – नाहीसा करतो, धुऊन टाकतो; सचीबाणी – सत्यवचन; सचुमनि – सत्य मनाने; सची नालि पिआरु – सत्यरूपी परमेश्वरावर प्रेम; निरमलु – निर्मळ, पवित्र; सोहणा – सुंदर; सवारणहारु – सावरणारा; मोहिआ – मोहून टाकले; प्रभि – प्रभूने; आपे – आपण स्वतः; रतिआ – रंगून गेला; जापदा – जाणणे; डुमणी – द्वैतभावात; खुआइ – नष्ट करणे; तिसु – त्याच्या; घडी – एक घटका, एक क्षण; जीवदी – जिवंत राहणे; दुखी – दुःखात; रैणि – रात्र; विहाइ – घालवली; भरमि – भ्रमात; भुलाणा – भुललेला; अंधुला – अंधळा; सुणदा – ऐकतो; वेखदा – पाहतो; मुकरि – नाकारणे; पापो पापु कमावदे – पापाने पाप वाढते; पापे पचहि पचाइ – पापात सडून मरतात; जिसु – ज्याला; वेखाले – दाखवतो; सोई – तो; वेखै – पाहतो.

भावार्थ : जो गुरुच्या उपदेशाचा विचार करून त्याप्रमाणे आचरण करतो. त्याच्या मनात प्रभू परमात्म्याविषयी आदर-युक्त भीती निर्माण होते. असा भक्त सदैव सत्संगतीत राहतो व सत्यरूप परमात्म्याचे गुण आपल्या अंतरात ग्रहण करतो. तो दैवी गुणांनी युक्त होतो. त्याच्या मनातील द्वैतभाव नष्ट होतो व तो पवित्र अंतःकरणाने प्रभू परमात्म्यास हृदयात धारण करतो. अशा माणसाची वाणी सदैव सत्य असते. त्याच्या मनात सदैव सत्याचाच वास असतो. प्रभू परमात्म्यावर त्याचे खरेखुरे प्रेम असते. ॥१ ॥ माझ्या मनात अहंकाराचा मळ भरलेला आहे. तो प्रभू परमात्मा परिपूर्ण निर्मळ आहे व गुरुच्या उपदेशाने नामाच्या माध्यमातून भक्ताचे हृदय निर्मळ करण्याची क्षमताही त्याच्यात आहे. ॥ १ ॥ रहाउ ॥ ज्याचे मन प्रभुनामाने मोहित होऊन त्याकडे वळते, त्यास प्रत्यक्ष प्रभू परमात्मा आपल्यात समाविष्ट करून घेतो. असे भक्त रात्रंदिवस सदासर्वदा प्रभुनामात निमग्न होतात. त्यांची आत्मज्योत त्या प्रभू परमात्म्याच्या परमज्योतीत एकरूप होऊन जाते. गुरुने दिलेल्या ज्ञानाच्या प्रकाशाने प्रभू परमात्म्याचे ज्ञान होते. सतगुरूवाचून हे शक्य होत नाही. ज्या कोणाच्या कर्मलेखात तसे लिहिलेले असेल त्यासच सतगुरूची प्राप्ती होते. ॥२ ॥ प्रभू परमात्म्याच्या नामाशिवाय सर्व काही खोटे आहे. ज्यांना नाम प्राप्त होत नाही. ते सदैव द्वैतात भटकत राहतात. त्या प्रभू परमात्म्याशिवाय ही सृष्टी घडीभर सुद्धा जिवंत राहू शकणार नाही. सर्वांची अवस्था भयाण काळोख्या रात्रीसारखी भेसूर होऊन जाते. जीव भ्रमाच्या कचाट्यात सापडून अज्ञान अंधकारात बुडून वारंवार जन्म-मरणाच्या चक्रात फिरत राहतात. जर परमेश्वर कृपा करील तर तो ह्या जीवास भवतापातून मुक्त करून आपल्यात सामावून घेईल. ॥३ ॥ तो प्रभू परमात्मा सर्वव्यापी, सर्वज्ञानी असल्याने त्याला सर्व काही दिसत असते. सर्व काही ऐकू येत असते. सर्व काही समजत असते. कोणाची भक्ती खरी आहे, कोणाची खोटी आहे, कोण सत्कर्म करतो, कोण पापकर्म करतो, सारे सारे तो जाणतो. त्यास कोणीही फसवू शकत नाही. पण असे असूनही पापी माणसे पाप करतच राहतात आणि पापाग्नीत जळत राहतात. स्वेच्छाचारी जीव त्याच्यात असलेल्या परमेश्वरास जाणू शकत नाही. नानक सांगतात, ज्याच्यावर तो प्रभू परमात्मा कृपा करतो त्यासच ह्या सत्याचे ज्ञान होते. ज्याला तो प्रभू परमात्मा सत्याचा मार्ग दाखवतो तोच गुरुमुख होऊन हे ज्ञान प्राप्त करतो. ॥४ ॥२३ ॥५६ ॥

॥ सिरिरागु महला ३ ॥

बिनु गुर रोगु न तुटाई हउमै पीड़ न जाइ ।
गुर परसादी मनि वसै नामे रहै समाइ ।
गुरसबदी हरि पाईऐ बिनु सबदै भरमि भुलाइ ॥१ ॥
मन रे निजघरि वासा होइ ।
रामनामु सालाहि तू फिरि आवणजाणु न होइ ॥१ ॥ रहाउ ॥
हरि इको दाता वरतदा दूजा अवरु न कोइ ।
सबदि सालाही मनि वसै सहजे ही सुखु होइ ।
सभ नदरी अंदरि वेखदा जै भावै तै देइ ॥२ ॥
हउमै सभा गणत है गणतै नउ सुखु नाहि ।
बिखु की कार कमावणी बिखु ही माहि समाहि ।
बिनु नावै ठउरु न पाइनी जमपुरि दूख सहाहि ॥३ ॥
जीउ पिंडु सभु तिस दा तिसै दा आधारु ।
गुर परसादी बुझीए ता पाए मोखदुआरु ।
नानक नामु सलाहि तूं अंतु न पारावारु ॥४ ॥२४ ॥५७ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ३६)

शब्दार्थ : रोगु – रोग, विकाररूपी रोग; पीड़ – पीडा; निजघरि – स्वरूप, आत्मरूप, निजरूप; वासा होई – वास होतो; सालाहि – स्मरण करून; इको – एकमेव; वरतदा – सर्वव्यापी; सहजे – सहजपणे, स्वाभाविकपणे; वेखदा – पाहतो; जै – ज्याला; तै – त्याला, त्यांना; भावै – आवडतात; देइ – देतो; गणत – पाप-पुण्याचा हिशोब; गणतै – गणती करणारा; बिखु – विष, विषय विकार; कार कमावणी – कार्य करणे; माहि – मध्ये; समाहि – सामावून जाणे; ठउरु – स्थान, ठिकाण; जीउ – जीव; पिंडु – शरीर; सभु – सर्व; तिस दा – त्याने (परमेश्वराने) दिलेले; तिसै – त्याचाच (परमेश्वराचाच); आधारु – आधार; ता – तेव्हा; पारावारु – पारावार, थांग.

भावार्थ : गुरुप्राप्तीशिवाय हा विषयविकाराचा रोग नष्ट होणार नाही. अहंकाराचाही नाश होणार नाही. गुरुकृपेने ज्याच्या मनात प्रभुनामाची प्राप्ती झाली तो नामाशी एकरूप होऊन जातो. त्यास गुरुकृपेनेच परमेश्वराची प्राप्ती होते. ज्याला गुरुकृपा प्राप्त होत नाही, त्याला प्रभुनामाची प्राप्ती होत नाही. असा जीव मायेच्या भ्रमात भ्रमत राहतो. ॥१ ॥ हे मना, तू स्वस्वरूपास जाण. रामनामाचे सदैव स्मरण कर. म्हणजे तुझे जन्म-मरणाचे फेरे चुकतील. ॥१ ॥ रहाउ ॥ तो प्रभू परमात्माच सर्वांना सर्व काही देत असतो. तो सर्वव्यापी आहे. त्याच्याच इच्छेने सर्व काही घडत असते. त्याच्याशिवाय अन्य कोणी काहीही करू शकत नाही. जो जीव गुरुच्या उपदेशाप्रमाणे प्रभू परमात्म्याचे गुणगान करील, प्रभुनामास आपल्या हृदयात धारण करील त्यास सहजच परमसुखाची प्राप्ती होईल. तो प्रभू परमात्मा सर्व जीवांच्या सर्व हालचालींचे, कर्मांचे सदैव निरीक्षण, परीक्षण करत असतो. त्याला जे आवडतात त्यांना तो सर्वकाही देतो. ॥२ ॥ सर्व लोक अहंकाराने युक्त होऊन आपापल्या कर्मांचा हिशोब मांडत असतात. पण त्यांना सुख लाभत नाही. त्यांचे सर्व कार्य विषयोपभोगाच्या इच्छेने प्रेरित झालेले असते. त्यामुळे ते सदैव विषयवासनेत बुडून राहतात. प्रभु- नामाची कास न धरल्याने त्यांना इहलोकी वा परलोकी कोठेही स्थान प्राप्त होत नाही. ते यमलोकी शिक्षेस पात्र होऊन दंड भोगतात व दुःखी होतात. ॥३ ॥

हा प्राण, हे शरीर सारे काही त्या प्रभू परमेश्वराचीच देणगी आहे. सारे जग, सारी सृष्टी त्याच्या आधाराने उभी आहे. ज्यास गुरूच्या कृपाप्रसादाने हे ज्ञान ज्यास प्राप्त झाले, तो मोक्षाच्या द्वारात जाऊन पोहोचतो. म्हणून नानक सांगतात, हे मना ! तू सदैव प्रभू परमात्म्याचे यशोगान गा. त्या परमात्म्याच्या असीम शक्तीला पारावार नाही ॥४॥२४॥५७॥

॥सिरीरागु महला ३॥

तिना अनंदु सदा सुखु है जिना सचु नामु आधारु ।
 गुरसबदी सचु पाइआ दूख निवारणहारु ।
 सदा सदा साचे गुण गावहि साचै नाइ पिआरु ।
 किरपा करि कै आपणी दितोनु भगति भंडारु ॥१॥
 मन रे सदा अनंदु गुण गाइ ।
 सची बाणी हरि पाईऐ हरि सिउ रहै समाइ ॥१॥रहाउ ॥
 सची भगती मनु लालु थीआ रता सहजि सुभाइ ।
 गुरसबदी मनु मोहिआ कहणा कछू न जाइ ।
 जिहवा रती सबदि सचै अंघ्रितु पीवै रसि गुण गाइ ।
 गुरमुखि एहु रंगु पाईऐ जिसनो किरपा करे रजाइ ॥२॥
 संसा इहु संसारु है सुतिआ रैणि विहाइ ।
 इकि आपणै भाणै कढि लइअनु आपे लइओनु मिलाइ ।
 आपे ही आपि मनि वसिआ माइआ मोहु चुकाइ ।
 आपि वडाई दितीअनु गुरमुखि देइ बुझाइ ॥३॥
 सभना का दाता एकु है भुलिआ लए समझाइ ।
 इकि आपे आपि खुआइअनु दूजै छडिअनु लाई ।
 गुरमती हरि पाईऐ जोती जोति मिलाइ ।
 अनदिनु नामे रतिआ नानक नामि समाइ ॥४॥२५॥५८॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ३६)

शब्दार्थ : तिना – त्याला; जिना – ज्याला; दुख निवारण हारु – दुःख निवारण करणारा; नाइ – नामात; दितोनु – परमेश्वराने दिलेले; भगति भंडारु – भक्तीचे भांडार; सिउ – बरोबर; लालु थीआ – खूप आनंद झाला; रता – रंगून गेला. रती – रंगलेली, पिवै – पितो; एहु – हे; जिसनो – ज्याला; रजाई – इच्छे नुसार; संसा – संशय; सुतिआ – झोपून; रैणि – रात्र; विहाइ – घालवली; इकि – कोणा एकास; आपे – परमेश्वर; भाणै – आवडणारा; कढि लइअन – बाहेर काढतो; भुलिआ – विसरलेला;

भावार्थ : ज्यांना प्रभुनामाचा एकमेव आधार आहे त्यांनाच खरा आनंद, प्रभू मिलनाचा परमानंद प्राप्त होतो. सतगुरूच्या उपदेशामुळे त्या दुःखनिवारक सत्यरूपी प्रभू परमात्म्याची प्राप्ती होते. अशी व्यक्ती सदासर्वदा सत्यरूप परमात्म्याचे गुणगान करते व सत्यरूपी प्रभुनामावर प्रेम करते. ज्याच्यावर त्या प्रभू परमात्म्याची कृपा होते त्याला तो प्रभू भक्तीचे भांडार देतो ॥१॥ हे मना ! सदैव त्या प्रभू परमात्म्याचे गुणगान कर व आनंद प्राप्त कर. सतगुरूच्या सत्यरूपवाणीने प्रभू परमात्म्याची प्राप्ती होते व जीवात्म्याचे परमात्म्याशी मीलन होते. ॥१॥रहाउ ॥ खऱ्या भक्तीने मनास परमानंद प्राप्त होतो

व त्या भक्ताचा स्वभाव शांत व स्थिर बनतो. सतगुरूच्या कृपेने शब्दब्रह्मात मन इतके रंगून जाते. ती आध्यात्मिक अवस्था अवर्णनीय आहे. असा भक्त सदैव सत्य गुरुवचनांचा पुनरुच्चार करतो व अत्यंत प्रेमाने अंतःकरणपूर्वक प्रभू परमात्म्याचे गुणगानरूपी अमृत प्राशन करतो. ज्याच्यावर तो प्रभू परमात्मा कृपा करतो त्यासच हे भाग्य प्राप्त होते. ॥२॥ हा संसार संशयास्पद आहे. जीव अज्ञानरूपी मोहनिद्रेत सारे आयुष्य व्यर्थ घालवतो. ज्यांच्यावर तो प्रभू परमात्मा कृपा करतो, त्यांना तो ह्या मोहनिद्रेतून सावध करतो व संसारसागरातून उद्धरून नेतो. असा जीव मोहमायेच्या पाशातून मुक्त होतो व त्याच्या हृदयाकाशात प्रत्यक्ष प्रभू परमात्म्याचा उदय होतो. परमेश्वर स्वतः त्यास मोठेपण देतो व सतगुरूच्या उपदेशाने त्यास सत्य ज्ञान प्राप्त करून देतो. ॥३॥ सर्व जीवांचा दाता तो एकमात्र परमेश्वर आहे. मायामोहाला भुलून भरकटलेल्या जीवांना तोच योग्य मार्गावर आणून सोडतो. तो प्रभू परमेश्वर व्यक्तींना त्यांच्या कर्मानुसार स्वतःपासून दूर ठेवतो त्यांना द्वैत-भावात बुडवून ठेवतो, तर काही भाग्यवंतांना सतगुरूला शरण जाण्याची बुद्धी देतो व त्यांना द्वैतभावातून मुक्त करतो. सद्गुरूच्या माध्यमातून त्यांच्या अंतःकरणात स्वतःस स्थापित करतो. त्यांची जीवात्मारूपी ज्योत परमात्म्याच्या परमज्योतीत विलीन होऊन जाते. नानक सांगतात, असा भक्त मग रात्रंदिवस नामात रंगून जातो, नामाशी एकरूप होऊन जातो. ॥४॥ २५॥५८॥

॥सिरीरागु महला ३॥

गुणवंती सचु पाइआ त्रिसना तजि विकार ॥
 गुरसबदी मनु रंगिआ रसना प्रेम पिआरि ॥
 बिनु सतिगुर किनै न पाइओ करि वेखहु मनि वीचारि ॥
 मनमुख मैलु न उतरै जिचरु गुरसबदि न करे पिआरु ॥१॥
 मन मेरे सतिगुर कै भाणै चलु ॥
 निजघरि वसहि अंम्रितु पीवहि ता सुख लहहि महलु ॥१॥रहाउ ॥
 अउगुणवती गुणु को नही बहणि न मिलै हदूरि ॥
 मनमुखि सबदु न जाणई अवगणि सो प्रभु दूरि ॥
 जिनी सचु पछाणिआ सचि रते भरपूरि ॥
 गुरसबदी मनु बेधिआ प्रभु मिलिआ आपि हदूरि ॥२॥
 आपे रंगणि रंगिओनु सबदे लइओनु मिलाइ ॥
 सचा रंगु न उतरै जो सचि रते लिव लाइ ॥
 चारे कुंडा भवि थके मनमुख बूझ न पाइ ॥
 जिमु सतिगुरु मेले सो मिलै सचै सबदि समाइ ॥३॥
 मित्र घणरे करि थकी मेरा दुखु काटै कोइ ॥
 मिली प्रीतम दुखु कटिआ सबदि मिलावा होइ ॥
 सचु खटणा सचु रासि है सचे सची सोइ ॥
 सचि मिले से न विछुडहि नानक गुरमुखि होइ ॥४॥ २६ ॥५९॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ३६)

शब्दार्थ : गुणवंती – गुणाने युक्त; त्रिसना – तृष्णा, रंगीआ – रंगून गेले; किनै – कोणासही; वेखहु – पाहा; मनि – मनात; विचारि – विचार करा; जिचरु – जो पर्यंत; भाणै – इच्छेनुसार, चलु – चाल;

निजघरि - आत्मस्वरूप; पिवहि - पितो; वसहि - राहून; ता - तोपर्यंत, लहहि - प्राप्त करतो; अउगुणवंती - अवगुणांनी युक्त; बहणि - बसणे; जाणइ - जाणतो; जिनी - ज्याने; पछाणिआ - ओळले; बेधिआ - संयत केले स्थिर केले; रंगिणी रंगिओनु - रंगात रंगवून; लिव लाइ - एकरूप झाला; चारे कुंडा - चारही दिशांना; भवि थके - शोधून दमला; घेणेरे - पुष्कळ; कटिआ - नष्ट केले, नाश पावले; खटणा - मिळवणे, प्राप्त करणे; रासि - धन, पुंजी, संपत्ती; सोइ - तेच; न विछुइहि - विभक्त होत नाही, दूर होत नाही.

भावार्थ : गुणवती स्त्री (जीवात्मा) सर्व तऱ्हेच्या मायामोहाच्या विकाररूपी तृष्णेचा त्याग करून आपल्या प्रियकराचे (प्रभू परमात्म्याचे) प्रेम प्राप्त करते. अशा जीवाचे मन गुरुपदेशात रंगून जाते व सदैव प्रभूप्रेमाचे गीत गाते. पण एवढे निश्चित की अशी उच्च आध्यात्मिक अवस्था सतगुरुशिवाय प्राप्त होत नाही. ह्याचा नीट विचार करा. जोपर्यंत गुरु-शब्दावर विश्वास नसतो तोपर्यंत जीवाच्या अंतरातील विषयविकाराचा मळ कधीच नष्ट होत नाही. ॥१॥ हे माझ्या मना ! तू सद्गुरुच्या इच्छेप्रमाणे आचरण कर. त्यामुळे तू निजस्वरूपास प्राप्त करून प्रभुनामाचे अमृत प्राशन करून प्रभू परमात्म्याच्या महालात प्रवेश करशील व परमसुखाचा लाभ घेऊ शकशील ॥१॥ रहाउ ॥ जो जीवात्मा अवगुणांनी युक्त आहे, स्वेच्छाचारी आहे, त्यास प्रभू परमात्मा आपल्या जवळ स्थान देत नाही. स्वेच्छाचारी जीव गुरु उपदेश मानत नाही. गुरुच्या इच्छेप्रमाणे वागत नाही. त्यामुळे तो मोहमाया, विषयविकाराच्या तृष्णेने अवगुणी होतो. त्यामुळे तो प्रभू परमात्म्यापासून दूर जातो. त्या सत्यरूप प्रभू परमेश्वराचे सत्य स्वरूप जो ओळखील तो सत्यरूप परमेश्वरात लीन होतो. असा जीव गुरु वचनाप्रमाणे आचरण करून मनाला काबूत राखून प्रभू परमात्म्यात विलीन होतो. ॥२॥ ज्या जीवास प्रभू परमात्म्याने आपल्या रंगात रंगवून टाकले त्यास तो शब्दब्रह्मात लीन करतो. हा प्रभुनामाचा रंग कधीही फिका होत नाही, विटत नाही. तो जीव सदैव प्रभुरूपाशी एकरूप होऊन राहतो. स्वेच्छाचारी जीव मात्र चहू दिशांना भटकूनही प्रभू परमात्म्यास ओळखू शकत नाही. ज्याला सतगुरुची प्राप्ती झाली तो शब्दब्रह्मात सामावून जातो. ॥३॥ ह्या संसारात मी अनेक मित्र जोडले. कल्पना अशी होती की ते माझ्या मदतीला येऊन माझे दुःख दूर करतील, पण हे सारे व्यर्थच झाले. प्रभू परमात्म्याची प्राप्ती झाल्याशिवाय दुःख दूर होत नाही. सत्याचे आचरण केल्यानेच सत्यरूप परमेश्वराची प्राप्ती होते. तीच आपली धनसंपत्ती आहे. नानक सांगतात, गुरुमुख होऊन राहा. प्राप्त झालेल्या परमेश्वराच्या प्रेमास पारखा होऊ नकोस. ॥४॥ २६ ॥ ५९ ॥

॥सिरीरागु महला ३॥

आपे कारणु करता करे सिसटि देखे आपि उपाइ ।
सभ एको इकु वरतदा अलखु न लंखिआ जाइ ।
आपे प्रभू दइआलु है आपे देइ बुझाइ ।
गुरमती सद मनि वसिआ सचि रहे लिव लाइ ॥१॥
मन मेरे गुर की मंनि लै रजाइ ।
मनु तनु सीतलु सभु थीऐ नामु वसै मनि आइ ॥१॥ रहाउ ॥
जिनि करि कारणु धारिआ सोई सार करेइ ।
गुर कै सबदि पछाणीऐ जा आपे नदरि करेइ ।
से जन सबदे सोहणे तितु सचै दरबारि ।
गुरमुखि सचै सबदि रते आपि मेले करतारि ॥२॥

गुरमती सचु सलाहणा जिस दा अंतु न पारावारु ।

घटि घटि आपे हुकमि वसै हुकमे करे बीचारु ।

गुरसबदी सालाहीए हउमै विचहु खोइ ।

सधन नावै बाहरी आवगणवंती रोइ ॥३॥

सचु सलाही सचि लगा सचै नाइ त्रिपति होइ ।

गुणवीचारी गुण संग्रहा अवगुण कढा धोइ ।

आपे मेलि मिलाइदा फिरि वेछोड़ा न होइ ।

नानक गुरु सालाही आपणा जिदू पाई प्रभु सोइ ॥४॥२७॥६०॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ३७)

शब्दार्थ : कारणु – कारण; करता – कार्य करणारा कर्ता; देखै – संभाळ करतो, देखभाल करतो; उपाई – उत्पन्न केलेली; एको – एकमेव; वरतदा – व्याप्त; अलखु – अलक्ष, अवर्णनीय; न लखिआ जाइ – वर्णन करता येत नाही, कल्पने-पलीकडचा; देइ बुझाइ – समजावून देतो; रजाइ – इच्छा; सीतलु – शांत, स्थिर; थीए – होते; जा – जेव्हा, सबदे – शब्दाद्वारे, नामाद्वारे; सोहणे – सुंदर, शोभिवंत, तितु – त्याच्या, परमेश्वराच्या; दा – चा; जिसदा – ज्याचा; साधन – जीवरूपी स्त्री, नावै – प्रभुनाम; बाहरी – दूर, बाहर; त्रिपति – तृप्ती; विचारी – विचार कर; संग्रहा – संग्रह कर; कढा धोई – धुऊन काढ; जिदू – ज्यामुळे.

भावार्थ : ह्या सान्या सृष्टीचे मूळ कारण तो प्रभू परमात्मा आहे. सृष्टीचा कर्ता, रचनाकारही तोच आहे. सान्या सृष्टीमध्ये तोच सामावलेला आहे. सृष्टीची देखभालही तोच करतो. त्याचे कोणीही वर्णन करू शकत नाही. तो वर्णनापलीकडे आहे. अवर्णनीय आहे. निराकार आहे. त्यामुळे त्यास कोणी जाणू शकत नाही. पण प्रभू परमात्मा दयाळू आहे. तो ज्याच्यावर प्रसन्न होतो त्यास प्रभू परमात्म्याचे ज्ञान होते. जो जीव सतगुरूच्या आज्ञेत राहतो त्याच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करतो त्याच्या मनात प्रभू परमात्म्याचा वास होतो. तो जीव प्रभू परमात्म्याचे चरणी लीन होतो. ॥१॥ हे माझ्या मना ! तू सदैव सतगुरूच्या आज्ञेत राहा, असे केल्यानेच प्रभू परमात्म्याचे नाम तू प्राप्त करशील व तुला तन-मनात शांती लाभेल. ॥१॥ राहाउ ॥ ज्या प्रभू परमात्म्याने ह्या सृष्टीची उत्पत्ती केली तोच सर्व जीवांचा संभाळ करतो. जेव्हा जीवावर प्रभूची कृपा होते तेव्हाच त्या जीवास प्रभू परमात्म्याचे ज्ञान प्राप्त होते. जो सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करील त्याचा प्रभू परमात्म्याच्या दरबारात सन्मानाने प्रवेश प्राप्त होईल. गुरुमुख होऊन ज्याने शब्दब्रह्मात आपले चित्त लीन केले त्यास तो प्रभू परमात्मा आपल्या स्वरूपात एकरूप करतो. ॥२॥ सतगुरूच्या मार्गदर्शनाप्रमाणे जो आचरण करतो तो सदैव त्या प्रभू परमात्म्याचे गुणगान करतो. तो प्रभू परमात्मा अनादी अनंत आहे. त्याचा पार कोणासही लागलेला नाही. तो अपार आहे. तो प्रभू परमात्मा प्रत्येक शरीरात वास करतो व त्याच्या बऱ्यावाईट कर्मांचा तो विचार करतो. सतगुरूच्या उपदेशानेच अंतःकरणातून अहंभाव नष्ट करूनच प्रभूचे गुणगान करता येते. जो प्रभुनामापासून दूर राहतो, असा अवगुणी जीव सदैव दुःखीच राहतो. ॥३॥ जीवाने त्या सत्यरूप प्रभू परमात्म्याचे सदैव गुणगान केले पाहिजे. सत्यरूप परमेश्वरात लीन होऊन गेले पाहिजे. सत्यरूप परमेश्वराच्या नामजपाने तृप्त होऊन सदैव त्या प्रभू परमात्म्याच्या गुणांचा विचार करावा. ते गुण आपल्यात कसे येतील ह्याचा सदैव विचार करावा. मनातील सर्व अवगुण धुऊन काढून मन स्वच्छ, शुद्ध, पवित्र केले पाहिजे. म्हणजे मग प्रभू परमात्म्याशी मिलन होते व त्याच्यापासून विभक्त होण्याची पाळीच येत नाही. नानक सांगतात, मी माझ्या सतगुरूच्या गुणांची प्रशंसा करतो. त्याच्याच मुळे, त्याच्या मार्गदर्शनानेच प्रभू परमात्म्याची प्राप्ती होते. ॥४॥२७॥६०

॥सिरीरागु महला ३ ॥

सुणि सुणि काम गहेलीए किआ चलहि बाह लुडाइ ।
आपणा पिरु न पछाणही किआ मुहु देसहि जाए ।
जिनी सखीं कंतु पछाणिआ हउ तिन कै लागउ पाइ ।
तिन ही जैसी थी रहा सतसंगति मेलि मिलाइ ॥१ ॥
मुंधे कुड़ि मुठी कूड़िआरि ।
पिरु प्रभु साचा सोहणा पाईए गुर बीचारि ॥१ ॥रहाउ ॥
मनमुखि कंतु न पछाणई तिन किउ रैणि विहाइ ।
गरबि अटीआ त्रिसना जलहि दुख पावहि दूजै भाइ ।
सबदि रतीआ सोहागणी तिन विचहु हउमै जाइ ।
सदा पिरु रावहि आपणा तिना सुखे सुखि विहाइ ॥२ ॥
गिआन विहूणी पिर मुतीआ पिरमु न पाइआ जाइ ।
अगिआन मती अंधेरु है बिनु पिर देखे भुख न जाइ ।
आवहु मिलहु सहेलीहो मै पिरु देहु मिलाइ ।
पुरै भागि सतिगुरु मिलै पिरु पाइआ सचि समाइ ॥३ ॥
से सहीआ सोहागणी जिन कउ नदरि करेइ ।
खसमु पछाणहि आपणा तनु मनु आगै देइ ।
घरि वरु पाइआ आपणा हउमै दूरि करेइ ।
नानक शोभावंतीआ सोहागणी अनदिनु भगति करेइ ॥४ ॥२८ ॥६१ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ३७)

शब्दार्थ : सुणि - ऐक; काम गहेलीए - कामातुर झालेली; किआ - का; चलही - चाळतेस; बाह लुडाइ - हात उडवीत; पिरु - प्रियकर; पछाणहि - ओळखणे; सखी - मैत्रीण; कंतु - पतिपरमेश्वर, किउ - कशी; रैणि - रात्र; विहाइ - संपेल; गरबि - गर्व, अटीआ - परिपूर्ण भरलेला, फुगलेला; त्रिसना - तृष्णा; दुजै - द्वैतभाव; रावहि - भोगते; तिना - त्याचे; गिआन - ज्ञान, बिहूणी - विहीन, शिवाय; पिर मुतीआ - पतीने टाकलेली; पिरमु - प्रेम; अगिआन - अज्ञान; आवहु - ये; मिलहु - भेट; सहेलिहो - मैत्रिणीने; से - ते; सहीआ - मैत्रीण; खसमु - पती परमात्मा; वरु - वर, पती; हउमै - अहंकार; सोभावंतीआ - शोभतात; अनदिनु - दररोज; भगति - भक्ती;

(ह्या पदात श्री गुरू नानकदेवांनी जीवात्म्यास स्त्री मानले आहे.)

भावार्थ : अगं कामातुर नारी! जरा थांब. कुठे अशी ठुमकत मटकत चालली आहेस? हे विषय, विकाराने आतुर झालेल्या स्त्रिये, तू कुठे भटकत आहेस? जरा थांब, विचार कर, तू तुझ्या पतिपरमेश्वरास ओळखतही नाहीस. पुढे परमेश्वराच्या दरबारी पोहोचल्यावर तू कोणत्या तोंडाने त्याच्यापुढे उभी राहणार आहेस? हे जीवा! संसारात विषय-विकारात रममाण होऊन खऱ्या उद्धारकर्त्या परमेश्वरास विसरून गेलीस. मरणानंतर तू प्रभू दरबारात कशी उभा राहणार?

खंड १ [१११]

ज्या जीव स्त्रीने त्या पति परमेश्वरास जाणले, त्याची निष्ठापूर्वक सेवा केली अशा जीवास्त्रीवर मी माझा जीव ओवाळून टाकतो. त्या जीवस्त्रीप्रमाणेच मीही संत सज्जनांच्या संगतीत सदैव राहावे व त्याच्यासारखे बनावे ॥१॥ हे जीवात्म्या ! ह्या मायावी नश्वर संसाराने तुला मोहमायेने वेढून टाकले आहे. त्यातून बाहेर पडून त्या सत्यस्वरूप पतिपरमेश्वराला ओळख, त्याच्या चरणी लीन हो. सतगुरूच्या मार्गदर्शनानेच हे शक्य होईल ॥१॥ राहाउ ॥ स्वेच्छाचारी जीव स्त्री पतिपरमेश्वरास ओळखत नाही त्यामुळे तिची जीवनरूपी रात्र दुःखात जाते. स्वेच्छाचारी जीवस्त्री गर्वाने फुगून जाते. ती स्त्री गर्वाने पूर्णपणे भरून गेल्याने विषयवासनेच्या तृष्णेत जळत राहते व द्वैतभावामुळे दुःखी होते. याउलट जीव स्त्री प्रभुनामात रंगून ईश्वरनिष्ठ बनते तिच्यातील अहंभाव नष्ट होतो. अशा स्त्रीरूपी जीवाबरोबर पतिपरमेश्वर स्वतः रममाण होतो व ती परम आनंदास प्राप्त करते. ॥२॥ स्वेच्छाचारी जीवस्त्री ज्ञान- विहीन असल्यामुळे प्रभू परमात्म्याच्या प्रेमास पारखी होते. स्वेच्छाचारी जीवस्त्री अज्ञान अंधकारात सदैव बुडून राहते तरीही अंतरात परमेश्वरप्राप्तीची ओढ असतेच व परमेश्वर प्राप्त न झाल्याने ती उपाशीच राहते. हे माझ्या सख्यानो ! संत सज्जनांनो ! कोणी तरी मला माझा सखा, माझा पतिपरमेश्वर भेटवा हो ! कोणा महाभाग्यवान जीवस्त्रीसच सतगुरूची प्राप्ती होते, परमेश्वराची प्राप्ती होते व ती त्याच्याशी एकरूप होऊन जाते ॥३॥ ज्या जीवस्त्रीवर प्रभू परमात्मा कृपा करतो ती जीवस्त्री महाभाग्यवती होय. अशी जीवस्त्री प्रभू परमात्म्यास ओळखते व त्याला आपले तनमन अर्पण करते. अंतरात प्रभू परमात्मा प्राप्त झाल्यावर अंतरातील अहंभाव नष्ट होतो. गुरूनानक म्हणतात, जी जीवस्त्री सदैव प्रभुभक्तीत रंगून राहते तीच जीवस्त्री भाग्यवती होय. ॥४॥ २८ ॥ ६१ ॥

॥सिरीरागु महला ३॥

इकि पिरु रावहि आपणा हउ कै दरि पूछउ जाइ ।
सतिगुरु सेवी भाउ करि मै पिरु देहु मिलाइ ।
सभु उपाए आपे वेखै किसु नेडै किसु दूरि ।
जिनि पिरु संगे जाणिआ पिरु रावे सदा हदूरि ॥१॥
मुंधे तू चलु गुर कै भाइ ।
अनदिनु रावहि पिरु आपणा सहजे सचि समाइ ॥१॥ राहाउ ॥
सबदि रतीआ सोहागणी सचै सबदि सीगारि ।
हरिवरु पाइनि घरि आपणै गुर कै हेति पिआरि ।
सेज सुहावी, हरि रंगि रवै भगति भरे भंडार ।
सो प्रभु प्रीतमु मनि वसै जि सभसै देइ अधारु ॥२॥
पिरु सालाहनि आपणा तिन कै हउ सद बलिहारै जाउ ।
मनु तनु अरपी सिरु देई तिनकै लागा पाइ ।
जिनी इकु पछाणिआ दूजा भाउ चुकाइ ।
गुरमुखि नामु पछाणीए नानक सचि समाइ ॥३॥ २९ ॥ ६२ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ३८)

शब्दार्थ : इकि - कित्येक; पिरु - प्रियकर; रावहि - प्रसन्न करणे; दरि - द्वार; सेवी - सेवा करू; भाउ करि - प्रेम करून; प्रेमपूर्वक; सभु - सर्व; उपाए - उत्पन्न करून; आपे वेखै - स्वतः पाहून; नेडै - जवळ; संगे - बरोबर; जाणिआ - जाणले; हदूरि - प्रत्यक्ष; मुंधे - मुग्धा; सहजे - सहजावस्था; सीगारि - शृंगार; सेज - शय्या, सुहावी - सुंदर; सालाहनि - स्तुती करणे; अरपी - अर्पण.

भावार्थ : कित्येक (जीव) स्त्रिया पतिपरमेश्वराच्या प्रेमात सदैव रत असतात. त्यांना जर विचारले, की हे कसे शक्य होते, तर त्या सांगतात की सतगुरूची श्रद्धापूर्वक सेवा केल्याने प्रभू परमात्म्याशी मिलन होते. वास्तविक ज्या प्रभू परमात्म्याने ही सारी सृष्टी उत्पन्न केली त्याला सर्व जीव सारखेच. कोणी जवळ नाही, कोणी दूर नाही. जी स्त्री जीव त्या प्रभू परमात्म्यास जाणते तिला तो सदैव आपल्या जवळच आहे असा साक्षात्कार होतो. ती सदैव प्रभुसंगतीचा आनंद प्राप्त करते. त्याच्याशी सदैव रत असते. ॥१॥ हे अडाणी बालिके, तू सदैव सतगुरूच्या मार्गदर्शनाप्रमाणे आचरण कर. असे केल्यानेच पतिपरमेश्वराचा संग तुला प्राप्त होईल व तू सहजपणे प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होऊन जाशील. ॥१॥ रहाउ ॥ गुरुवचनाप्रमाणे आचरण करणारी जीवस्त्री सदैव प्रभुनामाचा श्रृंगार करते. ती सतगुरूवर अंतःकरणपूर्वक प्रेम करते व त्यामुळे आपल्या अंतःकरणात प्रभू परमात्म्याचे प्रेम प्राप्त करते. ती आपल्या हृदयरूपी शय्येवर पतिपरमेश्वराशी संयोग प्राप्त करते व प्रभुभक्तीचे अफाट भांडार तिला प्राप्त होते. ती जीवस्त्री सर्वांचा आधार असलेल्या प्रभू परमात्म्यात विलीन होते. ॥२॥ प्रभू परमात्म्याशी अशा प्रकारे एकरूप झालेल्या त्या जीवस्त्रीवरून मी माझा जीव ओवाळून टाकतो. मी माझे तनमन त्यांना अर्पण करतो. ज्यांनी आपल्या मनातील द्वैतभाव जाणला आहे व तो कायमचा निखंडून टाकला आहे. त्या परब्रह्मास जाणून त्यात एकरूप झाले आहेत, अशा जीवांच्या चरणी मी लीन होतो. सतगुरूच्या उपदेशानेच प्रभुनामाची प्राप्ती होते. नानक सांगतात, ज्याने गुरुपदेशाप्रमाणे आचरण केले तोच परमसत्यात विलीन होतो. ॥३॥ ॥२९॥ ॥६२॥

॥सिरीरागु महला ३॥

हरि जी सचा सचु तू सभु किछु तेरै चीरै ।
लख चउरासीह तरसदे फिरे बिनु गुर भेटे पीरै ।
हरि जीउ बखसे बखसि लए सूख सदा सरैरै ।
गुर परसादी सेव करी सचु गहिर गंभीरै ॥१॥
मन मेरे नामि रते सुखु होइ ।
गुरमती नामु सलाहीऐ दूजा अवरु न कोइ ॥१॥ रहाउ ॥
धरमराइ नो हुकमु है बहि सचा धरमु बीचारि ।
दुजै भाइ दुसटु आतमा ओहु तेरी सरकार ।
अधिआतमी हरि गुण तासु मनि जपहि एकु मुरारि ।
तिनकी सेवा धरमराइ करै धंनु सवारणहारु ॥२॥
मन के बिकार मनहि तजै मनि चूकै मोहु अभिमानु ।
आतमरामु पछाणिआ सहजे नामि समानु ।
बिनु सतिगुर मुकति न पाईऐ मनमुखि फिरै दिवानु ।
सबदु न चीनै कथनी बदनी करे बिखिआ माहि समानु ॥३॥
सभु किछु आपे आपि है दूजा अवरु न कोई ।
जिउ बोलाए तिउ बोलीऐ जा आपि बुलाए सोइ ।
गुरमुखि बाणी ब्रहमु है सबदि मिलावा होइ ।
नानक नामु समालि तू जितु सेविए सुखु होइ ॥४॥ ३० ॥ ६३ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ३८)

शब्दार्थ : चीरै - हातात, पदरात; तरसदे - व्याकुळ होतो. बखसे - कृपा करतो; गहिर - गहन; धरमराइ - धर्मराज; बहि - बसून; दुसटु - दुष्ट; ओहु - तेच वेच; अधिआतमी - आत्मज्ञानी; गुणतासु - गुणनिधान; तिनकी - त्याचे; आतमरामु - आत्माराम; दिवानु - वेडा; चिनै - ओळखतो. बिखिआ - विषयविकार; माहि - मध्ये; जिउ - जसे; बोलाए - बोलावतो; बोलीए - बोलतो; जा - जेव्हा; समालि - स्मरण कर; जिउ - जसे;

भावार्थ : हे परमात्मन् ! तूच परमसत्य आहेस. सारे सारे काही तुझ्यातच सामावलेले आहे. गुरु प्राप्त न झाल्याने चौऱ्याऐंशी लक्षयोनीत जीव तुझ्याच प्राप्तीसाठी व्याकुळ होऊन फिरत असतात. ज्या जीवावर प्रभू परमात्मा कृपा करतो त्यासच तो आध्यात्मिक आनंदाचे क्षण बक्षीस देतो. असा जीव सदैव सुख उपभोगतो. सतगुरूच्या कृपेनेच त्या गहन गंभीर सत्यरूप प्रभू परमात्म्याच्या सेवेची योग्य रीत प्राप्त होते ॥१॥ हे मना ! प्रभूनामात रत झाल्यानेच सुख प्राप्त होते. गुरूच्या उपदेशाप्रमाणे नामस्मरण करावे. त्याशिवाय सुख प्राप्तीचा अन्य मार्ग नाही. ॥१॥ रहाउ ॥ त्या प्रभू परमात्म्याने धर्मराजास आज्ञा केली आहे की तू सत्य धर्माचा विचार कर. द्वैतभावी दुष्ट जीवात्म्यांना त्यांच्या कर्मानुसार योग्य त्या योनीत पाठवणे हेच तुझे काम. जे आध्यात्मिक जीवन जगतात, जे गुणवान आहेत व सदैव परमात्म्याचे भजनात रत आहेत अशा सृष्ट जीवात्म्यांची धर्मराज स्वतः सेवा करतो. धन्य तो सृजनकार ! ॥२॥ अशा श्रेष्ठ जीवात्म्यांनी मनातील सर्व विषयविकारांना मनातून हद्दपार केलेले असतात. त्यांचा मोह, अहंकार गळून पडलेला असतो. आत्मारामास ओळखून ते सदैव प्रभूनामात लीन होतात. सतगुरूशिवाय मुक्ती नाही. स्वेच्छाचारी माणूस वेड्यासारखा भटकत राहतो कारण गुरूशिवाय त्यास मुक्ती मिळत नाही. त्यास शब्दब्रह्माची महती कळत नाही. तो आपल्या बोलण्यातून, वागण्यातून विषयविकाराचेच दर्शन घडवितो व मिथ्या वादविवाद करत बसतो. ॥३॥ हे परमेश्वरा ! सारे सारे काही तूच आहेस. तुझ्याशिवाय अन्य कोणीही नाही. तू जसे बोलायला लावतोस तसे जीव बोलतो. तुझेच-प्रभू परमात्म्याचेच-बोल तो बोलतो. सतगुरूची वाणी ब्रह्मरूप आहे. त्याच्या उपदेशानेच प्रभू परमात्म्याशी मिलन होणे शक्य आहे. म्हणून नानक सांगतात, हे जीवा ! तू प्रभूनाम हृदयाशी घट्ट धरून ठेव. असे केल्यानेच तुला परम सुखाची प्राप्ती होईल. ॥४॥३०॥६३॥

॥ सिरिरागु महला ३ ॥

जगि हउमै मैलु दुखु पाइआ मलु लागी दुजै भाइ ।
मलु हउमै धोती किवै न उतरै जे सउ तीरथ नाइ ।
बुहबिधि करम कमावदे दूणी मलु लागी आइ ।
पडिऐ मैलु न उतरै पूछहु गिआनीआ जाइ ॥१॥
मन मेरे गुर सरणि आवै ता निरमलु होइ ।
मनमुख हरिहरि करि थके मैलु न सकी धोइ ॥१॥रहाउ ॥
मनि मैलै, भगति न होवई नामु न पाइआ जाइ ।
मनमुख मैले मैले मुए जासनि पति गवाइ ।
गुर परसादी मनि वसै मलु हउमै जाइ समाइ ।
जिउ अंधेरै दीपकु बालीऐ तिउ गुरगिआनि अगिआनु तजाइ ॥२॥
हम कीआ हम करहगे हम मूरख गावार ।
करणवाला विसरिआ दूजै भाई पिआरु ।

माइआ जेवडु दुखु नही सभि भवि थके संसारु ।

गुरमती सुखु पाईऐ सचु नामु उरधारि ॥३॥

जिस नो मेले सो मिलै हउ तिसु बलिहारै जाउ ।

ए मन भगती रतिआ सचु बाणी निजथाउ ।

मनि रते जिहवा रती हरिगुण सचे गाउ ।

नानक नामु न वीसरै सचे माहि समाउ ॥४॥३१॥६४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ३९)

शब्दार्थ : किवै - कोणत्या प्रकारे; न उतरै - निघून जात नाही; जे - जरी; सउ - शेकडो; बहुबिधि - नानाप्रकारे; पडिऐ - वाचणे; पुछहु - विचारा; गिआनिआ - ज्ञानी लोक; जाइ - जाऊन; थके - थकले; मुए - मेले; जासनि - जातात; अंधेरै - अंधारात; बालीऐ - पेटल्याने; तितउ - तसे; गुरगिआनि - गुरुपासून मिळालेले ज्ञान; करहगे - करणार; करणवाला - करणारा; विसारिआ - विसरले; जेवडु - जितका; मेले - भेट घडवितो; मिलै - मिळते; निजथाउ - आत्मस्वरूप, स्वस्वरूप

भावार्थ : समस्त संसार मायेच्या आधीन आहे. अहंकाररूपी मलिनतेने दुःखी आहे. अहंकाररूपी मळामुळेच मनात द्वैत-भाव निर्माण होतो. तुम्ही शेकडो तीर्थांत स्नान केलेत तरीही मनातील अहंकाररूपी मळ धुतला जात नाही. एवढेच नव्हे तर जीवाने केलेल्या नाना कर्मकांडांनी तो उलट अनेक पटीने वाढतच असतो. नाना धर्मग्रंथ पाठ केल्यानेही हा अहंकाराचा मळ नष्ट होत नाही. जा, जाऊन ज्ञानीजनांना विचारा, ते सुद्धा हेच सांगतील. ॥१॥ हे माइया मना! हा अहंकाररूपी मळ नष्ट करण्याचा एकमेव मार्ग म्हणजे सतगुरूस शरण जाणे. स्वेच्छाचारी जीवाने कितीही हरी हरी केले तरी त्याच्या मनातील मळ धुतला जात नाही. ॥१॥ रहाउ ॥ मन मलिन असताना भक्ती शक्य होत नाही. प्रभुनामाची प्राप्ती होत नाही. स्वेच्छाचारी जीव जन्मतःच मलिन असतो व तो मरतोही मलिन अवस्थेत. म्हणून प्रभुदरबारात तो आपली पत, मानसन्मान सारे काही घालवून बसतो. जर सतगुरूच्या कृपेने मनात प्रभुनाम दृढ झाले तर मात्र अहंकाराचा मळ समूळ नष्ट होतो व तो जीव प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होतो. जसे दिव्यामुळे अंधकार समूळ नष्ट होतो, त्याप्रमाणे सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या ज्ञानाने मनातील अज्ञान समूळ नष्ट होते. ॥२॥ 'मी केले, मी करतो. मीच करीन' अशी दर्पोक्ती केवळ अडाणी मूर्खच करतात. ते कर्त्या करवित्या परमेश्वरास विसरतात व द्वैतभावामुळे भलतीकडेच भरकटतात. मायेच्या पाशात बद्ध असलेल्या जीवाने प्रभुप्राप्तीसाठी साऱ्या जगभर हिंडून कितीही प्रयत्न केले, खटपट केली तरी मायेत बद्ध असल्याने तो सदैव दुःखच प्राप्त करतो. जो सतगुरूच्या इच्छेप्रमाणे आचरण करून प्रभू परमात्म्याचे नाम हृदयात घट्ट धरतो तोच सुख प्राप्त करतो. ॥३॥ ज्याच्यावर त्या प्रभू परमात्म्याची कृपा होते तोच प्रभूशी एकरूप होतो. अशा भाग्यवान जीवावरून मी माझे पंचप्राण ओवाळून टाकतो. अशा जीवांच्या संगतीने मन भक्तिरसात रंगून जाते व सतगुरूकडून सत्यवाणी प्राप्त करून स्वस्वरूपात विलीन होते. त्याचे मन परमात्म्याच्या प्रेमात इतके रंगून जाते, की त्याच्या जिव्हेवाटे सदैव हरीचेच गुणगान बाहेर पडते. गुरूनानक सांगतात, की मग तो जीव प्रभुनाम कधीही विसरत नाही व अंती त्या सत्यस्वरूप परमात्म्याशी एकरूप होतो. ॥४॥३१॥६४॥

॥ सिरीरागु महला ४, घरु १ ॥

मै मनि तनि बिरहु अति अगला किउ प्रीतमु मिलै घरि आइ ।

जा देखा प्रभु आपणा प्रभि देखिऐ दुखु जाइ ।

जाइ पुछा तिन सजणा प्रभु कितु बिधि मिलै मिलाइ ॥१॥

खंड १ [११५]

मेरे सतिगुरा मै तुझ बिनु अवरु न कोइ ।
 हम मूरख मुगध सरणागती करि किरपा मेले हरि सोइ ॥१ ॥रहाउ ॥
 सतिगुरु दाता हरिनाम का प्रभु आपि मिलावै सोई ।
 सतिगुरि हरिप्रभु बुझिआ गुर जेवडु अवरु न कोई ।
 हउ गुरसरणाई ढहि पवा करि दइआ मेले प्रभु सोइ ॥२ ॥
 मनहठि किनै न पाइआ करि उपाव थके सभु कोई ।
 सहस सिआणप करि रहे मनि कोरै रंगु न होई ।
 कूड़ि कपटि किनै न पाइओ जो बीजै खावै सोइ ॥३ ॥
 सभना तेरी आस प्रभु सभ जीअ तेरे तूं रासि ।
 प्रभ तुधहु खाली को नही दरि गुरमुखा नो साबासि ।
 बिखु भउजल डुबदे कढि लै जन नानक की अरदासि ॥४ ॥१ ॥ ६५ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ३९)

शब्दार्थ : बिरहु - विरह; अति अगला - अत्याधिक; किउ - कसा; मिलै - मिळेल; जा - जेव्हा; देखा - पाहिले; देखिए - पाहताच; जाइ - जाऊन; सजणा - सज्जन; कितु - कोणत्या; सरणागती - शरण आलो आहे; मेले - मिळतो; सोइ - स्वतः, तो; जेवडु - जेव्हा; ढहि - पढणे; मनहठि - हठयोगी; किनै - कोणी; सहस - हजारो; कुड़ि - खोटे; जो - जे; बीजै - पेरणे; खावै - प्राप्त करतो; रासि - भांडवल, संपत्ती; तुधहु - तुझ्या; को - कोणीही; खाली - शिवाय; साबासि - शाबासकी; बिखु - विषयविकार; डुबदे - बुडतात; कढि - बाहेर काढ; अरदासि - प्रार्थना;

भावार्थ : माझे तन-मन माझ्या प्रिय परमात्म्याच्या विरहाग्नीने जळत आहे. तो माझा प्रियकर प्रभू परमात्मा मला केव्हा बरे प्राप्त होईल ? जेव्हा मी त्या प्रभू परमात्म्यास प्रत्यक्ष पाहीन तेव्हाच माझे हे विरह दुःख दूर पळून जाईल. मला त्या संत-सज्जनांना जाऊन विचारले पाहिजे की त्यांनी कोणत्या मार्गाने जाऊन प्रभू परमात्मा प्राप्त केला ? ॥१ ॥ हे माझ्या सतगुरु ! तुझ्याशिवाय मला अन्य कोणाचाही आधार नाही. केवळ तूच माझा आधार आहेस. मी मूर्ख आहे, मी अडाणी, तुला शरण आलो आहे. माझ्यावर कृपा कर आणि माझी त्या हरीशी, त्या प्रभू परमात्म्याशी भेट घडव. ॥१ ॥रहाउ ॥ एकमात्र सतगुरूच प्रभुनामाचे दान देतो. केवळ तोच प्रभूपरमात्म्याची गाठ घालून देऊ शकतो. सतगुरूने सत्यपुरुष परमात्म्यास जाणले आहे. त्याच्या इतका महान कोणी नाही. म्हणून मीही सतगुरूला शरण जातो व त्यास नम्रतापूर्वक विनंती करतो की, हे सतगुरु ! माझ्यावर दया करा व माझी प्रिय परमेश्वराशी गाठ घालून द्या ! ॥२ ॥ जे स्वेच्छाचारी असतात, हटवादी असतात त्यांनी कितीही प्रयत्न केले तरी ते प्रभू परमात्म्यास प्राप्त करू शकत नाहीत. त्यांनी हजारो युक्त्या-प्रयुक्त्या केल्या तरी त्यांच्या मनावर हरिप्रेमाचा रंग चढतच नाही; ते कोरेच राहतात. खोटेपणाने, छलकपटाने कधीही कोणीही प्रभू परमात्मा प्राप्त करू शकलेला नाही. जसे तो पेरतो तशीच फळे त्यास प्राप्त होतात. ॥३ ॥ हे प्रभो ! ह्या जगातले सारे जीव तुझेच आहेत. तूच त्यांना निर्माण केले आहेस. सर्वांना तुझ्याच प्राप्तीची, आधाराची आस लागली आहे. तूच साऱ्या जीवांचे निधान आहेस. हे परमात्म्या ! तुला शरण आलेला कोणीही याचक खाली हाताने परत जात नाही. जे गुरुभक्त तुला शरण येतात त्यांच्यावर तुझी विशेष कृपा होते. नानक म्हणतात, हे परमात्म्या ! माझी तुझ्या चरणी एकच नम्र विनंती आहे, की आम्हा जीवांना ह्या विषयविकाररूपी भवसागरात बुडण्यापासून वाचव. ॥४ ॥१ ॥६५ ॥

खंड १ [११६]

॥ सिरीरागु महला ४ ॥

नामु मिलै मनु त्रिपतीऐ बिनु नामै धिगु जीवासु ।
कोई गुरमुखि सजणु जे मिलै मै दसे प्रभु गुणतासु ।
हउ तिसु विटहु चउखंनऐ नाम करे परगासु ॥१ ॥
मेरे प्रीतमा हउ जीवा नामु धिआइ ।
बिनु नावै जीवणु ना थीऐ मेरे सतिगुर नामु द्रिडाइ ॥१ ॥रहाउ ॥
नामु अमोलकु रतनु है पूरे सतिगुर पासि ।
सतिगुर सेवै लगिआ कढि रतनु देवै परगासि ।
धनु वडभागी वडभागीआ जो आइ मिले गुर पासि ॥२ ॥
जिना सतिगुरु पुरखु न भेटिओ से भागहीण वसि काल ।
ओइ फिरि फिरि जोनि भवाईअहि विचि विसटा करि विकराल ।
ओना पासि दुआसि न भिटीऐ जिन अंतरि क्रोधु चंडाल ॥३ ॥
सतिगुरु पुरखु अंप्रितसरु वडभागी नावहि आइ ।
उन जनम जनम की मैलु उतरै निरमल नामु द्रिडाइ ।
जन नानक उतमपुदु पाइआ सतिगुर की लव लाइ ॥४ ॥२ ॥६६ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ४०)

शब्दार्थ : त्रिपतीऐ – तृप्त होतो; धिगु – धिक्कार; जीवासु – जीवनाची आशा, जगणे; सजणु – सज्जन; जे – जर; मै – मला; दसे – सांग; तिसु – त्याचे; विटहु – त्यावरून; चउखंनिए – तुकडे तुकडे; परगासु – प्रकाश; जीवा – जीवन; जीवु – जीवन; ना थीऐ – असूच शकत नाही; द्रिडाई – दृढ कर; अमोलकु – अनमोल, अमूल्य; पासि – जवळ; जिना – ज्याने; वसि – वशात; ओस – ते; विचि – मध्ये; ओना – त्यांच्या; पासि दुआसि – आसपास; भिटीऐ – स्पर्श न करणे, न भेटणे; जिन अंतरि – ज्याच्या अंतरात; नावहि आइ – स्नान करण्यास येतात. उन – त्याचे; उतरै – निघून जातो;

भावार्थ : ह्या जगात जन्माला येऊन जर प्रभुनामाची प्राप्ती झाली तर मन तृप्त होते. जर नामाची प्राप्ती झाली नाही तर जीवन धिक्कारण्यायोग्य होते. जर प्रभुकृपेने मला खऱ्याखुऱ्या सद्गुरूची प्राप्ती झाली तर तो मला गुणनिधी प्रभु परमात्म्याबद्दल सांगेल. माझ्या मनात जो प्रभुनामाचा साक्षात्कार घडवील त्या सतगुरूवर मी माझ्या जीवाची कुरवंडी करीन, त्याच्या चरणी माझे प्राण अर्पण करीन. ॥१ ॥ हे माझ्या प्राणसख्या ! प्रभुनामाचे स्मरण हेच माझे जीवन आहे. प्रभू, तुझ्या नामाशिवाय जीवन जगणे अशक्य आहे. हे माझ्या सतगुरू ! माझ्या मनात प्रभूचे नाम दृढ कर. ॥१ ॥रहाउ ॥ प्रभुनाम हे अनमोल रत्न आहे. त्याची प्राप्ती सतगुरूकडूनच होते. सतगुरूसेवेने, सतगुरू प्रसन्न होतो व त्याने दिलेल्या ज्ञानाच्या प्रकाशात प्रभुनामरूपी रत्नाची प्राप्ती होते. सर्व जीवांमध्ये ज्यास सतगुरू कृपेने प्रभुनामरूपी रत्न सापडते, तेच खरोखर महाभाग्यवान होत. ॥२ ॥ ज्यांना सतगुरू प्राप्त होत नाही ते जीव अभागी होत. ते काळाच्या पाशात सापडतात. ते परत परत जन्मास येऊन विषयवासनेच्या विष्टेतील किडे बनून विषयातच लोळत राहतात. अशा माणसांच्या जवळपास सुद्धा जाऊ नये कारण त्यांच्या अंतकरणात क्रोध अहंकारादी दुष्ट चांडाळ वास करतात. ॥३ ॥ तो सतगुरू पुरुष अमृताचे सरोवर आहे. केवळ भाग्यवान लोकच त्यात स्नान करतात व त्याचे समीप येऊन त्याच्या कृपेस पात्र होतात. सतगुरूच्या सान्निध्येने जन्मजन्मांतरीची पापे नष्ट होतात. मग अशा पवित्र जीवाच्या मनात सतगुरू नाम दृढ करतो. नानक सांगतात, की असे गुरुभक्त सतगुरूशी एकरूप होतात व प्रभुपदास प्राप्त करतात. ॥४ ॥२ ॥६६ ॥

॥ सिरिरागु महला ४ ॥

गुण गावा गुण विथरा गुण बोली मेरी माइ ।
गुरुमुखि सजणु गुणकारीआ मिली सजण हरि गुण गाइ ।
हीरै हीरु मिलि बेधिआ रंगि चलूलै नाइ ॥१ ॥
मेरे गोविंदा गुण गावा त्रिपति मनि होइ ।
अंतरि पिआस हरिनाम की गुरु तुसि मिलावै सोइ ॥१ ॥रहाउ ॥
मनु रंगहु वडभागी हो गुरु तुठा करे पआउ ।
गुरु नामु द्रिड़ाए रंग सिउ हउ सतिगुर कै बलि जाउ ।
बिनु सतिगुर हरिनामु न लभई लख कोटी करम कमाउ ॥२ ॥
बिनु भागा सतिगुरु ना मिलै घरि बैठिआ निकटि नित पासि ।
अंतरि अगिआन दुखु भरमु है विचि पड़दा दूरि पईआसि ।
बिनु सतिगुर भेटे कंचनु ना थीए मनमुखु लोहु बूडा बेड़ी पासि ॥३ ॥
सतिगुरु बोहिथु हरिनाव है कितु बिधि चड़िआ जाइ ।
सतिगुर कै भाणै जो चलै विचि बोहिथ बैठा आइ ।
धंनु धंनु वडभागी नानका जिना सतिगुरु लए मिलाइ ॥४ ॥३ ॥६७ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ४०)

शब्दार्थ : विथरा – विस्तारपूर्वक; गुण कारिआ – परोपकारी; बेधिआ – बांधले जातात; तुसि – तुला; रंगहु – रंगून घ्या; तुठा – प्रसन्न होऊन कृपा कर; न लभइ – प्राप्त होत नाही. बैठिआ – बसून, बसलेला; विचि – मध्य; दुरि पड़आसी – दूर राहतो; ना थीए – होत नाही; बोहिथ – जहाज;

भावार्थ : हे माइया माते ! मी माइया प्रभू परमात्म्याचे गुण विस्तारपूर्वक गावेत, त्याच्या गुणांचे विवरण करावे. माइया तोंडून निघणाऱ्या प्रत्येक शब्दाने प्रभू परमात्म्याचेच गुणगान करावे. गुरुभक्त झालेले संत सज्जन परोपकारी असतात. अशा संतसज्जनांच्या संगतीत राहूनच जीव प्रभू परमात्म्याचे गुणगान करतो. सतगुरूपी हिऱ्याची संगत प्राप्त झाल्याने मनरूपी हिऱा त्याच्याशी बांधला जातो व त्याच्यात एकरूप होऊन तोही त्याच्यासारखा परमज्ञानी होतो. त्याच्या हृदयावरही प्रभुनामाचा रंग चढतो ॥१ ॥ हे गोविंद, हे परमात्मन, तुझे गुण गायल्यानेच माइया मनाची तृप्ती होते. माइया मनात प्रभु नामाची तीव्र आस निर्माण होते. हे सतगुरू, तुम्ही माइयावर कृपावान होऊन माझी त्या प्रभू परमात्म्याशी भेट घडवा. ॥१ ॥रहाउ ॥ हे भाग्यशाली जीवांनो ! सतगुरू तुमच्यावर प्रसन्न झाले आहेत, पुढे व्हा. आपले मन प्रभुनामात तल्लीन करा. मी माइया सतगुरूवर माझा जीव ओवाळून टाकतो. त्यानेच अत्यंत प्रेमाने प्रभुनामचे रहस्य मला समजाऊन दिले. लाखो करोडो प्रयत्न करूनही सतगुरूशिवाय प्रभुनामाची प्राप्ती होत नाही. ॥२ ॥ सत्कर्म व महत् भाग्य असल्याशिवाय अगदी जवळ असून सुद्धा सतगुरूची प्राप्ती होत नाही. मनावर अंधकाराचे एवढे दाट आवरण असते की त्यामुळे प्रभू परमात्मा सदैव अगदी जवळ असूनही दूर असल्यासारखा वाटतो. सतगुरूपी परिसाचा स्पर्श झाल्याशिवाय जीवात्मारूपी लोखंडाचे सोने होत नाही. स्वेच्छाचारी जीव लोखंडासारखा जड असतो. तो सतगुरूपी नावेत स्थान प्राप्त न झाल्याने भवसागरात बुडून जातो. ॥३ ॥ सतगुरू हरिनामाचे जहाज आहेत. भवसागर तरून जाण्यासाठी त्या जहाजावर कसे स्थान प्राप्त करता येईल ? सतगुरूची संगत कशी प्राप्त होईल ? नानक सांगतात, जो जीव सतगुरूच्या आज्ञेचे पालन करतो तोच सतगुरूपेस प्राप्त होतो, सतगुरूपी जहाजात स्थान प्राप्त करून हा भवसागर पार करून जातो. ते जीव धन्य होत ज्यांना सतगुरूची संगत प्राप्त झाली. ॥४ ॥३ ॥६७ ॥

खंड १ [११८]

॥ सिरिरागु महला ४ ॥

हउ पंथु दसाई नित खड़ी कोई प्रभु दसे तिनि जाउ ।
जिनी मेरा पिआरा राविआ तिन पीछै लागि फिराउ ।
करि मिनति करि जोदड़ी मै प्रभु मिलणै का चाउ ॥१ ॥
मेरे भाई जना कोई मो कउ हरि प्रभु मेलि मिलाइ ।
हउ सतिगुर विटहु वारिआ जिनि हरि प्रभु दीआ दिखाइ ॥१ ॥रहाउ ॥
होइ निमाणी ढहि पवा पूरे सतिगुर पासि ।
निमाणिआ गुरु माणु है गुरु सतिगुरु करे साबासि ।
हउ गुरु सालाहि न रजऊ मै मेले हरि प्रभु पासि ॥२ ॥
सतिगुर नो सभ को लोचदा जेता जगतु सभु कोइ ।
बिनु भागा दरसनु ना थीऐ भागहीण बहि रोइ ।
जो हरि प्रभ भाणा सो थीआ धुरि लिखिआ न मेटै कोइ ॥३ ॥
आपे सतिगुरु आपि हरि आपे मेलि मिलाइ ।
आपि दआ करि मेलसी गुर सतिगुर पीछै पाइ ।
सभु जगजीवनु जगि आपि है नानक जलु जलहि समाइ ॥४ ॥४ ॥६८॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४१)

शब्दार्थ : पंथु दसाई – मार्ग दाखवील, तिनी – त्या मार्गाने; तिन – त्याच्या; पिछै – मागे; लागि फिराउ – फिरत राहते; जोदड़ी – अत्यंत नम्रतापूर्वक विनंती करणे; विटहु वारिआ – जीव ओवाळून टाकीन; दिआ दिखाइ – दाखवून दिला; होइ – होऊन; निमाणी – विनम्र, बिचारी; ढहिपवा – चरणी समर्पित होईन. माणु – सन्मान; सालाहि – स्तुती करते; न रजऊ – तृप्त होत नाही. मेलै – प्राप्त करणे.

भावार्थ : मी रस्त्यात उभी राहून प्रत्येक येणाऱ्या-जाणाऱ्यास विचारीत आहे की कोणी मला प्रभूप्राप्तीचा मार्ग दाखवील का? म्हणजे मग मी त्या मार्गाने पुढे जाईन. ज्यांना माझा प्रिय प्रभू परमात्मा प्राप्त झाला आहे, त्यांनी ज्या मार्गाने जाऊन त्यास प्राप्त केले त्याच मार्गाने मीही त्यांचे मागोमाग जाईन. त्यांची मी सेवा करीन कारण मला प्रभू परमात्म्याच्या मिलनाची तीव्र ओढ लागली आहे. ॥१ ॥ हे माझ्या सख्यांनो! कोणीतरी मला माझा सखा, तो प्रभू परमेश्वर भेटवा हो! ज्यांनी माझी प्रभु-मिलनाची आस पूर्ण केली, अशा माझ्या सतगुरूवरून मी माझा जीव ओवाळून टाकते. ॥१ ॥रहाउ ॥ मी अत्यंत नम्रतापूर्वक सतगुरूचरणी स्वतःस समर्पित करते. ज्यांना कोणाचाही आधार नाही अशांना सतगुरूच आधार आहे. सतगुरू त्यास आश्रय देऊन त्याला सन्मान प्राप्त करून देतात. सतगुरूचे किती ही गुणगान केले, कितीही आभार मानले, तरी माझ्या मनाचे समाधान होत नाही. कारण त्यानेच माझे माझ्या अंतरात असलेल्या प्रभू परमात्म्याशी मिलन घडवून आणले. ॥२ ॥ जगातील सर्वच जीव सतगुरूप्राप्तीची (व त्याद्वारे प्रभु प्राप्तीची) इच्छा करतात. पण तसे त्यांच्या भाग्यात असल्याशिवाय कोणासही सतगुरूची प्राप्ती होत नाही. भाग्यवान लोकांनाच सतगुरूची प्राप्ती होते. दुर्भागी लोक जन्मभर रडतच बसतात. प्रभू परमात्म्याची इच्छा असेल तसेच घडते. त्याने जे कर्मात लिहून ठेवले त्यास कोणीही टाळू शकत नाही. ॥३ ॥ वास्तविक प्रभू परमात्म्याची परमज्योतच सतगुरूच्या अंतरात विराजमान असल्याने प्रभू परमात्मा व सतगुरू यांच्यात काहीच भेद नाही. सतगुरू हा परमेश्वर रूपच आहे. त्याच्या (सतगुरूच्या) कृपेने प्रभूशी जीवाचे

मीलन होते. तो प्रभू परमेश्वरच सतगुरूच्या माध्यमातून जीवास आपल्यात संमीलित करून घेत असतो. सर्व जगाचे जीवन, जीवनाचा मूळ आधार प्रभू परमात्माच आहे. नानक सांगतात, ज्याप्रमाणे पाण्यात पाणी मिसळले की त्यात भेदच उरत नाही त्याचप्रमाणे प्रभूशी मिलन झालेला जीव व प्रभू परमात्मा ह्यांत कोणताच भेद शिल्लक राहत नाही. ॥४॥४॥६८॥

॥सिरीरागु महला ४॥

रसु अंम्रितु नामु रसु अति भला कितु बिधि मिलै रसु खाइ ।
जाइ पुछहु सोहागणी तुसा किउकिर मिलिआ प्रभु आइ ।
ओइ वेपरवाह न बोलनी हउ मलि मलि धोवा तिन पाइ ॥१॥
भाईरे मिलि सजण हरिगुण सारि ।
सजणु सतिगुरु पुरखु है दुखु कढै हउमै मारि ॥१॥ रहाउ ॥
गुरुमुखीआ सोहागणी तिन दइआ पई मनि आइ ।
सतिगुरु वचनु रतंनु है जो मंने सु हरिरसु खाइ ।
से वडभागी वड जाणीअहि जिन हरिरसु खाधा गुरुभाइ ॥२॥
इहु हरिरसु वणि तिणि सभतु है भागहीण नही खाइ ।
बिनु सतिगुरु पलै ना पवै मनमुख रहे बिललाइ ।
ओइ सतिगुरु आगै ना निवहि ओना अंतरि क्रोधु बलाइ ॥३॥
हरि हरि हरिरसु आपि है आपे हरिरसु होइ ।
आपि दइआ करि देवसी गुरुमुखि अंम्रितु चोइ ।
सभु तनु मनु हरिआ होइआ नानक हरि वसिआ मनि सोइ ॥४॥५॥६९॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४१)

शब्दार्थ : कितुबिधि – कोणत्या मार्गाने, कशाप्रकारे; ओइ – ते; वेपरवाह – बेपर्वा; न बोलणी – सांगत नाही; मलि मलि – चोळून चोळून; धोवा – धुवीन; तिन – त्याचे; सजण – सज्जन; सारि – स्मरण कर; दुखु कढै – दुःख नष्ट करतो; हउमै मारि – अहंकार नष्ट करतो; मंने – मानतो; जाणीअहि – ओळखले जातात; खाधा – प्राशन केले; गुरुभाइ – गुरूच्या इच्छेनुसार; इहु – हे; वणि – वन; तिणि – तृण; सभतु – सर्व, पलै – पदरात; ना पवै – पडत नाही; बिललाई – रडत; ना निवहि – वाकत नाहीत, विनम्र होत नाहीत; बलाई – विपत्ती, आपत्ती; चोइ – झिरपणे; हरिआ होईआ – आनंदित झाला, प्रफुल्लित झाला.

भावार्थ : प्रभू परमात्म्याचे नाम हे अमृतासमान आहे. अतिश्रेष्ठ आहे. ते कसे प्राप्त करता येईल, त्याचा आस्वाद कसा घेता येईल? ही गोष्ट ज्यांना तो प्रभू परमात्मा प्राप्त झाला आहे अशा भाग्यवंतानाच विचारली पाहिजे की त्यांनी प्रभू परमात्मा कसा प्राप्त केला ? ते प्रथम माझी उपेक्षाच करतील. पण मी त्यांची नाना आर्जवे करीन, त्यांचे चरणकमल चोळून चोळून धुवीन म्हणजे त्याचे हृदय द्रवून ते मला प्रभुप्राप्तीचा मार्ग दाखवतील. ॥१॥ हे बंधू ! तू सतगुरूच्या, संतसज्जनांच्या संगतीत राहून प्रभू परमात्म्याच्या गुणांचे स्मरण कर. सतगुरूच तुझ्या मनातील अहंकार नष्ट करून सर्व प्रकारच्या दुःखापासून तुझी मुक्तता करील. ॥१॥ रहाउ ॥ जी जीवस्त्री सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करते ती

भाग्यवती प्रभूपतीस प्राप्त करते. ती दयावंत होऊन सांगते की सतगुरूचा उपदेश हा रत्नाप्रमाणे आहे. जो ते रत्न प्राप्त करील त्यास हरी नामरूपी रस प्राप्त होतो. ज्यांनी गुरूकृपेने हरीरसाचे सेवन केले ते खरोखर भाग्यवान होत. ॥२॥ तो प्रभू परमात्मा, तो हरी वनात, तृणात सर्वत्र सर्व चराचर सृष्टीत भरून राहिला आहे. असे असूनही भाग्यहीन त्याची गोडी चाखू शकत नाहीत. सतगुरूच्या कृपेशिवाय त्याचे रहस्य, प्रभुनामाचे सत्यस्वरूप समजत नाही. स्वेच्छाचारी जीव रडत बसतात कारण ते सतगुरूस शरण जात नाहीत. त्यांच्या अंतरात क्रोधादि विकार बलवत्तर असतात. ॥३॥ तो प्रभू परमात्माच हरिनामरूप आहे व हरिनाम हे प्रभू परमात्म्याचे रूप आहे. नाम आणि नामी ह्यांच्यात भेदच नाही. दोन्ही एकरूपच आहेत. तो प्रभू परमात्माच दयावंत होऊन गुरुमुखी जीवास नामरसामृत प्रदान करतो. नानक सांगतात, ज्याने असे हरिनामामृत प्राशन केले त्याचे तन-मन प्रभू तेजाने उजळून जाते. ॥४॥५॥६९॥

॥ सिरीरागु महला ४ ॥

दिनसु चडै फिरि आथवै रैणि सबाई जाइ ।
 आंव घटै नरु ना बुझै निति मूसा लाजु टुकाइ ।
 गुड मिठा माइआ पसरिआ मनमुखु लागि माखी पचै पचाइ ॥१॥
 भाईरे मै मीतु सखा प्रभु सोइ ।
 पुतु कलतु मोहु बिखु है अंति बेली कोइ न होइ ॥१॥रहाउ ॥
 गुरमति हरि लिव उबरे अलिपतु रहे सरणाइ ।
 ओनी चलणु सदा निहालिआ हरि खरचु लीआ पति पाइ ।
 गुरमुखि दरगह मंनीअहि हरि आपि लए गलि लाइ ॥२॥
 गुरमुखा नो पंथु परगटा दरि ठाक न कोई पाइ ।
 हरिनामु सलाहनि नामु मनि नामि रहनि लिव लाइ ।
 अनहद धुनी दरि वजदे दरि सचै सोभा पाइ ॥३॥
 जिनी गुरमुखि नामु सलाहिआ तिना सभ को कहै साबासि ।
 तिन की संगति देहि प्रभ मै जाचिक की अरदासि ।
 नानक भाग वडे तिना गुरमुखा जिन अंतरि नामु परगासि ॥४॥३३॥३१॥६॥७०॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४१)

शब्दार्थ : दिनसु – दिवसा; चडै – वरवर चढतो; आथवै – मावळतो; आव – आयुष्य; घटै – घटते; निति – नित्य; मुसा – उंदीर; लाजु – जीवन दोरी; टुकाइ – कुरतडतो; गुड – गुळ; पुतु – पुत्र; कलतु – पत्नी; बिखु – विष; ओनी – त्यांनी; चलणु – निघून जाणे; निहालिआ – न्याहाळले; मंनीअहि – सन्मानित होतो; रहनि – राहून; लिवलाई – ध्यानमग्न होतो; अनाहत धुनी – अनाहत ध्वनी; दरि – दारात; वजदे – वाजते; सचै सोभा पाइ – खरी शोभा प्राप्त करतो; जिनि – ज्याने; सलाहिआ – स्तुती केली; तिना – त्याला; देहि – दे; जाचिक – याचक; अरदासी – प्रार्थना.

भावार्थ – सूर्य उगवतो, दिवस हळूहळू वर चढू लागतो. नंतर संध्याकाळ होते. दिवस मावळतो व रात्र येते. असे हे काळचक्राचे रहाटगाडगे फिरतच राहते. प्रत्येक जाणाच्या दिवसाबरोबर मानवी आयुष्य घटतच असते. काळरूपी उंदीर

प्रतिदिनी आयुष्याची दोरी कुरतडतच असतो. पण जो विषयवासनेच्या गुळाला मुंगळ्यासारखा चिकटून बसतो, त्यास आयुष्याचा नाश होत असल्याची जाणीवच होत नाही. तो ह्या नश्वर मोहाच्या नादी लागून आपले जीवन व्यर्थ घालवितो ॥१॥ हे बंधो ! माझा मित्र, माझा साहाय्यकर्ता, सर्व काही तो प्रभू परमात्माच आहे. ह्या संसारातील स्त्री-पुत्रादिकांचा मोह हा विषवत् आहे. अंतिम समयाला ह्यातील कोणीही साथ देत नाहीत. ॥१॥ रहाउ ॥ जो जीव सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे प्रभू परमात्माचे चरणी निमग्न होतो तो हा भवसागर तरून जातो व प्रभूस शरण गेल्याने संसारात राहूनही त्यापासून अलिप्त राहतो. अशा लोकांना ह्या संसाराच्या नश्वरतेचे, संसार क्षणभंगुर असल्याचे सदैव भान असते व म्हणूनच ते प्रभुभक्तीचे नामरूपी पुण्य आपल्या गाठीस बांधून ठेवतात. त्यामुळेच त्यांना परलोकात, प्रभूच्या दरबारात सन्मान प्राप्त होतो. सतगुरूचा आदेश मानणाऱ्याचा सदैव सन्मान होतो. स्वयं प्रभू परमात्मा त्यांना प्रेमाने आर्लिंगन देऊन जवळ करतो ॥२॥ गुरुभक्त जीवाचा प्रभुप्राप्तीचा मार्ग प्रशस्त होतो. प्रभुप्राप्तीच्या मार्गातले सर्व अडथळे दूर होतात व प्रभूच्या दरबारात प्रवेश करण्यापासून त्याला कोणीही अडवू शकत नाही. तो सदैव प्रभुनामात निमग्न होऊन राहतो. तो प्रभुनामात लीन होऊन प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होतो. त्यास प्रभू परमात्म्याच्या दरबारातील परमात्म्याचा अनाहत ध्वनी ऐकू येऊ लागतो. व प्रभू दरबारात त्यास सन्मान प्राप्त होतो ॥३॥ जे गुरुभक्त जीव प्रभुनामाचे यशोगान करतात ते सर्व लोकांच्या आदरास, प्रशंसेस पात्र होतात. अशांची संगत मला लाभो हीच माझी प्रभुचरणी प्रार्थना आहे. हे प्रभो ! मला अशा मुक्तात्म्यांची संगत लाभो. नानक सांगतात, ज्यांच्या हृदयात प्रभुनामाचा प्रकाश प्रदीप्त झाला आहे असे गुरुभक्त जीव खरोखरच महाभाग्यवान होत. ॥४॥३३॥३३॥६॥७०॥

॥ सिरीरागु महला ५ घरु १ ॥

किआ तूरता देखि कै पुत्र कलत्र सीगार ।
 रस भोगहि खुसीआ करहि माणहि रंग अपार ।
 बहुतु करहि फुरमाइसी वरतहि होइ अफार ।
 करता चिति न आवई मनमुख अंध गवार ॥१॥
 मेरे मन सुखदाता हरि सोइ ।
 गुरपरसादी पाईऐ करमि परापति होइ ॥१॥ रहाउ ॥
 कपड़ि भोगि लपटाइआ सुइना रुपा खाकु ।
 हैवर गैवर बहुरंगे कीए रथ अथाक ।
 किस ही चिति न पावही बिसरिआ सभ साक ।
 सिरजणहारि भुलाइआ विणु नावै नापाक ॥२॥
 लैदा बददुआइ तूं माइआ करहि इकत ।
 जिसनो तूं पतीआइदा सो सणु तुझै अनित ।
 अहंकारु करहि अहंकारीआ विआपिआ मन की मति ।
 तिनि प्रभि आपि भुलाइआ ना तिसु जाति न पति ॥३॥
 सतिगुरि पुरखि मिलाइआ इको सजणु सोइ ।
 हरिजन का राखा एकु है किआ माणस हउमै रोइ ।

जो हरिजन भावै सो करे दरि फेरु न पावै कोइ ।

नानक रता रंगि हरि सभ जग महि चानणु होइ ॥४॥१॥७१॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४२)

शब्दार्थ : रता – रंगून गेला; देखि – पाहून; सीगार – श्रृंगार; भोगहि – उपभोग घेतो; खुसीआ – आनंद; माणहि – प्राप्त करतो; करहि – करतो; फुरमाइसी – आज्ञा; वरतहि – वागणे; अफार – वर्तन; करता – कर्ता करविता प्रभू परमात्मा; चिति – चिन्तात; सोइ – तोच; कपडि – कपडे, वस्त्र; सुइना – सोने; रुपा – चांदी; खाकु – भस्म, राख; हैवर – उत्तम घोडे; गैवर – उत्तम हत्ती; बहुरंगे – नाना रंगांचे; कीए – केले; अथाक – न थांबता, अथक, सतत; साक – संबंधी, नातेवाईक; सिरजणहारि – निर्माता; भुलाइआ – विसरला; विणु नावै – नावाशिवाय; नापाक – अपवित्र; लैदा – घेतो; बददुआइ – शाप; इकत – एकत्र; जिसनो – ज्यांच्यावर; पतीआइदा – विश्वास ठेवलास; सणु – सह, अनित – अनित्य, नश्वर; विआपिआ – व्यापलेला; तिनि – त्याला; जाति न पति – ना जात ना पात नाव लौकिकही नाही; सजणु – मित्र, सखा; इको – एकमात्र; सोई – तो; राखा – रक्षक; किआ – कशासाठी; भावै – आवडतो; सो – तो; दरि – दारातून; फेरु – परत; चानणु – विख्यात होतो.

भावार्थ : हे जीवा ! तू स्त्री पुत्रादिकांच्या प्रेमात का लुब्ध होतोस ? दुनियेच्या ह्या मायाबाजारात, विषयविकारात तू इतका रममाण का होतोस ? तू इतरांवर खूप अधिकार चालवतोस व त्याचा तुला फार गर्व आहे. हे मनस्वी जीवा ! अरे मूर्खा, अडाण्या, मोहमायेच्या नादात ज्याने तुला पैदा केले, जन्मास घातले, त्या प्रभू परमात्म्याची आठवणही तुला होत नाही? ॥१॥ हे मना ! नीट लक्षात घे, तो एकमात्र हरीच सर्व सुखांचा दाता आहे. तो सतगुरुकृपेनेच प्राप्त होतो व महाभाग्यानेच सद्गुरूची प्राप्ती होते. ॥१॥ रहाउ ॥ तुझी उंची वस्त्रे, सोने-नाणे, चांदी वगैरे धनसंपत्ती सारे सारे नश्वर आहे. साऱ्याची राख-रांगोळी होणार आहे. तू खूप उत्तमोत्तम हत्ती, घोडे पदरी बाळगलेस, रंगीबेरंगी रथातून मिरवलास, वैभवाच्या मस्तीत रंगून जाऊन तू कोणाची पर्वाच केली नाहीस. आपल्या आप्तस्वकीयांचीही उपेक्षा केलीस. अरे, त्या सृष्टी निर्माण करणाऱ्या प्रभू परमात्म्याचा ही तुला विसर पडला. प्रभुनामाशिवाय तू गलिच्छ जिणे जगत आहेस. ॥२॥ लोकांचे शिब्याशाप, तळतळाट घेऊन, त्यांना लुटून तू ही सारी धनसंपत्ती एकत्र करत आहेस. पण तू हे सारे ज्यांच्यासाठी जमा करत आहेस ते सारे सारे अगदी तुझ्यासकट सारे नश्वर आहे. तुला गर्व झाला आहे. अहंकाराने तुझी मती, तुझी बुद्धी व्यापून टाकली आहे. त्या प्रभू परमात्म्यास तू पूर्णपणे विसरून गेला आहेस. तुला कोणीही आपला म्हणणार नाही. कोणी तुला प्रतिष्ठा देणार नाही. ॥३॥ जो त्या प्रभू परमात्म्याचा खरा भक्त आहे त्यालाच सतगुरु प्रभुप्राप्ती घडवतात. आपल्या भक्तांचे प्रभू परमात्मा सदैव रक्षण करतो. अहंकारी व्यक्तीच्या कपाळी सदैव दुःखच असते. तो सदा रडतच राहतो. हरीच्या दासाला जे आवडते तेच तो प्रभू परमात्मा करतो. प्रभू परमात्म्याच्या दारातून कोणीही विन्मुख होऊन परत जात नाही. नानक सांगतात, असे हरिजन, हरीचे भक्त, सदैव प्रभुभक्तीत लीन झाल्यामुळे साऱ्या संसारास, साऱ्या जगास प्रकाशित करतात. साऱ्या जगाला मार्गदर्शन करतात. ॥४॥१॥७१॥

॥ सिरिरागु महला ५ ॥

मनि बिलासु बहु रंगु घणा द्रिसटि भूलि खुसीआ ।

छत्रधार बादिसाहीआ विचि सहसे परीआ ॥१॥

भाई रे सुखु साधसंगि पाइआ ।

लिखिआ लेखु तिनि पुरखि बिधातै दुखु सहसा मिटि गइआ ॥१॥ रहाउ ॥

खंड १ [१२३]

जेते थान थनंतरा तेते भवि आइआ ।
 धनपाती वडभूमीआ मेरी मेरी करि परिआ ॥२॥
 हुकमु चलाए निसंग होइ वरतै अफरिआ ।
 सभु को वसगति करि लइओनु बिनु नावै खाकु रलिआ ॥३॥
 कोटि तेतीस सेवका सिध साधिक दरि खरिआ ।
 गिरंबारी वडसाहबी सभु नानक सुपनु थीआ ॥४॥२॥७२॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४२)

शब्दार्थ : बिलास – आनंद, उल्हास; घणा – खूप; द्रिसटि भूलि – दृष्टीला भुलवणारी; खुसीआ – आनंद; छत्रधार बादिसाहीआ – छत्रधारी बादशहा; विचि – मध्ये; लिखिआ लेखु – प्रारब्धात लिहिलेला लेख; मिटि – पुसला जातो; बिधातै – विधात्याने; सहसा – संशय; जेते – जितकी; ते ते – ते सर्व; थान थानंतरा – स्थान स्थानांतर; भवि आइआ – फिरून आलो; धनपाती – धनवान; वडभूमीआ – मोठा जमीनदार; मेरी मेरी – माझे माझे; निसंग होइ – निःसंकोचपणे; वरतै अफरिआ – अहंकाराने फुलून जाऊन फिरत असतो; सभु – सर्व; वसगति – वश करून घेतले; करि लइओनु – करून; खाकु रलिआ – मातीत मिळाले; सेवका – सेवक; सिध साधिक – सिद्धसाधक; दरि खरिआ – दारात उभे राहतात; गिरंबारी – धनवान, गर्भश्रीमंत; वडसाहबी – मोठा अधिकारी; सुपनु – स्वप्न; थीआ – झाले.

भावार्थ : कोणीही व्यक्ती वरवर आनंदी, उल्हसित दिसत असली, डोळे हर्षोन्मादाने चमकत असले, तो अगदी महासम्राट झाला तरी त्यास सदैव कशाना कशाची काळजी लागलेली असते. सर्व आनंद व ऐश्वर्य नश्वर आहे. केवळ देखावा आहे. ॥१॥ हे बंधू! खरे सुख केवळ संतसज्जनांच्या संगतीत प्राप्त होते. जर त्या विधात्याने तुमच्या नशिबी तसे लिहिले असेल तर तुम्हाला सतगुरू भेटेल व तुमचे दुःख, साऱ्या चिंता नष्ट होतील. ॥१॥ रहाउ ॥ जेवढी म्हणून सुंदर स्थळे आहेत तेवढी सगळी धुंडाळली असतील, धनवान, बडे जमीनदार आपापल्या श्रीमंतीच्या मदात चूर झाले असतील. पण प्रभुनामाशिवाय त्यांचे जीवन हे वास्तविक जगणे नाहीच. ॥२॥ ते सर्वांवर निरंकुश सत्ता गाजवतात गर्वाने मत्त होतात, सर्व काही त्यांना वश असले तरी प्रभुनामास विसरल्याने त्यांच्या ह्या साऱ्या वैभवाची राखरांगोळी होते व त्यांचे नामोनिशाणही राहत नाही. ॥३॥ अरे, अगदी तेहतीस कोटी देव जरी त्याची चाकरी करत असले, सर्व सिद्धसाधक त्याच्या दारी उभे राहून त्याची सेवा करत असले, जगातली सारी संपत्ती त्याने प्राप्त केली असली तरी नानक सांगतात, की हे सारे शेवटी स्वप्नवत क्षणभंगुर आहे. ते प्रभुनामाच केवळ शाश्वत आहे. ॥४॥२॥७२॥

॥ सिरिरागु महला ५ ॥

भलके उठि पपोलीऐ विणु बुझे मुगध अजाणि ।
 सो प्रभु चिति न आइओ छुटैगी वेबाणि ।
 सतिगुर सेती चितु लाइ सदा सदा रंगु माणि ॥१॥
 प्राणी तूं आइआ लाहा लैणि ।
 लगा कितु कुफकडे सभ मुकदी चली रैणि ॥१॥ रहाउ ॥
 कुदम करे पसु पंखीआ दिसै नाही कालु ।
 ओतै साथि मनुखु है फाथा माइआ जालि ।

खंड १ [१२४]

मुकते सेई भालीअहि जि सचा नामु समालि ॥२ ॥

जो घरु छडि गवावणा सो लगा मन माहि ।

जिथै जाइ तुधु वरतणा तिस की चिंता नाहि ।

फाथे सेई निकले जि गुर की पैरी पाहि ॥३ ॥

कोई रखि न सकई दूजा को न दिखाइ ।

चारे कुंडा भालि कै आइ पड़आ सरणाइ ।

नानक सचै पातिसाहि डुबदा लइआ कढाइ ॥४ ॥३ ॥७३ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४३)

शब्दार्थ : भलके - दररोज; उठी - उठून; पपोलीऐ - पालनपोषण करणे; विणु बुझे - समजल्याशिवाय; मुगध - मूर्ख; अजाणि - अडाणी; छुटैगी - सुटले; बेबाणि - जंगलात, ओसाड जागी; सेती - बरोबर, सह; माणि - रममाण; आइआ - आलास; लाहा - लाभ; लैणि - घेण्यासाठी; कुफकडे - व्यर्थ, कामात; मुकदी - संपते; ओतै - त्यांच्याबरोबर, मनुखु - मनुष्य; फाथा - फसला; मुकते - मुक्त; भालीअहि - समजले जातात; घरु - घर; छडि - सोडून; गवावणा - गमावतो; सो - तो; मनमाहि - मनात; जिथै - जेथे; तुधु - तुला; वरतणा - राहायचे आहे. तिस - त्याची; फाथे - पाशातून; चारे कुंडा - चारी दिशा, सर्वत्र; भालि कै - धुंडून; आइ - आला; डुबदा - बुडणाऱ्याला; कढाइ - काढतो.

भावार्थ : सकाळी उठल्यापासून आपण आपल्या शरीराच्या भरणपोषणासाठी धडपडत असतो. पण ह्या जीवनाच्या सत्यस्वरूपाचे ज्ञान न झाल्यामुळे माणूस अडाणी अबोध बनून राहतो. ज्याच्या मनात त्याला निर्माण करणाऱ्या प्रभू परमात्म्याचे स्मरण नाही तो ह्या संसाराच्या घनदाट अरण्यात भटकत, फिरत राहतो. जो सतगुरूच्या संगतीत राहून प्रभुनाम चित्तात धारण करील तो सदासर्वदा आनंदात निमग्न होऊन राहील. ॥१ ॥ हे जीवा ! तू जीवनाचे सत्यस्वरूप, आपले स्व-स्वरूप जाणण्यासाठी हा मनुष्य जन्म घेतलास. पण ह्या मोहमायेत गुंतून व्यर्थ निरर्थक कामात गुंतून गेलास व सारे जीवन व्यर्थ घालवलेस. ॥१ ॥ रहाउ ॥ जसे पशुपक्षी सदैव क्रीडेत निमग्न असतात, त्यांना मृत्यूची जरा सुद्धा आठवण येत नाही, त्याप्रमाणे माणूसही मोहमायेच्या पगड्यामुळे संसारात गुरफटून जातो. जे प्रभुनामात लीन होतात केवळ तेच लोक भवपाशातून मुक्त होतात. ॥२ ॥ काय दैवदुर्विलास आहे पाहा ! जे घर (-शरीर-) आपल्याला निश्चितपणे सोडावे लागणार आहे, त्या नश्वर शरीरावरच माणूस प्रेम करतो. सदैव त्याचीच काळजी करतो आणि शेवटी आपले खरे स्थान जेथे त्यास रहावयाचे आहे त्या परमात्म्यास मात्र माणूस पूर्णपणे विसरून जातो. पण अशा रीतीने मोहमायेत भरकटलेले जीव जर सतगुरूला शरण जाऊन प्रभुनामाचा स्वीकार करतील तर ते मुक्त होतील. ॥३ ॥ प्रभू परमात्माच जीवाचे रक्षण करतो. जीवाचे रक्षण करील असे दुसरे कोणीही दिसत नाही. चारही दिशांना, सगळीकडे शोधत बसलात तरी तुम्हाला हेच सत्य समजून येईल व अंततः तुम्हाला प्रभू परमात्म्यासच शरण जावे लागेल. नानक सांगतात, तो सत्यरूप प्रभू परमात्माच माझी बुडणारी जीवननौका वर काढून माझे रक्षण करील. ॥४ ॥३ ॥७३ ॥

॥सिरीरागु महला ५ ॥

घडी मुहत का पाहुणा काज सवारणहारु ।

माइआ कामि विआपिआ समझै नाही गावारु ।

उठि चलिआ पछुताइआ परिआ वसि जंदार ॥१ ॥

अंधे तूं बैठा कंधी पाहि ।

खंड १ [१२५]

जे होवी पूरबि लिखिआ ता गुर का बचनु कमाहि ॥१॥ रहाउ ॥
 हरी नाही नह डडुरी पकी वढणहार ।
 लै लै दात पहुतिआ लावे करि तईआरु ।
 जा होआ हुकमु किरसाण दा ता लुणि मिणिआ खेतारु ॥२॥
 जा पहिला पहरु धंधै गइआ दूजै भरि सोइआ ।
 तीजै, झाख झाखाइआ चउथै भोरु भइआ ।
 कद ही चिति न आइओ जिनि जीउ पिंडु दीआ ॥३॥
 साध संगति कउ वारिआ जीउ कीआ कुरबाणु ।
 जिस ते सोइगी मनि पई मिलिआ पुरखु सुजाणु ।
 नानक, डिठा सदा नालि हरि अंतरजामी जाणु ॥४॥४॥७४॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ४३)

शब्दार्थ : घडी मुहत - थोड्या काळाचा; सवारणहार - कार्य सावरणारा; कामि - काम, कार्य;
 विआपिआ - व्यापलेला; अपछुताइआ - पश्चात्ताप पावला; परिआ - पडला; जंदार - यमाच्या;
 कंधी - कालरूपी नदीच्या काठावर; कमाहि - प्राप्त कर; हरी - हिरवी कच्ची; डडुरी - अर्धवट पिकलेली;
 पकी - पिकलेली; वढणहार - कापण्यायोग्य; लै लै दात - पीक कापण्याचे अवजार, विळा घेऊन; करि
 तईआरु - तयारी करून; पहुतिआ - पोहोचतो; किरसाण - किसान शेतकरी; लुणि - कापून;
 मिणिआ - मापून; पहिला पहरु - आयुष्याचा पहिला प्रहर; धंधै - प्रापंचिक उद्योगधंद्यात; दुजै भरि - दुसऱ्या
 भागात; सोइआ - झोपला; तिजै - तिसरा; झाख झाखाइआ - विषयविकारात; चउथै - चौथा;
 भोर - पहाट; भइआ - झाली; कदही - कधीही; जिनि - ज्याने; जीउ - जीव; पिंडु - शरीर;
 जिस ते - ज्यामुळे; सोइगी - समजले; मिलिआ - प्राप्त झाला; पुरखु सुजाणु - प्रभू परमेश्वर; डिठा - पाहिला;

भावार्थ : हे मानवा! प्रभू परमात्म्याने तुला काही थोड्या काळासाठी ह्या जगात कार्य (प्रभू प्राप्ती) करण्यासाठी
 पाठवले होते. पण तू मूर्ख, अडाणी, मायामोहात गुंतून आपले खरे काम विसरून गेलास. शेवटी यमपाशात अडकून
 पश्चात्ताप करीत ह्या जगातून निघून गेलास ॥१॥ हे अज्ञानाने मोहाने अंध झालेल्या जीवा, तू मृत्युरूपी नदीच्या अगदी
 काठावर उभा आहेस. केव्हा वाहून जाशील, मरून जाशील ह्याचा भरवसा नाही. जर तू पूर्वजन्मी सतकर्म केले असशील
 तर तुला सतगुरू प्राप्त होईल व त्याच्या उपदेशाप्रमाणे वागलास तर तुझ्या जीवनाचे सार्थक होईल. ॥१॥ रहाउ ॥ हे
 जीवनरूपी पीक कच्चे असो, अर्धवट पिकलेले असो वा पूर्ण पक झालेले असो, केव्हाही कापले जाऊ शकते. जीवाला
 बाल्यावस्थेत, युवावस्थेत, वृद्धावस्थेत केव्हाही मृत्यू येऊ शकतो. यमदूत केव्हाही तयार होऊन आपली हत्यारे घेऊन
 तुझा घास घेतील. परमात्म्याचा हुकूम होईल त्याप्रमाणे तो यम तुम्हास घेऊन जाईल व तुमच्या पाप-पुण्याची गणती
 करील. ॥२॥ आयुष्याच्या प्रथम प्रहरात जीव संसाराच्या कामधंद्यात बुडून राहतो. दुसऱ्या प्रहरात विश्रांती घेतो.
 तिसऱ्या प्रहरात विषय विकारात मग्न होतो व चौथ्या अंतिम प्रहरात वृद्धत्वाने शरीर जराजर्जर झाल्याने विकलांग होऊन
 पडतो. पण संपूर्ण आयुष्यात कधीही हा मानव देह ज्याने दिला त्या प्रभू परमात्म्याची क्षणभरही त्यास आठवण होत
 नाही. ॥३॥ मी सत्संगतीत स्वतःस समर्पित करतो. त्यांच्यावर जीव ओवाळून टाकतो. कारण त्यांनीच मला सत्य ज्ञान
 दिले. माझे त्या प्रभू परमात्माशी मिलन घडवून आणले. नानक सांगतात, मला आता त्या अंतर्दामी वसलेल्या प्रभू
 परमात्म्याशी एकरूप झाल्याची प्रचिती आली आहे. ॥४॥४॥७४॥

॥ सिरीरागु महला ५ ॥

सभे गला विसरनु इको विसरि न जाउ ।
धंधा सभु जलाइ कै गुरि नामु दीआ सचु, सुआउ ।
आसा सभे लाहि कै इका आस कमाउ ।
जिनी सतिगुरु सेविआ तिन अगै मिलिआ थाउ ॥१॥
मन मेरे करते नो सालाहि ।
सभे छडि सिआणपा गुर की पैरी पाहि ॥१॥रहाउ ॥
दुख भुख नह विआपई जे सुखदाता मनि होइ ।
कित ही कमि न छिजीअै जा हिरदे सचा सोइ ।
जिस तूं रखहि हथि दे तिसु मारि न सकै कोइ ।
सुखदाता गुरु सेवीऐ सभि अवगण कढै धोइ ॥२॥
सेवा मंगै सेवको लाईआ अपुनी सेव ।
साधु संगु मसकते तूठै पावा देव ।
सभु किछु वसगति साहिबै आपे करण करेव ।
सतिगुर कै बलिहारणै मनसा सभ पूरेव ॥३॥
इको दिसै सजणो इको भाई मीतु ।
इकसै दी सामगरी इकसै दी है रीति ।
इकस सिउ मनु मानिआ ता होआ निहचलु चीतु ।
सचु खाणा सचु पैणणा टेक नानक सचु कीतु ॥४॥५॥७५॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४३)

शब्दार्थ : सभे – सारे, सर्व; गला – गोष्ठी; विसरनु – विसरून जा; इको – एका परमेश्वरास; धंधा – धावपळ; सचु सुआउ – खरे, मनोरथ; आसा – आशा; लाहिकै – दूर करून; अगै – पुढे मृत्यू नंतर; मिलिआ – प्राप्त होते; थाउ – स्थान; करते नो सालाहि – कर्त्याची स्तुती कर; छडि – सोडून; नंह – नाही; कितही – कोणत्याही; छिजीऐ – कमतरता, मसकते – परिश्रम, वसगति – वश होते; तुठै – प्रसन्न; सहिबै – परमेश्वराला; पूरेव – पूर्ण करतो; इकसै – त्याची, प्रभू परमात्माची; सामगरी – सामग्री; खाणा – भोजन; पैणणा – पोशाख करणे; टेक – आसरा

भावार्थ : हे जीवा! तू जगातील सर्व सर्व गोष्ठी विसरलास तरी हरकत नाही पण त्या प्रभू परमात्म्यास मात्र कधीही विसरू नकोस. दुनियेतील सर्व लौकिक व्यवहारापासून दूर करून सतगुरूने मला सत्य ज्ञान दिले. तेच ज्ञान प्राप्त करणे हेच जीवनाचे खरे प्रयोजन आहे. आता बाकी सर्व आशा-आकांक्षा सोडून देऊन केवळ एकच आशा माझ्या मनात दृढ झाली आहे. जो जीव सतगुरूची सेवा करतो, गुरूच्या आज्ञेप्रमाणे आचरण करतो, त्याला प्रभू परमात्म्याच्या दरबारात स्थान प्राप्त होते. ॥१॥ हे माझ्या मना! तू त्या प्रभू परमात्म्याची स्तुती कर. तुझे सारं शहाणपण, सारे चातुर्य दूर ठेवून सतगुरूला शरण जा. ॥१॥रहाउ ॥ जर तो सर्व सुखाचा दाता, तो प्रभू परमात्मा मनात दृढपणे धारण केला, तर तो जीव सर्व दुःखापासून, तृष्णेपासून मुक्त होतो. जर तो प्रभू परमात्मा मनात वसत असेल, तर अशा जीवाला जीवनाच्या

कोणत्याही कामात अपयश येत नाही. तो सर्व क्षेत्रांत, सर्व कार्यात यशस्वीच होतो. तो प्रभू परमात्म्या स्वतः ज्यास हात देऊन त्याचे रक्षण करतो त्याचा जगातली कोणतीही शक्ती नाश करू शकत नाही. म्हणून सुखदात्या सदगुरूची सेवा करून आपल्या अंतरातील सर्व अवगुण तू धुऊन टाक व अंतःकरण पवित्र कर. ॥२॥ जो जीव हरीकडे प्रभूसेवेची याचना करतो त्यास तो प्रभू परमात्मा आपल्या सेवेत रूजू करून घेतो. हे संतसंगती व सेवेचे दान तुझ्याच कृपेने प्राप्त होते. मग सारे परिश्रम, सारे कष्ट सार्थकी लागतात. सारे काही त्या प्रभू परमात्म्याच्याच हाती आहे. सारे काही करणारा व करवून घेणाराही तोच आहे. मी सतगुरूचरणी माझे प्राण समर्पित करतो. कारण तोच मनातील सर्व आशा-आकांक्षा पूर्ण करतो. ॥३॥ ह्या सर्व सृष्टीत एकमात्र प्रभू परमात्माच मला सज्जन, माझा खरा मित्र, माझा बंधू दिसतो. जीवनाची सारी सामग्री साऱ्या मानमर्यादा सारे रीति-रिवाज ही त्याचीच देणगी आहे. त्या एकमात्र प्रभू परमात्म्यावर आपले चित्त एकाग्र केले, त्याच्यावर दृढ श्रद्धा ठेवली म्हणजे चित्त स्थिर होते. नानक सांगतात, असे केल्यानेच, त्या प्रभू परमात्म्याशी दृढ संबंध जोडल्यानेच, जीवनातील सर्व व्यवहार-खाणे-पिणे-वस्त्र धारण करणे, सत्यस्वरूप-परमेश्वररूप होऊन जाते. ॥४॥५॥७५॥

॥ सिरिरागु महला ५ ॥

सभे थोक परापते जे आवै इकु हथि ।
जनमु पदारथु सफलु है जे सचा सबदु कथि ।
गुर ते महलु परापते जिसु लिखिआ होवे मथि ॥१॥
मेरे मन एकस सिउ चितु लाइ ।
एकस बिनु सभ धंधु है सभ मिथिआ मोहु माइ ॥१॥रहाउ ॥
लख खुसीआ पातिसाहीआ जे सतिगुरु नदरि करेइ ।
निमख एक हरिनामु देइ मेरा मनु तनु सीतलु होइ ।
जिस कउ पूरबि लिखिआ तिनि सतिगुर चरन गहे ॥२॥
सफल मूरतु सफला घडी जितु सचे नालि पिआरु ।
दूखु संतापु न लगई जिसु हरि का नामु अधारु ।
बाह पकडि गुरि काढिआ सोई उतरिआ पारि ॥३॥
थानु सुहावा पवितु है जिथै संत सभा ।
ढोई तिस ही नो मिलै जिनि पूरा गुरू लभा ।
नानक बाधा घरु तहां जिथै मिरतु न जनमु जरा ॥४॥६॥७६॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४४)

शब्दार्थ : सभे थोक – सर्व पदार्थ; परापते – प्राप्त करते; जे आवै इकु हथि – जर एकमात्र प्रभू प्राप्त झाला; कथि – सांगितले, कथन केले; एकस – एकमात्र प्रभू परमात्मा; धंधु – धावपळ; पातिसाहीआ – पातशाह; नदरि – कृपा दृष्टी; करेइ – करील; निमख – निमिष, क्षणभर; सीतलु – थंड, शांत; चरण गहे – चरण धरले; मूरतु – मुहूर्त; जितु – ज्यात; नालि – सह, बरोबर; थानु – स्थान; सुहावा – सुंदर; पवितु – पवित्र; जिथै – जिथे; ढोई – आधार; तिस ही नो – त्यालाच; मिलै – मिळते; बधा – बांधले; मिरतु – मृत्यू; जनमु – जन्म; जरा – वृद्धत्व;

भावार्थ : जर प्रभू परमात्म्याची प्राप्ती झाली तर जगातील सर्व वस्तूंची आपोआप प्राप्ती होते. जीव जर सतत त्या प्रभू नामाचेच कथन करत राहील, तर त्याच्या जन्माचे सार्थक होईल. ज्याच्या कपाळी लिहिले असेल, ज्याच्या भाग्यात तसे लिहिले असेल तोच सद्गुरूच्या मार्गदर्शनाने प्रभू परमात्म्याच्या दरबारात स्थान प्राप्त करतो. ॥१॥ हे माझ्या मना ! तू त्या एकमेव प्रभू परमात्म्यास चित्तात दृढ धरून ठेव. बाकी सारी धावपळ हा केवळ मोहमायेचा खेळ आहे. ॥१॥ रहाउ ॥ प्रभू परमात्म्याची कृपा झाली तर परमानंद प्राप्त होतो. सारे राजभैव प्राप्त होते. एक क्षणभरही प्रभुनामाची प्राप्ती झाली तर तेवढ्यानेही तन, मन शांत होऊन जाते. ज्याचे पूर्वजन्माचे सुकृत चांगले असेल तोच आपल्या भाग्याने सतगुरूचरणी लीन होतो. ॥२॥ ज्या क्षणी, ज्या मुहूर्तावर जीवास प्रभू परमात्म्याच्या प्रेमाची अनुभूती प्राप्त होते, तो क्षण, तो मुहूर्त सफल होय. ज्याला प्रभू परमात्म्याचा आधार प्राप्त झाला त्याला कोणतेही दुःख, क्लेश होत नाहीत. सतगुरूने ज्याला हाती धरून वर काढले तोच हा भवसागर पार करून जातो. ॥३॥ ज्या ठिकाणी संतसज्जन एकत्र येतात ते स्थान सुंदर व पवित्र असते. ज्याला सतगुरूचा पुरेपूर लाभ होतो, त्यालाच प्रभू परमात्म्याचा आधार प्राप्त होतो. नानक सांगतात, मग असा जीव अशा ठिकाणी जाऊन पोहोचतो की जेथे जन्म, मृत्यू, वृद्धत्व ह्या गोष्टीच नसतात. तो प्रभुपदास प्राप्त करतो. ॥४॥ ६॥ ७६॥

॥ सिरिरागु महल ५ ॥

सोईं धिआईं जीअडे सिरि साहां पातिसाहु ।

तिस ही की करि आस मन जिस का सभसु वेसाहु ।

सभि सिआणपा छडि कै गुर की चरणी पाहु ॥१॥

मन मेरे सुख सहज सेती जपि नाउ ।

आठ पहर प्रभू धिआइ तूं गुण गोइंद नित गाउ ॥१॥ रहाउ ॥

तिस की सरनी परु मना जिसु जेवडु अवरु न कोई ।

जिसु सिमरत सुखु होस घणा दुखु दरदु न मूले होइ ।

सदा सदा करि चाकरी प्रभू साहिबु सचा सोइ ॥२॥

साध संगति होइ निरमला कटीं जम की फास ।

सुखदाता भै भंजनो तिसु आगै करि अरदासि ।

मिहर करे जिसु मिहरवानु तां कारजु आवै रासि ॥३॥

बहुतो बहुतु वखाणीं उचो ऊचा थाउ ।

वरना चिहना बाहरा कीमति कहि न सकाउ ।

नानक कउ प्रभ मइआ करि सचु देवहु अपुणा नाउ ॥४॥ ७॥ ७७॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ४४)

शब्दार्थ : जीअडे – जीव; सिरि साहा पातिसाहु – सम्राटांचा सम्राट; सभसु – सगळ्यांचा, वेसाहु – विश्वास, छडि – सोडून; चरणी पाहु – पाया पड; सहज सेती – सहजपणे; घणा – खूप, न मूले होइ – बिलकुल होत नाही; भै भंजनो – भयाचा नाश करणारा; मिहर कृपा; मिहर वानु – कृपावंत; कारजु आवै रासि – कार्य सफल झाले; वखाणीं – वर्णन करतात. उचो ऊचा थाउ – सर्वोच्च स्थान; वरना – वर्ण; बाहरा – पलीकडे;

भावार्थ : हे जीवा! तू त्या प्रभू परमात्म्याचे ध्यान कर. तो बादशाहांचा बादशाहा, तो प्रभू, सम्राटांचा सम्राट आहे. ज्याच्यावर सर्व जीवांचा विश्वास आहे अशा प्रभू परमात्म्याच्या प्राप्तीची तू इच्छा धर. तुझी सारी अकलहुशारी, सारे

शहाणपण दूर ठेव आणि सतगुरुचरणी लीन हो. ॥१॥ हे माझ्या मना ! तू अगदी सहजभावाने, आनंदाने प्रभुनामाचा जप कर. अष्टौप्रहर प्रभू परमात्म्याचे ध्यान कर, सतत त्या गोविंदाचे गुणगान गा. ॥१॥रहाउ ॥ हे माझ्या मना ! ज्याची कोणीही बरोबरी करूच शकत नाही, ज्याच्या स्मरणमात्रे परमआनंदाची प्राप्ती होते, दुःखादी क्लेशाचा समूळ नाश होतो, अशा परमश्रेष्ठ प्रभू परमात्म्यास तू शरण जा. त्या सतस्वरूप प्रभू परमात्म्याची तू सदैव चाकरी कर. ॥२॥ संत सज्जनांच्या संगतीने मन निर्मळ होते व जन्म-मरणाचे फेरे कायमचे नाहीसे होतात. जो सर्व भयाचा नाश करतो. जो सर्व सुखांचे दान प्रदान करतो, त्या प्रभू परमात्म्याची तू आराधना कर. तो परमकृपाळू परमेश्वर ज्याच्यावर कृपा करतो त्याचे सर्व कार्य सफल होते. ॥३॥ सर्वजण त्याचीच, प्रभू परमात्म्याचीच स्तुती करतात. तो रंगरूपाच्या अतीत आहे. तो सर्वश्रेष्ठ आहे. त्याचे मोल करताच येत नाही. तो त्याही पलीकडे आहे. नानक प्रार्थना करतात, हे प्रभो ! माझ्यावर दया कर आणि मला हे सत्य- स्वरूप परमेश्वरा, तुझे नाम प्रदान कर ॥४॥७॥७७॥

॥ सिरीरागु महला ५ ॥

नामु धिआए सो सुखी तिसु मुखु ऊजलु होइ ।

पूरे गुर ते पाईऐ परगटु सभनी लोइ ।

साधसंगति कै घरि वसै एको सचा सोइ ॥१॥

मेरे मन हरि हरि नामु धिआइ ।

नामु सहाई सदा संगि आगै लए छडाइ ॥१॥रहाउ ॥

दुनीआ कीआ वडिआईआ कवनै आवहि कामि ।

माइआ का रंगु सभु फिका जातो बिनसि निदानि ।

जा कै हिरदै हरि वसै सो पूरा परधानु ॥२॥

साधू की होहु रेणुका अपणा आपु तिआगि ।

उपाव सिआणप सगल छडि गुर की चरणी लागु ।

तिसहि परापति रतनु होई जिसु मसतकि होवै भागु ॥३॥

तिसै परापति भाईहो जिसु देवै प्रभू आपि ।

सतिगुर की सेवा सो करे जिसु बिनसै हउमै तापु ।

नानक कउ गुरु भेटिआ बिनसे सगल संताप ॥४॥८॥७८॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४४)

शब्दार्थ : सहाइ – सहाय्य, मदत; छडाई – सोडवणे; वडिआइआ – मोठेपणा; कवनै – कोणाच्या; फिका – कच्चा; बिनसि – विनाश; निदानि – शेवटी; वसै – वसतो; परधानु – श्रेष्ठ पुरुष; रेणुका – धूळ; होहु – होतो; आपु – अहंकार; उपाव – उपाय; सो करे – तेच करतो; बिनसै – विनाश; हउमै – अहंकार; तापु – ताप, त्रास;

भावार्थ : ज्याने प्रभुनामाचे ध्यान केले तो सुखी होतो. त्यास प्रभू परमात्म्याचे दरबारात सन्मानाने प्रवेश मिळतो. वास्तविक प्रभू परमात्मा सर्वव्याप्त आहे, सर्वत्र सामावलेला आहे. हे ज्ञान संतसज्जनांच्या संगतीने प्राप्त होते. सतगुरु संगतीने त्याची प्राप्ती होते. संतसज्जनांच्या संगतीत प्रभू परमात्मा स्वतः वास करतो. ॥१॥ हे माझ्या मना ! तू सदैव हरिनामाचे स्मरण कर. प्रभू नामच जीवास सर्वत्र सहाय्यकारी होते. प्रभुनाम हेच इहपरलोकात तारक आहे. ॥१॥रहाउ ॥ ह्या जगात, ह्या संसारात प्राप्त केलेले मोठेपणा, मानसन्मान काही कामाचे नाहीत. हे सर्व मायेचे रंग आहेत. ते कालांतराने

विटणारच. तुमची नामोनिशाणीही शिल्लक राहणार नाही. ज्यांच्या हृदयात हरिनाम दृढ आहे, तेच खरे सन्माननीय, आदरणीय, श्रेष्ठ पुरुष होत. ॥२॥ हे जीवा ! तू तुझ्या मनातील अहंकार नष्ट करून संतसज्जनांच्या चरणाची धूळ बन. अन्य कोणत्याही मार्गास जाऊ नकोस, सर्व शहाणपण दूर ठेव आणि तू सतगुरूला शरण जा. ज्याच्या भाग्यात तसा सुयोग लिहिला असेल त्यासच सतगुरूच्याकडून नामरूपी अनमोल रत्नाची प्राप्ती होते. ॥३॥ हे बंधू ! ज्यास प्रभुनामाची प्राप्ती व्हावी अशी त्या प्रभू परमात्म्याची इच्छा असेल, त्यासच प्रभुनामाची प्राप्ती होते. ज्याच्या मनातून अहंकाररूपी ताप समूळ नष्ट झाला आहे त्यासच सतगुरू सेवेची संधी प्राप्त होते. नानक सांगतात, ज्याला गुरू भेटला त्याचे सारे क्लेश, पाप, ताप सारे काही विनाश पावते. ॥४॥८॥७८॥

॥ सिरीरागु महला ५ ॥

इकु पछाणू जीआ का इको रखणहारु ।
 इकस का मनि आसरा इको प्राण अधारु ।
 तिसु सरणाई सदा सुखु पारब्रहमु करतारु ॥१॥
 मन मेरे सगल उपाव तिआगु ।
 गुरु पूरा आराधि नित इकसु की लिव लागु ॥१॥रहाउ ॥
 इको भाई मितु इकु इको मात पिता ।
 इकस की मनि टेक है जिनि जीउ पिंडु दिता ।
 सो प्रभू मनहु न विसरै जिनै सभु किछु वसि कीता ॥२॥
 घरि इको बाहरि इको थान थनंतरि आपि ।
 जीअ जंत सभि जिनि कीए आठ पहर तिसु जापि ।
 इकसु सेती रतिआ न होवी सोग संतापु ॥३॥
 पारब्रहमु प्रभू एकु है दूजा नाही कोइ ।
 जीउ पिंडु सभु तिस का जो तिसु भावै सु होइ ।
 गुरि पूरै पूरा भइआ जपि नानक सचा सोइ ॥४॥९॥७९॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४५)

शब्दार्थ : इको राखण हारु – एकमेव रक्षणकर्ता; पछाणु – ओळख; प्राण आधारु – जीवनाचा आधार; पारब्रहमु – परब्रह्म; करतारु – कर्ता, परमेश्वर; आराधि – आराधना कर; मीतु – मित्र; टेक – आधार; दिता – दिले; मनहु – मनापासून; वसि कीता – वश केले; सेती – सह; रतिआ – रंगून गेल्याने; सोग – शोक;

भावार्थ : जो जीवांचा एकमात्र रक्षणकर्ता आहे त्या एकमेव प्रभू परमात्म्यास तू ओळख. तोच तुझ्या मनाचा आसरा आहे. तोच तुझ्या प्राणाचा आधार आहे. त्या परब्रह्म परमात्म्यास शरण जा. तोच कर्ता आहे. सर्व सुखाचा दाता आहे. ॥१॥ हे माझ्या मना ! अन्य सर्व मार्गांचा त्याग कर. पूर्णगुरू प्रभू परमात्म्याचे ध्यान कर. त्याच एकमेव प्रभू परमात्म्याचे स्मरण कर. ॥१॥रहाउ॥ तो प्रभू परमात्मा तुझा बंधू, सखा, माता, पिता सर्व काही आहे. तोच तुझ्या मनाचा एकमात्र आधार आहे. त्याच प्रभू परमात्म्याने तुला हे शरीर, हे प्राण प्रदान केले आहेत. ज्याला सारी सृष्टी वश आहे, ज्याच्या इच्छेने साऱ्या जगाचे व्यवहार चालतात, त्या प्रभू परमात्म्यास कदापिही विसरू नकोस ॥२॥ घरा-दारात, सर्व देशदेशांतरात, स्थानस्थानांतरात सर्वत्र त्या प्रभू परमात्म्याचा वास आहे. ज्याने ह्या सृष्टीतील सर्व जीवजंतूंना

उत्पन्न केले, त्याचे तू अष्टौप्रहर ध्यान कर. त्या एकमात्र प्रभू परमात्म्यामध्ये रत झालास तर तुझ्यावर शोक करण्याची पाळीच येणार नाही. ॥३॥ तो प्रभू परमात्मा एकच आहे. त्याच्या शिवाय अन्य काहीही नाही. कोणीही नाही. हे तन-मन-प्राण हे सर्व त्याचेच आहे. जशी त्याची इच्छा होईल तसेच घडते. नानक सांगतात, जे सतगुरूच्या साहाय्याने त्या सत्यरूप परमात्म्याचे स्मरण करतात, ते स्वतः सर्वार्थाने परिपूर्ण होऊन त्या पूर्णब्रह्म परमात्म्यात विलीन होऊन जातात. ॥४॥१॥७९॥

॥ सिरिरागु महला ५ ॥

जिना सतिगुर सिउ चितु लाइआ से पुरे परधान ।
जिन कउ आपि दइआलु होइ तिन उपजै मनि गिआनु ।
जिन कउ मसतकि लिखिआ तिन पाइआ हरिनामु ॥१॥
मन मेरे एको नामु धिआइ ।
सरब सुखा सुख ऊपजहि दरगह पैधा जाइ ॥१॥रहाउ ॥
जनम मरण का भउ गइआ भाउ भगति गोपाल ।
साधू संगति निरमला आपि करे प्रतिपाल ।
जनम मरण की मलु कटीऐ गुरदरसनु देखि निहाल ॥२॥
थान थनंतरि रवि रहिआ पारब्रहमु प्रभू सोइ ।
सभना दाता एकु है दूजा नाही कोइ ।
तिसु सरणाई छुटीऐ कीता लोडे सु होइ ॥३॥
जिन मनि वसिआ पारब्रहमु से पुरे परधान ।
तिन की सोभा निरमली परगटु भई जहान ।
जिनी मेरा प्रभू धिआइआ नानक तिन कुरबान ॥४॥१०॥८०॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४५)

शब्दार्थ : जिना – ज्यानी; सिउ – बरोबर; परधान – श्रेष्ठ पुरुष; जिन कउ – ज्या कोणावर; उपजै – उत्पन्न होते; सरब – सर्व; कटीऐ – नाहीसे होणे; निहाल – कृतार्थ; तिसु – त्याला; कीता – केलेला; लोडे – वाटते; जहान – जगात.

भावार्थ : ज्या जीवाने सतगुरूबरोबर आपले चित्त एकरूप केले आहे तो सर्वांगाने परिपूर्ण होतो, सर्वश्रेष्ठ होतो. ज्याच्या-वर तो प्रभू परमात्मा दया करतो त्याच्या मनात सत्याचा, ज्ञानाचा उदय होतो. ज्याच्या भाग्यात लिहिले असेल त्यालाच हरिनामाची प्राप्ती होते. ॥१॥ हे माझ्या मना ! त्या एकमात्र प्रभू परमात्म्याचे ध्यान कर, त्यातूनच तुला परमसुखाची प्राप्ती होईल व तुला प्रभू दरबारात मानसन्मान मिळेल. ॥१॥रहाउ ॥ प्रभू परमात्म्याच्या भावभक्तीमुळे जन्म-मरणाचे भय नष्ट होते. संतसज्जनांच्या संगतीत ज्याचे अंतःकरण निर्मल झाले, शुद्ध झाले, पवित्र झाले त्याचा प्रतिपाळ स्वयं प्रभू परमात्मा करतो. त्याचा जन्म-मरणाचा फेरा नष्ट होतो व त्यास प्रभू परमात्म्याचे दर्शन होते. तो पूर्ण आनंद, संतोष प्राप्त करतो. ॥२॥ तो परब्रह्म प्रभू परमात्मा सर्वत्र, सर्व ठायी, रोमरोमात व कणाकणात भरून राहिलेला आहे. तोच सर्वांना सर्वकाही देतो. अन्य कोणीही काहीही देऊ शकत नाही. त्याला शरण गेल्याने जन्म-मरणाचे बंध तुटतात. जसे त्या प्रभू परमात्म्यास वाटते तसेच घडते. ॥३॥ ज्याच्या मनात प्रभू परमात्म्याने स्थान प्राप्त केले तो जीव सर्व गुणांनी युक्त होऊन सर्वश्रेष्ठ होतो.

त्याची निर्मळ शोभा सर्व जगात मान्यता प्राप्त करते. नानक सांगतात, ज्याने प्रभू परमात्म्याचे स्मरण केले, त्याच्यावर मी माझे प्राण ओवाळून टाकतो. ॥४॥१०॥८०॥

॥ सिरिरागु महला ५ ॥

मिलि सतिगुर सभु दुखु गइआ हरिसुखु वसिआ मनि आइ ।
अंतरि जोति प्रगासीआ एकसु सिउ लिव लाइ ।
मिलि साधू मुखु ऊजला पूरबि लिखिआ पाइ ।
गुण गोबिंद नित गावणे निरमल साचै नाइ ॥१॥
मेरे मन गुरसबदी सुखु होइ ।
गुर पूरे की चाकरी बिरथा जाइ न कोइ ॥१॥रहाउ ॥
मन कीआ इछां पूरीआ पाइआ नामु निधानु ।
अंतरजामी सदा संगि करणैहारु पछानु ।
गुरपरसादी मुखु ऊजला जपि नामु दानु इसनानु ।
कामु क्रोधु लोभु बिनसिआ तजिआ सभु अभिमानु ॥२॥
पाइआ लाहा लाभु नामु पूरन होए काम ।
करि किरपा प्रभि मेलिआ दीआ आपणा नामु ।
आवण जाणा रहि गइआ आपि होआ मिहरवानु ।
सचु महलु घरु पाइआ गुर का सबदु पछानु ॥३॥
भगत जना कउ राखदा आपणी किरपा धारि ।
हलति पलति मुख ऊजले साचे के गुण सारि ।
आठ पहर गुण सारदे रते रंगि अपार ।

पारब्रह्मसुख सागरो नानक कसद बलिहार ॥४॥११॥८१॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ४६)

शब्दार्थ : हरिसुखु – प्रभू मीलनाचा आनंद; प्रगासीआ – प्रकाशली; एकसु – एकमेव; गावणे – गातात; नाइ – नाम; इछा – इच्छा; पुरीआ – पूर्ण झाली; पाइआ – प्राप्त झाली; गुरसबदी – गुरुचा उपदेश; बिरथा – वृथा; अंतरजामी – अंतर्यामी, परमेश्वर; करणै हारु – कर्ता, करण्यास योग्य; पछानु – ओळखा; इसनानु – स्नान; बिनसिआ – नष्ट झाले, केले; तजिआ – सोडा, त्याग करा; लाहा – लाभ; पूरन – पूर्ण; आवण – येणे; रहिगइआ – राहून गेले; मेहरवानु – कृपावंत; राखदा – रक्षणकर्ता; हलति पलति – इह-परलोकात; सारि – स्मरण; सारदे – स्मरण करतो;

भावार्थ : सतगुरूच्या प्राप्तीमुळे जीवाची सारी दुःखे दूर होतात व जीवास आध्यात्मिक सुखाची, शाश्वत सुखाची प्राप्ती होते. अंतरातील आत्मज्योत प्रकाशित होते व मन त्या एकमात्र प्रभू परमात्म्याच्या ठायी एकाग्र होते. पूर्वसुकृताचे फळ म्हणून संतसज्जनांची संगत प्राप्त होते. मुखमंडल आध्यात्मिक तेजाने उजळून निघते. मुखाने नित्य त्या गोविंदाचे सदैव गुणगान केल्याने अंतःकरण निर्मल होते. ॥१॥ हे मना ! गुरुपदेशाने सुखाची प्राप्ती होते. पूर्ण गुरुरूपी प्रभू परमात्म्याची सेवा कधीही निष्फळ होत नाही. ॥१॥रहाउ ॥ ज्याने नामधन प्राप्त केले त्याच्या मनातील सर्व इच्छा पूर्ण होतात तो

अंतर्यामी प्रभू परमात्मा सदैव तुझ्या जवळच आहे. त्या कर्त्याकरवित्या प्रभू परमात्म्यास ओळख. गुरुकृपेने सर्व शाश्वत सुखाची प्राप्ती झाल्याने मुखावर प्रसन्नतेचे तेज झळकते. नाम जपात दान, तीर्थस्नान आदींचे पुण्य साठलेले आहे. नामजपाने अन्य कोणत्याही कर्मकांडाची गरजच उरत नाही. नामजपाने काम, क्रोध, लोभ आदी विकार नष्ट होतात आणि अभिमान, अहंकार गळून पडतो. ॥२॥ सतगुरुकृपेने प्रभुनामाचा लाभ प्राप्त झाल्याने जीवनाचे सार्थक होते. ज्या जीवावर तो प्रभू स्वयं कृपा करतो त्यास नामाचे रहस्य कळते व त्या भक्तास प्रभू स्व-स्वरूपात विलीन करून घेतो. प्रभू परमात्मा कृपावंत झाल्याने जीवाची जन्म-मरणाच्या चक्रातून सुटका होते. सतगुरुच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्यास जीव सत्यरूप परमेश्वरात, स्व-स्वरूपात लीन होतो. ॥३॥ तो प्रभू परमात्मा कृपापूर्वक आपल्या भक्तांचे रक्षण करतो. प्रभू परमात्म्याच्या गुणगानाने इह-परलोकात सन्मान प्राप्त होतो. असा जीव मग प्रभू परमात्म्याच्या प्रेमात रंगून जाऊन अष्टौप्रहर परमात्म्याचे गुणगान गात राहतो. नानक सांगतात, त्या सुखसागर परमेश्वरावर मी माझा जीव ओवाळून टाकतो. ॥४॥११॥८१॥

॥ सिरिरागु महला ५ ॥

पूरा सतिगुरु जे मिलै पाईए सबदु निधानु ।
 करि किरपा प्रभ आपणी जपीए अंग्रित नामु ।
 जनम मरण दुखु काटीए लागै सहजि धिआनु ॥१॥
 मेरे मन प्रभू सरणाई पाइ ।
 हरि बिनु दूजा को नही एको नामु धिआइ ॥१॥ रहाउ ॥
 कीमति कहणु न जाईए सागरु गुणी अथाहु ।
 वडभागी मिलु संगती सचा सबदु विसाहु ।
 करि सेवा सुखसागरै सिरि साहा पातिसाहु ॥२॥
 चरण कमल का आसरा दूजा नाही ठाउ ।
 मै धर तेरी पारब्रहम तेरै ताणि रहाउ ।
 निमाणिआ प्रभु माणु तूं तेरै संगि समाउ ॥३॥
 हरि जपीए आराधीए आठ पहर गोविंदु ।
 जीअ प्राण तनु धनु रखे करि किरपा राखी जिंदु ।
 नानक सगले दोख उतारिअनु प्रभु पारब्रहम बखसिंदु ॥४॥१२॥८२॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४६)

शब्दार्थ : जे - जर; मिलै - मिळाला; पाईए - प्राप्त केला; निधानु - खजिना; जपीए - जप करा; काटीए - नष्ट केले, दूर केले; को नही - कोणी नाही; कीमति - मोल, किंमत; कहणु - सांगणे; विसाहु - खरेदी कर, जवळ बाळग; सिरि साहा पातिसाहु - बादशाहांचा बादशाहा, सर्वश्रेष्ठ सम्राट; ठाउ - ठाव, ठिकाण; धर - आधार, आश्रय; तेरे ताणि - तुझ्याच सामर्थ्यावर, तुझ्याच बळावर; निमाणिआ - अवमानित, पददलित; माणु - सन्मान; आराधीए - आराधना कर; राखी जिंदु - जिवंत ठेवले; दोख - दोष; उतारिअनु - उतरवले, घालवले; बखसिंधु - क्षमा, कृपासागर.

भावार्थ : पूर्ण सतगुरूच्या प्राप्तीने प्रभुनामरूपी खजिना प्राप्त होतो. ज्या जीवावर प्रभू परमात्म्याची कृपा होते, त्याच जीवास प्रभुनामाच्या स्मरणाने सहज ध्यानावस्था प्राप्त होते व अंतिमतः तो जन्म-मरणाच्या दुःखापासून मुक्ती प्राप्त करतो. ॥१॥ हे मना ! तू त्या प्रभू परमात्म्यास शरण जा. ह्या जगात प्रभू परमात्म्याशिवाय तुझे रक्षण करील, तुझा उद्धार करील, असा अन्य कोणीही नाही. त्या एकमात्र परमेश्वराच्या नामाचे तू सदैव ध्यान कर. ॥१॥ रहाउ ॥ त्या प्रभू परमात्म्याच्या महतीचे वर्णन करणे केवळ अशक्य आहे. तो गुणांचा अथांग सागर आहे. महाभाग्यानेच तुला सतसंगत प्राप्त झाली, प्रभू परमात्म्याच्या नामाची प्राप्ती झाली. त्या सुखसागर प्रभू परमात्म्याची, त्या सम्राटांच्या सम्राटाची, त्या सर्वश्रेष्ठ प्रभू परमात्म्याची तू सेवा कर. नामस्मरण कर. ॥२॥ हे प्रभो मला तुझ्या चरणकमलांचाच आधार आहे. अन्य कोणाचाही नाही. हे परब्रह्म परमात्मा मला केवळ तुझाच आधार आहे. तुझ्याच सामर्थ्यावर माझे जीवन अवलंबून आहे. हे परमात्मन्, अवमानित जिणे जगणाऱ्या जीवांना तूच सन्मान प्राप्त करून देतोस. तू त्यांना तुझ्यात सामावून घेतोस, मलाही तुझ्यात विलीन करून घे. ॥३॥ हे जीवा ! तू अष्टौप्रहर, सदासर्वदा प्रभू परमात्म्याचे अखंड स्मरण कर. आराधना कर. तुझ्या प्राणाचे, शरीराचे, धनाचे सर्वस्वाचे तोच तर रक्षण करून तुला जिवंत ठेवतो. नानक सांगतात, तो प्रभू परमात्मा कृपासागर आहे. तोच तुझे सर्व दोष, सर्व अवगुण नष्ट करील. ॥४॥१२॥८२॥

॥ सिरिरागु महला ५ ॥

प्रीति लगी तिसु सच सिउ मरै न आवै जाइ ।
ना वेछोडिआ विछुडै सभ महि रहिआ समाइ ।
दीन दरन दुख भंजना सेवक कै सत भाइ ।
अचरज रूपु निरंजनो गुरि मेलाइआ माइ ॥१॥
भाई रे मीतु करहु प्रभु सोइ ।
माइआ मोह परीति धिगु सुखी न दीसै कोइ ॥१॥ रहाउ ॥
दाना दाता सीलवंतु निरमलु रूपु अपारु ।
सखा सहाई अति वडा ऊचा वडा अपारु ।
बालकु बिरधि न जाणीऐ निहचलु तिसु दरवारु ।
जो मंगीऐ सोई पाईऐ निधारा आधारु ॥२॥
जिसु पेखत किलविख हिरहि मनि तनि होवै सांति ।
इक मनि एकु धिआईऐ मन की लाहि भरांति ।
गुणनिधानु नवतनु सदा पूरन जा की दाति ।
सदा सदा आराधीऐ दिनु विसरहु नही राति ॥३॥
जिन कउ पूरबि लिखिआ तिन का सखा गोविंदु ।
तनु मनु धनु अरपी सभो सगल वारीऐ इह जिंदु ।
देखै सुणै हदूरि सद घटि घटि ब्रह्मु रविंदु ।
अकिरतघणा नो पालदा प्रभु नानक सद बखसिंदु ॥४॥१३॥८३॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४६)

शब्दार्थ : सिउ – सह, ना वेछोडिआ विछुडै – सोडू म्हटल तरी सुटत नाही, दूर करावे असे वाटले तरी दूर करता येत नाही, दूर होत नाही; सतभाइ – सद्भावना; अचरज – आश्चर्य; मितु – मित्र; ध्रिगु – धिक्कार; दाना दाता – दान देणारा; सीलवंतु – शीलवान; वडा – बडा; ऊचावडा – सर्वोच्च; अपारु – अनंत; बालकु – बालक; बिरधी – वृद्ध; पेखत – पाहून; किलविख – पाप; हिरहि – नष्ट होते; सांति – शांती; इकमनि – एकाग्र चिंतने; लाहि भरांति – भ्रांती नष्ट होते; नवतनु – नवीनतम; जा की – ज्याचे; दाति – दान; अरपी – अर्पण करतो; इह – हे; जिंदु – जीवन, प्राण; रविंदु – रममाण होणारा; अकिरतघणा – कृतघ्न; पालदा – पोसतो, पालन करतो; बखसिंदु – क्षमा करणारा.

भावार्थ : जो प्रभू परमात्मा सदैव अस्तित्वमान आहे, जन्म-मरणापासून मुक्त आहे, त्याच्यावर माझे प्रेम जडले आहे. त्याचे ठायी माझा जीव जडला आहे. आता त्याला सोडावे असे वाटले तरीही मी त्याच्यापासून विभक्त होऊच शकत नाही. तो सर्व जीवांमध्ये सामावून गेला आहे. दीन अनार्थांचे दुःख, कष्ट निवारण करणारा तो प्रभू भक्तास सत्यभक्तीनेच प्राप्त होतो. तो प्रभू परमात्मा मायारहित आहे. अत्यंत विस्मयकारक आनंददायक असे त्याचे स्वरूप आहे. हे माते, सतगुरूच्या कृपेनेच मला त्याची प्राप्ती झाली आहे. ॥१॥ हे बंधू ! त्या प्रभू परमात्म्याशी मित्रता स्थापित कर. अरे ह्या मोहमायेवर का प्रीती करतोस ? ती तर धिक्कारार्ह आहे. मायामोहात लिप्त झालेला कोणीही, कधीही सुखी होत नाही. ॥१॥ रहाउ ॥ तो हरी, तो प्रभू परमात्मा सर्वज्ञा आहे. सर्व प्रदाता आहे. कारुण्याची मूर्ती आहे. पवित्र परमसुंदर आहे. तोच जीवाचा खरा मित्र, खरा साहाय्यकर्ता, अती महान, अती श्रेष्ठ आहे. त्याचा कोणासही पार लागला नाही. तो अपार आहे. तो कधी बालक नव्हता, तो कधी वृद्धही होत नाही. तो कालाच्या अतीत आहे. त्याचा दरबार सदैव स्थिर आहे. अपरिवर्तनीय आहे. त्या प्रभू परमात्म्याजवळ जे मागल ते तुम्हास प्राप्त होईल. तो अनार्थांचा नाथ आहे. ॥२॥ त्या प्रभू परमात्म्याच्या दर्शनमात्रे पापांचा विनाश होतो. तन-मनात शांती प्राप्त होते. म्हणून, हे जीवा ! मनातील सर्व शंका-कुशंका दूर ठेवून एकाग्र चिंतने त्या प्रभू परमात्म्याचे स्मरण कर. तो प्रभू परमात्मा गुणांचा सागर आहे. नित्यनूतन व दानशील आहे. आम्ही सदासर्वदा त्याची आराधना केली पाहिजे. रात्री वा दिवसा कधीही त्याचे विस्मरण होऊ देऊ नये. ॥३॥ ज्याच्या भाग्यात तसे लिहिले असेल, त्याचाच तो गोविंद, तो प्रभू परमात्मा सच्चा मित्र होतो. अशा प्रभू परमात्म्यास तन, मन, धन अर्पित करावे. एवढेच नव्हे, तर सारे जीवनच त्याच्या चरणी अर्पण करावे. तो प्रभू परमात्मा सर्वत्र विराजमान आहे. सर्व व्याप्त आहे. सर्वज्ञानी आहे. तो सर्व काही पाहत असतो, सर्व काही ऐकत असतो. नानक सांगतात. तो कृपासिंधू कृतघ्न लोकांनाही क्षमा करून त्यांचा उद्धार करतो. ॥४॥१३॥८३॥

॥ सिरीरागु महला ५ ॥

मनु तनु धनु जिनि प्रभि दीआ रखिआ सहजि सवारि ।
 सरब कला करि थापिआ अंतरि जोति अपार ।
 सदा सदा प्रभु सिमरीऐ अंतरि रखु उरधारि ॥१॥
 मेरे मन हरि बिनु अवरु न कोइ ।
 प्रभ सरणाई सदा रहु दूखु न विआपै कोइ ॥१॥ रहाउ ॥
 रतन पदारथ माणका सुइना रुपा खाकु ।
 मात पिता सुत बंधपा कूड़े सभे साक ।
 जिनि कीता तिसहि न जाणई मनमुख पसु नापाक ॥२॥

अंतरि बाहरि रवि रहिआ तिस नो जाणै दूरि ।
 त्रिसना लागी रचि रहिआ अंतरि हउमै कूरि ।
 भगती नाम विहूणिआ आवहि वंजहि पूर ॥३॥
 राखि लेहु प्रभु करणहार जीअ जंत करि दइआ ।
 बिनु प्रभु कोइ न रखनहारु महा बिकट जम भइआ ।
 नानक नामु न वीसरउ करि अपुनी हरि मइआ ॥४॥१४॥८४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४७)

शब्दार्थ : जिनि – ज्याने, ज्या प्रभू परमात्म्याने; सवारि – सांभाळ केला; थापिआ – स्थापन केले; विआपै – व्यापतो; खाकु – राख, माती; बंधपा – नाती गोती, बंधने; कूड़े – असत्य; साक – नातेवाईक; पसु – पशू; रवि रहिआ – व्यापून राहिला; विहूणिआ – विहीन; वंजहि – जातो; कुरि – खोटा, मिथ्या; भइआ – झाला; मइआ – कृपा, प्रेम.

भावार्थ : हे जीवा ! ज्या प्रभू परमात्म्याने तुला हे तन, मन, धन दिले आहे. जो सदैव तुझे प्रतिपालन करतो, ज्या प्रभू परमात्म्याने सर्व शक्ती, सर्व सामर्थ्य तुला प्रदान करून तुझ्या अंतरात आत्मज्योत प्रज्वलित केली, त्या प्रभू परमात्म्याचे तू अखंड स्मरण कर. त्यास सदैव अंतरात धारण कर. ॥१॥ हे माझ्या मना ! तुझा त्राता त्या प्रभू परमात्म्याशिवाय अन्य कोणीही नाही. तू सदैव त्या प्रभू परमात्म्यास शरण जा. तुला कधीही दुःख सहन करावे लागणार नाही. ॥१॥ रहाउ ॥ ह्या जगातील सारी भौतिक संपदा, रत्ने, माणके, सोने, रूपे सारे नश्वर आहे, राख आहे. माता, पिता, पुत्र, अन्य सगेसोयरे सारे सारे अनित्य आहे, खोटे आहे, नश्वर आहे. जो त्या निर्माणकर्त्या प्रभू परमात्म्यास जाणत नाही तो स्वेच्छाचारी जीव निव्वळ पापी पशू होय. ॥२॥ प्रभू परमात्मा अंतरबाह्य सर्वत्र विराजमान आहे. त्याला जो दूर समजतो, जो विषयविकारांच्या तृष्णेने ग्रासलेला आहे, ज्याच्या अंतरात अहंकार भरून राहिला आहे, जो नामभक्तिविहीन जीवन जगतो, तो सदैव जन्म-मरणाच्या चक्रात अडकून पडतो. ॥३॥ हे करुणाकर प्रभू परमेश्वरा ! ह्या जीवजंतूवर दया कर. त्यांचे रक्षण कर. त्या यमाचे भय महादुर्धर आहे. त्याच्यापासून रक्षण करणारा, हे प्रभू परमेश्वरा, तुझ्याशिवाय अन्य कोणीही नाही. नानक सांगतात, हे दयाघन परमेश्वरा ! माझ्यावर एवढी एकच कृपा कर की प्रभुनाम मी कधीही विसरणार नाही. हेचि दान देगा देवा, तुझ्या विसर न व्हावा. ॥४॥१४॥८४॥

॥सिरीरागु महला ५॥

मेरा तनु अरु धनु मेरा राज रूप मै देसु ।
 सुत दारा बनिता अनेक बहुतु रंग अरु वेस ।
 हरिनामु रिदै न वसई कारजि कितै न लेखि ॥१॥
 मेरे मन हरि हरि नामु धिआइ ।
 करि संगति नित साध की गुरचरणी चितु लाइ ॥१॥ रहाउ ॥
 नामु निधानु धिआईए मसतकि होवै भागु ।
 कारज सभि सवारीअहि गुर की चरणी लागु ।
 हउमै रोगु भ्रमु कटीऐ ना आवै ना जागु ॥२॥
 करि संगति तू साध की अठसठि तीरथ नाउ ।

खंड १ [१३७]

जीउ प्राण मनु तनु हरे साचा एहु सुआउ ।
ऐथै मिलहि वडाईआ दरगहि पावहि थाउ ॥३॥
करे कराए आपि प्रभु सभु किछु तिस ही हाथि ।
मारि आपे जीवालदा अंतरि बाहरि साथि ।

नानक प्रभु सरणागती सरब घटा के नाथ ॥४॥१५॥८५॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४७)

शब्दार्थ : अरु – आणि; मै देसु – माझा देश; दारा – पत्नी; बनिता – स्त्री; वेस – वेष; रिदै – हृदयात; कारजि – कार्य; सवारीअहि – सावरतो; जागु – जाणे, मृत्यू; सुआउ – लाभ, प्राप्ती; ऐथै – येथे, इहलोकात; मिलहि – मिळते, प्राप्त होते; वडाईआ – मोठेपणा; दरगहि – प्रभूच्या दरबारात; पावहि – प्राप्त होते; थाउ – स्थान; मारि – मारतो; जीवालदा – रक्षण करतो.

भावार्थ : हा जीव किती वेडा आहे. माझे तन, माझे धन, माझे राज्य, माझा देश, माझा वेश, माझा पुत्र, माझी पत्नी, अशा आणखी अनेक गोष्टींना 'माझे माझे' म्हणत राहतो. पण त्याच्या हृदयात क्षणभरही प्रभू परमात्म्याची आठवण येत नाही. अरे, ज्याला तू माझे माझे म्हणतोस ते सारे नश्वर आहे. काहीही कामाचे नाही. सारे सारे असार आहे. तो प्रभू परमात्माच केवळ शाश्वत आहे. ॥१॥ हे माझ्या मना ! त्या प्रभू परमात्म्याच्या नामाचे ध्यान कर, त्याचा ध्यास घे. नेहमी संतसज्जनांची संगत धर, गुरुचरणी चित्त समर्पित कर. ॥१॥ रहाउ ॥ ज्याच्या भाग्यात असेल, ज्याच्यावर ईश्वराची कृपा होईल, तोच प्रभुनामाचे ध्यान करतो. जो सतगुरूच्या चरणी लीन झाला, त्याची सर्व कार्ये तडीस जातात. त्याच्या मनातील सर्व भ्रम, भ्रंती दूर होते. अहंकार नष्ट होतो व तो जन्म-मरणाच्या चक्रातून मुक्त होतो. ॥२॥ हे जीवा ! तू संतसज्जनांची संगत धर. त्यानेच तुला अडुसष्ट तीर्थात स्नान केल्याचे पुण्य लाभेल. संत संगतीने तुझा आत्मा, तुझे तन, मन, प्राण साऱ्याचे सार्थक होईल. जीवनातला हाच सर्व श्रेष्ठ लाभ होय. त्यानेच तुला ह्या इहलोकात यश प्राप्त होईल व प्रभू परमात्म्याच्या दरबारात स्थान प्राप्त होईल. ॥३॥ ह्या सृष्टीचा कर्ताकरविता तो एकमात्र प्रभू परमात्माच आहे. सारं काही त्याच्याच हातात आहे. तो सर्वत्र विराजमान आहे. तारणारा, मारणारा तोच आहे. नानक सांगतात, हे प्रभो ! तू सर्व जीवांचा स्वामी आहेस. मी तुला शरण आलो आहे. तुझ्या चरणी नतमस्तक झालो आहे, माझ्यावर कृपा कर. ॥४॥१५॥८५॥

॥ सिरीरागु महला ५ ॥

सरणि पए प्रभ आपणे गुरु होआ किरपालु ।
सतगुर कै उपदेसिऐ बिनसे सरब जंजाल ।
अंदरु लगा रामनामि अंग्रित नदरि निहालु ॥१॥
मन मेरे सतिगुर सेवा सारु ।
करे दइआ प्रभु आपणी इक निमख न मनहु विसारु ॥ रहाउ ॥
गुण गोविंद नित गावीअहि अवगुण कटणहार ।
बिनु हरिनाम न सुखु होइ करि डिठे बिसथार ।
सहजे सिफती रतिआ भवजलु उतरे पारि ॥२॥
तीरथ वरत लख संजमा पाईऐ साधू धूरि ।

खंड १ [१३८]

लूकि कमावै किस ते जा वेखै सदा हदूरि ।
 थान थनंतरि रवि रहिआ प्रभु मेरा भरपूरि ॥३॥
 सचु पातिसाही अमरु सचु सचे सचा थानु ।
 सची कुदरति धारीअनु सचि सिरजिओनु जहानु ।

नानक जपीऐ सचु नामु हउ सदा सदा कुरबानु ॥४॥१६॥८६॥ (श्री. गु. ग्रं. सा.४८)

शब्दार्थ : होआ - झाला; किरपालु - कृपाळू; जंजाल - बंधन; निहालु - संतोष, आनंद; सारु - श्रेष्ठ; कटणहार - संहार करणारा; बिनु - विना; डिठे - पाहतो; करि बिसथार - विस्तार करून; सिफती - स्तुती; वरत - व्रत; लख - लाख, संजमा - संयम, इंद्रियदमन; धूरि - धूळ; लुकि - लपून; वेखै - पाहतो; अमरु - आज्ञा, आदेश; सचु - सत्य; सचे - सत्यस्वरूप परमात्मा; सचा थानु - अढळपद; कुदरति - शक्ती, ताकद; धारीअनु - धारण केली; सचि - सत्यरूप परमेश्वर; सिरजिआनु - सृजन केले, निर्माण केले; जहानु - विश्व, संसार.

भावार्थ : ज्या जीवावर सतगुरूची कृपा होते. तोच प्रभू परमात्म्यास शरण जातो. सतगुरूचा उपदेश हृदयात धारण करून तसे आचरण करणारा सर्व बंधनातून मुक्त होतो. अशा जीवाचे हृदय मग रामनामात स्थिर होते. सतगुरूकृपेने प्रभू परमात्मा आपल्या जवळच असल्याचा त्यास साक्षात्कार होतो व तो संतुष्ट होतो. ॥१॥ हे माझ्या मना ! सतगुरू सेवा हीच सर्वश्रेष्ठ सेवा होय. हे प्रभो ! माझ्यावर दया कर आणि मला अशी बुद्धी दे की मला तुझा क्षणभरही विसर पडणार नाही. ॥१॥ रहाउ ॥ तू नित्य नियमाने त्या गोविंदाचे, त्या प्रभू परमात्म्याचे गुणगान कर. त्यामुळे तुझ्या सर्व अवगुणांचा नाश होईल. मायेचा सारा विस्तार पाहिला तरी प्रभुनामाशिवाय कशानेही सुखाची प्राप्ती होत नाही. हरिनामाशिवाय खऱ्या सुखाची, शाश्वत सुखाची प्राप्ती नाही. जो ह्या त्रिगुणात्मक मायेपासून दूर राहून एकाग्र चित्ताने हरिभजनात तल्लीन झाला, तोच हा भवसागर पार करून जातो. ॥२॥ तीर्थाटन, व्रतवैकल्ये, इंद्रिय दमनार्थ मनः संयमनार्थ केलेली साधना हे सर्व साधुसंतांच्या संगतीने, त्यांची चरणधूळ मस्तकी धारण करण्याने आपोआप प्राप्त होते. तो कर्मफळदाता प्रभू परमात्मा सर्वज्ञ आहे. तो सारे काही पाहत आहे. हे मना ! त्याच्यापासून कोणतेही दुष्कृत्य लपून राहत नाही. तो प्रभू परमात्मा जळी, स्थळी, काष्ठी, पाषाणी, अंतराळी सर्वत्र आहे. तो सर्वव्याप्त आहे. तो सदैव तुझ्याजवळच आहे. ॥३॥ तो सत्यरूप प्रभू परमात्मा सर्वश्रेष्ठ आहे. त्याची आज्ञा, त्याचे शासन, त्याचे स्वतःचे स्थान सारे सारे काही सत्य आहे. त्या प्रभू परमात्म्याची सर्व शक्ती सत्य आहे. त्याने निर्माण केलेली ही सृष्टीही सत्यच आहे. नानक म्हणतात, त्या सत्यस्वरूप परमात्म्याच्या नामाचा जप करा. मी त्या सत्यरूप प्रभू परमात्म्यावरून माझे प्राण ओवाळून टाकतो. ॥४॥१६॥८६॥

॥ सिरिरागु महला ५ ॥

उदमु करि हरि आपणा वडभागी धनु खाटि ।
 संत संगि हरि सिमरणा मलु जनम जनम की काटि ॥१॥
 मन मेरे रामनामु जपि जापु ।
 मन इछे फल भुंछि तू सभु चूकै सोगु संतापु ॥ रहाउ ॥
 जिमु कारणि तनु धारिआ सो प्रभु डिठा नालि ।
 जलि थलि महीअलि पूरिआ प्रभु आपणी नदरि निहालि ॥२॥
 मनु तनु निरमलु होइआ लागी साचु परीति ।

खंड १ [१३९]

चरण भजे पारब्रह्म के सभि जप तप तिन ही कीति ॥३॥

रतन जवेहर माणिका अंघ्रितु हरि का नाउ ।

सूख सहज आनंद रस जन नानक हरिगुण गाउ ॥४॥१७॥८७॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ४८)

शब्दार्थ : उदमु – प्रयत्न, परिश्रम; खाटि – कमाई कर; जपि जापु – जप-जाप्य कर; भुंचि – उपभोग घेणे; चुकै – चुकतात; तनु धारिआ – शरीर धारण केले; डिठा – पाहिला; नालि – सह; महीअलि – आकाश; परीति – प्रीति; कीति – केली.

भावार्थ : हे जीवा ! तू प्रयत्नपूर्वक प्रभू परमात्म्याचे स्मरण कर. संतसज्जनांत बसून प्रभूस आठव. तुझ्या परमभाग्याने तू नामरूपी धनाचा संचय कर. असे केल्याने जन्मजन्मांतरीचा पापाचा मळ नष्ट होईल. ॥१॥ हे माझ्या मना ! तू रामनामाचा जप कर. त्यामुळे तुला मनोवांछित फल प्राप्त होईल व तुझ्या मनातील सर्व शोक संताप नष्ट होईल. ॥रहाउ॥ ज्याची प्राप्ती व्हावी म्हणून हा देह धारण केला, तो प्रभू परमात्मा तुझ्यापासून दूर नाही. तुझ्यापासून भिन्न नाही. तो जळीस्थळी अंतराळात सर्वत्र सर्वव्याप्त असून साऱ्या जीवांवर त्याची कृपादृष्टी असते. ॥२॥ त्या प्रभू परमात्म्यावर अंतःकरणपूर्वक प्रेम केले, तर तन-मन निर्मळ होते. जो जीव त्या प्रभू परमात्म्याच्या चरणाचे ध्यान करतो त्याच्या सर्व जप-तपादी साधनेचे सार्थक झाले असे समज. ॥३॥

हरीचे नाम हेच रत्ने, जवाहर, माणीक, अमृत-सर्व काही आहे. नानक सांगतात, जो जीव हरीचे गुणगान करतो त्यास सुख व सहजानंद प्राप्त होतो. ॥४॥१७॥८७॥

॥ सिरीरागु महला ५ ॥

सोई सासतु सउणु सोइ जितु जपीऐ हरिनाउ ॥

चरण कमलु गुरि धनु दीआ मिलिआ निथावे थाउ ॥

साची पूंजी सचु संजमो आठ पहर गुण गाउ ॥

करि किरपा प्रभु भेटिआ मरणु न आवणु जाउ ॥१॥

मेरे मन हरि भजु सदा इकरंगि ॥

घट घट अंतरि रवि रहिआ सदा सहाई संगि ॥१॥ रहाउ ॥

सुखा की मिति किआ गणी जा सिमरी गोबिंदु ॥

जिन चाखिआ से त्रिपतासिआ उह रसु जाणै जिंदु ॥

संता संगति मनि वसै प्रभु प्रितमु बखसिंदु ॥

जिनि सेविआ प्रभु आपणा सोई राज नरिंदु ॥२॥

अउसरि हरि जसु गुण रमण जितु कोटि मजन इसनानु ॥

रसना उचरै गुणवती कोइ न पुजै दानु ॥

द्रिसटि धारि मनि तनि वसै दइआल पुरखु मिहरवानु ॥

जीउ पिंडु धनु तिस दा हउ सदा सदा कुरबानु ॥३॥

मिलिआ कदे न विछुडै जो मेलिआ करतारि ॥

खंड १ [१४०]

दासा के बंधन कटिआ साचै सिरजणहारि ॥

भूला मारगि पाइओनु गुण अवगुण न बीचार ॥

नानक तिसु सरणागती जि सगल घटा आधारु ॥४॥१८॥८८॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ४८)

शब्दार्थ : सोई – तेच; सासतु – शास्त्र; सउणु – शकून, मुहूर्त; जितु – ज्यामुळे, निथावे थाउ – आश्रयहीनाना आश्रय; इकरंगि – समरस होऊन, एकाग्र चित्ताने; सहाई – सहाय्य; मिति – मोजमाप; चाखिआ – चाखले; त्रिपतासिआ – तृप्त झाला; जिंदु – जीव; बखसिंधु – क्षमाशील; नरिंदु – नरेंद्र, राजा, अउसरि – वेळी; मजन – स्नान तीर्थ; मिहरवानु – कृपावंत; कदे – केव्हा; करतारि – कर्ता परमेश्वर; सिरजणहारि – सृजन कर्ता परमेश्वर; पाइओनु – दिले, घातले, आणले; न बीचारि – विचार करत नाही.

भावार्थ : जीव जेव्हा हरीनामाचा जप करतो तोच सुमूहूर्त असतो व तेच शास्त्र असते. सतगुरुमुळे प्रभुचरणरूपी धनाची प्राप्ती होते. त्यामुळेच निराधारास आधार प्राप्त होतो. अष्टौप्रहर प्रभुनामाचे गुणगान हीच सर्वश्रेष्ठ पुंजी आहे. त्यानेच संयमित जीवन प्राप्त होते. गुरूच्या कृपेने प्रभूची प्राप्ती होते व त्याचमुळे जीवाची जन्म-मरणाच्या चक्रातून सुटका होते. ॥१॥ हे माझ्या मना तू एकाग्र चित्ताने प्रभूची भक्ती कर. तो प्रभू परमात्मा सर्व जीवांच्या ठायी वास करतो. तो सदैव तुझ्या सानिध्याच आहे. तो सदैव तुला साहाय्य करण्यास सिद्ध आहे. ॥१॥ रहाउ ॥ त्या प्रभू परमात्म्याच्या अखंड स्मरणाने जे सुख प्राप्त होते, त्याची गणतीच करता येत नाही. ते अपार आहे. ज्याने त्या सुखाची चव चाखली, तोच त्या सुखाचे खरे मूल्य जाणतो. तो क्षमाशील प्रिय प्रभू परमात्मा संतसज्जनांच्या संगतीत मनात वास करतो. जो प्रभू परमात्म्याची सेवा करतो, तो राजांच्या राजाहून श्रेष्ठ होय ॥२॥ कोणत्याही क्षणी, कोणत्याही प्रहरी परमात्म्याचे गुणगान करावे. प्रभुस्मरणात व्यतीत केलेला वेळ करोडो तीर्थ- स्नानांहून पुण्यप्रद आहे. जेव्हा रसना-जिह्वा- प्रभुनाम उच्चारण करते, तेव्हा अनेक दानांहून ते पुण्यप्रद असते. अशा भक्ताकडे तो प्रभू परमात्मा कृपादृष्टीने पाहतो. त्याच्या तनमनात तो कृपामय परमात्मा वास करतो. अशा भक्तावर मी माझे तन, मन सारसर्वस्व ओवाळून टाकतो. ॥३॥ ज्याला प्रभू परमात्मा आपल्या जवळ स्थान देतो. त्यास तो केव्हाही अंतर देत नाही. तो भक्त प्रभू परमात्म्यापासून कधीच विभक्त होत नाही. तो सत्यरूप सृजनकर्ण प्रभू परमात्मा आपल्या भक्ताची सर्व बंधने तोडून टाकतो. तो क्षमाशील परमात्मा जीवाच्या गुणावगुणांचा विचार न करता, मार्गभ्रष्ट झालेल्या प्रत्येक जीवास सन्मार्गावर आणून सोडतो. नानक सांगतात, जो सर्व जीवांचा एकमात्र आधार आहे, त्या प्रभू परमात्म्यास तू शरण जा. ॥४॥१८॥८८॥

॥ सिरिरागु महला ५ ॥

रसना सचा सिमरीऐ मनु तनु निरमलु होइ ॥

मात पिता साक अगले तिसु बिनु अवरु न कोइ ॥

मिहर करे जे आपणी चसा न विसरै सोइ ॥१॥

मन मेरे साचा सेवि जिचरु सासु ॥

बिनु सचे सभ कूडु है अंते होइ बिनासु ॥१॥ रहाउ ॥

साहिबु मेरा निरमला तिसु बिनु रहणु न जाइ ॥

मेरै मनि तनि भुख अति अगली कोई आणि मिलावै माइ ॥

चारे कुंडा भालीआ सह बिनु अवरु न जाइ ॥२॥

खंड १ [१४१]

तिसु आगै अरदासि करि जो मेले करतारु ॥
 सतिगुरु दाता नाम का पूरा जिसु भंडारु ॥
 सदा सदा सालाहीऐ अंतु न पारावारु ॥३॥
 परवदगारु सालाहीऐ जिस दे चलत अनेक ॥
 सदा सदा आराधीऐ एहा मति विसेख ॥

मनि तनि मिठा तिसु लगै जिसु मसतकि नानक लेख ॥४॥१९॥८९॥ (श्री.गु.ग्रं.सा.४९)

शब्दार्थ : रसना – जीभ; सचा – सत्यरूप परमेश्वर; मात – माता; साक – नातेवाईक; अगले – इतर संबंधी; मिहर – कृपा; चसा – अल्प समय, थोडा वेळ; न विसरै – विसरत नाही; जिचरु – जो पर्यंत; सासु – श्वास; कूडु – खोटे, असत्य; अंते – शेवटी; साहिबु – प्रभू परमात्मा; अति अगली – अत्याधिक; भालिआ – शोधले; मेले – मीलन; सालाहीऐ – स्तुती; परवदगारु – परमात्मा; चलत – कौतुक; एहा – हेच; विसेख – विशेष.

भावार्थ : जिव्हेने त्या सत्यस्वरूप परमात्म्याचे स्मरण केल्याने तन, मन निर्मळ होते. माता-पिता, इतर गणगोत आपले संबंधी असले तरी त्या एकमात्र प्रभू परमात्म्याशिवाय अन्य कोणीही अंती उपयोगाचे नाही. जर त्या प्रभू परमात्म्याची कृपा प्राप्त झाली तर तो जीवास क्षणभरही विसरत नाही. तो सदैव तुमच्या साहाय्यार्थ, तुमच्या पाठीशी उभा असतो. ॥१॥ हे माझ्या मना ! जो पर्यंत जीवात जीव आहे, श्वासोच्छ्वास चालू आहे, तो पर्यंत त्या सत्यस्वरूप परमेश्वराची सेवा कर. त्या एकमात्र प्रभू परमेश्वराशिवाय अन्य सारेकाही खोटे आहे. अंती नाश पावणार आहे. ॥१॥ रहाउ ॥ माझा स्वामी, प्रभू परमेश्वर सत्य आहे, पवित्र आहे, निर्मळ आहे. विषयविकाराचा मळ त्याला स्पर्शही करू शकत नाही. मी त्याच्याशिवाय क्षणभरही राहू शकत नाही. माझ्या तन-मनात ईश्वरप्राप्तीची तीव्र ओढ लागली आहे. हे माते ! कोणी माझी त्याच्याशी गाठ घालून देईल का ? मी सर्व मार्गांचा अवलंब करून पाहिला व माझ्या लक्षात आले की त्या एकमात्र प्रभू परमेश्वराशिवाय मला अन्य कोणाचाही आधार नाही. ॥२॥ हे मना ! तू सतगुरूला पूर्ण नम्रतापूर्वक विनंती कर. तो तुला प्रभू परमात्मा भेटवील. सतगुरू हा महान दाता आहे. त्याच्याकडील प्रभुनामाचे भांडार कधीही न संपणारे आहे. अक्षय आहे. सदैव त्याची स्तुती कर. त्याच्या कृपेला अंत नाही. पारावार नाही. त्याची कृपा असीम आहे. ॥३॥ त्या प्रभू परमात्म्याचे सदैव गुणगान केले पाहिजे. त्याची लीला अगाध आहे. अगम्य आहे. सदैव त्याचीच, त्या प्रभू परमात्म्याचीच आराधना कर. हेच खरे बुद्धिमत्तेचे गमक आहे. नानक सांगतात, ज्याच्या भाग्यात प्रभुमिलनाचा योग लिहिलेला आहे त्याचे तनमन प्रभू प्राप्तीने आनंदित होते. ॥४॥१९॥८९॥

॥ सिरीरागु महला ५ ॥

संत जनहु मिलि भाईहो सचा नामु समालि ॥
 तोसा बंधहु जीअ का ऐथै ओथै नालि ॥
 गुर पूरे ते पाईऐ अपणी नदरि निहालि ॥
 करमि परापति तिसु होवै जिस नो होइ दइआलु ॥१॥
 मेरे मन गुर जेवडु अवरु न कोइ ॥
 दूजा थाउ न को सुझै गुर मेले सचु सोइ ॥१॥ रहाउ ॥

खंड १ [१४२]

सगल पदारथ तिसु मिले जिनि गुरु डिठा जाइ ॥
 गुर चरणी जिन मनु लगा से वडभागी माइ ॥
 गुरु दाता समरथु गुरु गुरु सभ महि रहिआ समाइ ॥
 गुरु परमेसरु पारब्रहमु गुरु डुबदा लए तराइ ॥२॥
 कितु मुखि गुरु सालाहीऐ करणकारण समरथु ॥
 से मथे निहचल रहे जिन गुरि धारिआ हथु ॥
 गुरि अंग्रित नामु पीआलिआ जनम मरन का पथु ॥
 गुरु परमेसरु सेविआ भै भंजनु दुख लथु ॥३॥
 सतिगुरु गहिर गभीरु है सुख सागरु अघखंडु ॥
 जिनि गुरु सेविआ आपणा जमदूत न लागै डंडु ॥
 गुर नालि तुलि न लगई खोजि डिठा ब्रहमंडु ॥
 नामु निधानु सतिगुरि दीआ सुखु नानक मन महि मंडु ॥४॥२०॥१०॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ४९)

शब्दार्थ : समालि – स्मरण कर; तोसा – शिदोरी; बंधु – बांधा; जीअ – जीवन; ऐथै ओथै – इहपरलोक; नालि – बरोबर; निहालि – आनंद; नदरि – कृपादृष्टी; जेवडु – जेवढा मोठा; थाउ – स्थान; न सुझै – सुचत नाही, दिसत नाही; तिसु – त्याला; जिनि – ज्याने; डिठा – पाहिले; से – ते; समरथु – समर्थ; महि – मध्ये; डुबदा – बुडणारा; तराइ – तारतो; किसु – कोणत्या; करणकारण – कर्ता करविता; मथे – मस्तक, बुद्धी; पिआलिआ – पाजतो; पथु – पथ्य, उपाय; दुखलथु – दुःखनिवारक; गहिर – अथांग; गभीरु – गंभीर; अघखंडु – पापनाशक; डंडु – सोटा, बडगा; खोजि – शोधले; डिठा – पाहिले; मन महि मंडु – मनात साठवून ठेव.

भावार्थ : हे बंधू, संतसज्जनांची संगत प्राप्त कर आणि त्या सत्यस्वरूप परमात्म्याचे नामस्मरण कर. तू तुझ्या जीवनयात्रेत अशी शिदोरी जवळ बाळग, की जी तुझ्याबरोबर म्हणजे ह्या लोकात व परलोकातही सदैव बरोबर असेल. अशी एकमेव शिदोरी आहे, प्रभुनाम. अशी शिदोरी केवळ सतगुरूकडूनच प्राप्त होते. ज्याच्यावर तो सतगुरु कृपावंत होतो, त्यास तो हा रहस्यभेद करतो. ज्याच्या कर्मात असेल त्यासच हे प्राप्त होईल. ॥१॥ हे माझ्या मना! ह्या संपूर्ण विश्वात सतगुरूची बरोबरी करू शकेल असा अन्य कोणी नाही. त्याच्यासारखा महान तोच. जीवास त्याच्याशिवाय अन्य कोणाचाही आधार नाही. सतगुरूला शरण गेल्यानेच प्रभुप्राप्ती शक्य आहे. ॥१॥ रहाउ ॥ ज्याला सतगुरु भेटला त्याला ह्या संसारातील सर्व काही प्राप्त होते. फक्त गुरूच सत्यस्वरूप प्रभूशी मिलाप घडवितो. ज्यांचे मन प्रभुचरणी लीन झाले तेच पुरुष भाग्याचे. सतगुरु दाता आहे. सतगुरु सर्वसमर्थ आहे. सतगुरु सर्व- व्याप्त आहे. सद्गुरु साक्षात परब्रह्म परमात्माच आहे. ह्या भवसागरात बुडणाऱ्यास तो वर काढतो. तोच तारतो. ॥२॥ त्या कर्त्याकरवित्या सतगुरूचे वर्णन कोणत्या शब्दात करू? त्याचे गुणगान शब्दात करणे केवळ अशक्य आहे. सर्व काही करण्यास व करवून घेण्यास तो समर्थ आहे. ज्याला सतगुरूचा वरदहस्त लाभला त्याची बुद्धी स्थिर होते. ती मग इकडे-तिकडे भटकत नाही. सतगुरु प्रभुनामरूपी अमृत पाजून जीवास जन्म-मरणाच्या फेऱ्यातून मुक्त करतो. सतगुरुसेवेनेच त्या सर्व दुःखांचा नाश करणाऱ्या भवभय-भंजक प्रभू परमात्म्याची सेवा घडली माझे सर्व भय, दुःख नष्ट झाले. सतगुरु अगाध, अथांग, गंभीर, सुखाचा सागर

आहे. सतगुरूच्या कृपेने पापांचा विनाश होतो. जो जीव सतगुरू सेवेत रत झाला त्याला यमदंडाची भीतीच उरत नाही. सर्व ब्रह्मांड धुडाळले तरी सतगुरूची बरोबरी करील अशी एकही व्यक्ती सापडणार नाही. सतगुरूकडूनच प्रभुनामाचा खजिना प्राप्त होतो. नानक सांगतात, हे जीवा ! तू ते प्रभुनाम मनात दृढपणे धारण कर. ॥४॥२०॥१०॥

॥ सिरिरागु महला ५ ॥

मिठा करि कै खाइआ कउड़ा उपजिआ सादु ॥
 भाई मीत सुरिद कीए बिखिआ रचिआ बादु ॥
 जांदे बिलम न होवई विणु नावै बिसमादु ॥१॥
 मेरे मन सतगुर की सेवा लागु ॥
 जो दीसै सो विणसणा मन की मति तिआगु ॥१॥ रहाउ ॥
 जिउ कूकरु हरकाइआ धावै दहदिस जाइ ॥
 लोभी जंतु न जाणई भखु अभखु सभ खाइ ॥
 काम क्रोध मदि बिआपिआ फिरि फिरि जोनी पाइ ॥२॥
 माइआ जालु पसारिआ भीतरि चोग बणाइ ॥
 त्रिसना पंखी फासिआ निकसु न पाए माइ ॥
 जिनि कीता तिसहि न जाणई फिरि फिरि आवै जाइ ॥३॥
 अनिक प्रकारी मोहिआ बहु बिधि इहु संसारु ॥
 जिसनो रखै सो रहै संमिथु पुरखु अपारु ॥
 हरिजन हरि लिव उधरे नानक सद बलिहारु ॥४॥२१॥११॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ५०)

शब्दार्थ : मिठा – गोड; करि – समजून; मानून; कउड़ा – कडु; सुरिद मीत – सुहृदय मित्र; बिखिआ – विषय; बादु – वादविवाद; जांदे – विनाश (मरताना); बिलम – विलंब; बिसमादु – विस्मय, आश्चर्य; विणसणा – नश्वर; मन की मति – मनाचा हेका; जिउ – जसा; कूकरु हरकाइआ – पिसाळलेला कुत्रा; दहदिस – दाही दिशांना; भखु अभखु – भक्ष्य, अभक्ष्य; फिरिफिरि – फिरून फिरून; भितरि – आतमध्ये; चोग – भक्ष्य; बणाइ – बनवला; त्रिसना – तृष्णा; पंखी – पक्षी; फासिआ – फसला; निकसु – बाहेर पडणे; कीता – उत्पन्न केले; तिसहि – त्यालाच; अनिक प्रकारी – नाना प्रकाराने; मोहिआ – मोहवतात; बहु बिधि – अनेक प्रकार; संमिथु – समर्थ; उधरे – उद्धार होतो; सद – सदा, नेहमी.

भावार्थ : एखादी गोष्ट आपण गोड म्हणून घ्यावी पण ती कडू निघावी तसेच संसाराचे आहे. आपली सारी धडपड सुख प्राप्तीसाठी असते. पण परिणामस्वरूप संसारात आपणास दुःखच भोगावे लागते. बंधू, मित्र, सगे-सोयरे असा सगळा गोतावळा जमा करून आपण विषयविकारांच्या विळख्यात सापडतो. ह्यांचा नाश होण्यास थोडासाही विलंब लागत नाही. शेवटी प्रभुनामाशिवाय काहीही शिल्लक राहत नाही. पण तरीही जीव मोहमायेच्या जाळ्यात अडकून नश्वर गोष्टींचे मागे लागतो. हे केवढे आश्चर्य आहे ! ॥१॥ हे माइया मना ! तू स्वतःला सतगुरूसेवेस जुंपून घे. जे दिसते, भासते ते सारे विश्व नाशवंत आहे, नश्वर आहे. मन तुला विषयविकारांकडे ओढेल. त्यापासून सावध राहा. मनोविकारांचा त्याग कर. ॥१॥ रहाउ ॥ हे मन पिसाळलेल्या कुत्र्यासारखे इतस्ततः भटकत असते. त्याचप्रमाणे मोहमायेने लोभवश झालेला

जीव योग्य -अयोग्य ह्याचा विचार न करता विकारवश होऊन वाटेल तसे विषयांचे सेवन करत असतो. असा जीव काम क्रोध, मद आदि विकारांत मग झाल्यामुळे वारंवार जन्म-मृत्यूच्या फेऱ्यात गोते खात हिंडत असतो. ॥२॥ त्या यमरूपी शिकान्याने मायारूपी जाळे पसरले आहे, त्याखाली विषयविकारांचे आमिष ठेवले आहे. जीव त्या विषयविकारांना भुलून मायापाशात अडकतो व मग त्यातून त्याची सुटकाच होत नाही. ज्याने ही सारी सृष्टी निर्माण केली त्या सृष्टीकर्त्यास, त्या जगपालक प्रभू परमात्म्यास न ओळखल्यानेच जीव जन्म-मरणाच्या फेऱ्यात अडकतो. ॥३॥ ह्या संसारात जीवास भुलवण्यासाठी मायेने जागोजागी मोह पाडणाऱ्या गोष्टी पेरून ठेवल्या आहेत. जीव हमखास फसतो व मायापाशात अडकतो. ज्याचे तो सर्व समर्थ प्रभू परमात्मा रक्षण करतो तोच मायेपासून वाचतो. प्रभूचे सेवक प्रभुनामात लीन झाल्याने ह्या भवसागरातून उद्धरून जातात. नानक म्हणतात, अशा प्रभुभक्ताच्या चरणी मी माझे सर्वस्व समर्पित करतो. ॥४॥२१॥११॥

॥सिरीरागु महला ५, घरु २॥

गोइलि आइआ गोइली किआ तिसु डंफु पसारु ।

मुहलति पुंनी चलणा तूं संमलु घरबारु ॥१॥

हरिगुण गाउ मना सतिगुरु सेवि पिआरि ।

किआ थोडडी बात गुमानु ॥१॥रहाउ ॥

जैसे रैणि पराहुणे उठि चलसहि परभाति ।

किआ तूं रता गिरसत सिउ सभ फुला की बागति ॥२॥

मेरी मेरी किआ करहि जिनि दीआ सो प्रभु लोडि ।

सरपर उठी चलणा छडि जासी लख करोडि ॥३॥

लख चउरासीह भ्रमतिआ दुलभ जनमु पाइओइ ।

नानक नामु समालि तूं सो दिनु नेडा आइओइ ॥४॥२२॥१२॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. ५०)

शब्दार्थ : गोइलि - चराउ कुरण; गोइली - गवळी; डंफु - दंभ, मोठेपणाचा देखावा; मुहलति - वेळ, कालावधी; पुंनि - पुन्हा, परत; घरबारु - घरदार; थोडडी - यःकश्चित, तुच्छ, लहानसहान; गुमानु - अभिमान; रैणि - रात्रीचा; पराहुणे - पाहुणा; उठी - झोपून उठल्यावर; चलसहि - निघून जातो; परभाति - सकाळी; रता - रमलास; गिरसत - गृहस्थी, संसारी; बागति - वाटिका, बगीचा; करहि - रावे; लोडि - शोध घे; सरपर - कोणत्याही परिस्थितीत; छडि - सोडून; जासी - जाशील; समालि - स्मरण कर; नेडा - जवळ, नजीक; आइ ओइ - आला आहे.

भावार्थ : ज्याप्रमाणे एखादा गुराखी काही काळाकरिता आपली गुरे एखाद्या कुरणात घेऊन जातो व त्या कुरणास तो आपले मानून त्यातच रममाण होतो. त्यास हे कळत नाही की ह्या कुरणात आपण फार थोड्या काळासाठी आलो आहोत. लवकर आपणास ते सोडावे लागणार आहे. त्याचप्रमाणे ह्या जगात जन्मास आलेला जीव काही थोड्या काळासाठीच ह्या संसारात आला आहे. पण तो जीव त्या संसारात गुरफटून पडतो. त्यास हे कळत नाही की लवकरच तो कळीकाळ त्याला घेऊन जाणार आहे. हे जीवा ! तू हे नीट ओळख व संसारातून आत्तापासूनच चित्त काढून घे. ॥१॥ हे मना ! तू हरीचे गुण गा. व पूर्ण श्रद्धेने सतगुरूची सेवा कर. संसारातील मायेच्या गोष्टींचा तू का वृथा अभिमान बाळगतोस ? ॥१॥रहाउ ॥ हे जीवा, जसा रात्रीपुरता आसऱ्यास आलेला पाहुणा सकाळी उठून निघून जातो, त्याचप्रमाणे

तू ह्या संसाररूपी बगिच्यात घडीभरासाठी आला आहेस. त्यात तू का अडकून पडतोस ? हे जीवन फुलासारखे क्षणभंगुर आहे. फूल जसे काही काळाने कोमेजून जाते तसेच तुझे जीवनही समाप्त होणार आहे. ॥२॥ 'माझे माझे', असे म्हणत तू प्रत्येक गोष्टीवर तुझा अधिकार गाजवण्याचा प्रयत्न करतोस पण हे सारे ज्याने तुला दिले 'त्या दात्या' प्रभू परमात्म्यास मात्र विसरून गेलास. हे जीवा ! त्याचे स्मरण कर. लक्षात ठेव, यमराजाचे बोलावणे आले की तुला हे सर्व सोडून जावे लागणार आहे. अगदी लाखो करोडोची संपत्ती असली तरी ती सारी येथेच सोडून द्यावी लागणार आहे. ॥३॥ तुझ्या भाग्याने चौऱ्याऐंशी लक्ष योर्नीतून फिरल्यावर तुला हा दुर्लभ मानवजन्म प्राप्त झाला आहे. नानक सांगतात, हे जीवा ! ही सोन्यासारखी संधी हातची घालवू नकोस. प्रभुनामाचा आसरा घे, प्रभुभक्तीत तल्लीन हो. आता ह्या दुनियेतून निघून जाण्याची वेळ जवळ येऊन ठेपली आहे. त्वरा कर, प्रभुनामात लीन होऊन मानवी जन्माचे सार्थक कर. ॥४॥ २२ ॥ १२ ॥

॥ सिरिरागु महला ५ ॥

तिचरु वसहि सुहेलडी जिचरु साथी नालि ।

जा साथी उठी चलिआ ता धन खाकू रालि ॥१॥

मनि बैरागु भइआ दरसनु देखणै का चाउ ।

धनु सु तेरा थानु ॥१॥ रहाउ ॥

जिचरु वसिआ कंतु घरि जीउ जीउ सभि कहाति ।

जा उठी चलसी कंतडा ता कोड न पुछै तेरी बात ॥२॥

पेईअडै सहु सेवि तूं साहुरडै सुखि वसु ।

गुरमिलि चजु आचारु सिखु तुधु कदे न लगै दुखु ॥३॥

सभना साहुरै वंजणा सभि मुकलावणहार ।

नानक धनु सोहागणी जिन सह नालि पिआरु ॥४॥ २३ ॥ १३ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. ५०)

शब्दार्थ : तिचरु - तो पर्यंत; सुहेलडी - सुखी; जिचरु - जोपर्यंत; साथी - जीवात्मा; जा - जेव्हा; ता - तेव्हा; रालि - मिसळली; चाउ - इच्छा; थानु - स्थान, परमेश्वराचे ठिकाण; कंतडा - पती, जीवात्मा; पेईअडै - माहेर, जग, संसार; साहुरडे - परलोकात; चजु - योग्य, उपयुक्त; सिखु - उपदेश, तुधु - तुला; कदे - कधीही; वंजणा - जाणे; मुकलावण हार - माहेराहून सासरी जाणारी कन्या;

भावार्थ : जोपर्यंत जीवात्मा तुझ्या शरीरात वास करत आहे, तोपर्यंतच तू सुखी आहेस. ज्या दिवशी तो जीवात्मा तुझे शरीर सोडून जाईल. त्या दिवशी हे तुझे शरीर मातीत मिसळून जाईल. जळून खाक होऊन जाईल. ॥१॥ जो जीव विरक्त होऊन त्याचे मन प्रभू दर्शनासाठी तळमळतो तो जीव धन्य होय. तो प्रभूचे स्थानी पोहोचतो. ॥१॥ रहाउ ॥ जोपर्यंत जीवात्मा (पती) शरीराचे (स्त्रीचे) बरोबर आहे, तोपर्यंत त्या शरीराचा (स्त्रीचा) सर्व जण आदर करतात. जेव्हा जीवात्मा शरीर सोडून जातो, तेव्हा शरीरास कोणीही काडीचीही किंमत देत नाहीत. ॥२॥ हे देहधारी जीवा ! जर तुला परलोकात (सासरी) सुख प्राप्त करावयाचे असेल, तर इहलोकात (माहेर) असतानाच पति परमात्म्याची सेवा कर. सतगुरूची प्राप्ती करून त्याच्याकडून जीवन जगण्याची कला शिकून घे. सदाचरणी हो. म्हणजे मग तुला कधीही दुःख भोगावे लागणार नाही. ॥३॥ सर्वच स्त्रियांना (देह धारी जीवास) सासरी (परलोकात) जावेच लागते. नानक सांगतात जिने आपल्या पतीचे (प्रभू परमात्म्याचे) प्रेम प्राप्त केले आहे, तीच स्त्री (जीव) भाग्यवती होय. ॥४॥ २३ ॥ १३ ॥

* *